

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

İŞLETME ANABİLİM DALI

**ZAMANSAL MOTİVASYON TEORİSİ VE ERTELEME DAVRANIŞI:
ÇOMÜ ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

FULYA ÖZDEMİR

Tez Danışmanı

PROF. DR. AYTEN AKATAY

ÇANAKKALE – 2022

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

**ZAMANSAL MOTİVASYON TEORİSİ VE ERTELEME DAVRANIŞI:
ÇOMÜ ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

FULYA ÖZDEMİR

Tez Danışmanı
PROF. DR. AYTEN AKATAY

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Fulya ÖZDEMİR tarafından Prof. Dr. Ayten AKATAY yönetiminde hazırlanan ve 17/01/2022 tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**Zamansal Motivasyon Teorisi ve Erteleme Davranışı: ÇOMÜ Örneği**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **İşletme Anabilim Dalı**’nda **DOKTORA TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Prof. Dr. Ayten AKATAY

.....

(Danışman)

Prof. Dr. Cüneyt KILIÇ

.....

Dr. Öğr. Üyesi Umut EROĞLU

.....

Prof. Dr. Enver AYDOĞAN

.....

Doç. Dr. Yavuz Tansoy YILDIRIM

.....

Tez No : 10448497

Tez Savunma Tarihi :17/01/2022

.....

Doç. Dr. Yener PAZARCIK

Enstitü Müdürü

../.../2022

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Fulya ÖZDEMİR

17/01/2022

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleŐtirilmesinde, çalıŐmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen saygı değer danışman hocam Prof. Dr. Ayten AKATAY'a, çalışma sũresince tũm zorlukları benimle gũęũsleyen eŐim Serkan ÖZDEMİR'e, hayatımın her evresinde bana destek olan değerli aileme sonsuz teŐekkũrlerimi sunarım.”

Fulya ÖZDEMİR
anakkale, 2022

ÖZET

ZAMANSAL MOTİVASYON TEORİSİ VE ERTELEME DAVRANIŞI: ÇOMÜ ÖRNEĞİ

Fulya ÖZDEMİR

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi

Danışman: Prof. Dr. Ayten AKATAY

17/01/2022, 116

Bu çalışma erteleme davranışının nedenlerini kapsamlı bir şekilde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Belirli bir zaman aralığı içinde gösterilen erteleme davranışını motivasyonel bir bakış açısıyla incelemek amacıyla zamansal motivasyon teorisinden yararlanılmaktadır. Hiperbolik indirgeme, beklenti teorisi, kümülatif olasılık teorisi ve ihtiyaç teorisi olmak üzere dört motivasyon kuramının bütünleştirilmesiyle çerçevesi oluşturulan zamansal motivasyon teorisi erteleme davranışı konusunda güçlü bir açıklama sunmaktadır. Çalışmanın kavramsal çerçeve bölümlerinde erteleme kavramının ve zamansal motivasyon teorisinin kapsamı belirlenmektedir. Kavramların çerçevelerinin ve kapsamlarının belirlenmesinin ardından, gerçekleştirilen literatür taraması ile zamansal motivasyon teorisinin beklenti, değer, gecikmeye hassasiyet, gecikme boyutları ile erteleme davranışı arasındaki ilişkiye yönelik kuramsal destek sunulmaktadır. Araştırmayı uygulamak amacıyla nicel araştırma yöntemleri kullanılmış ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi lisans eğitim öğrencileri örneklem olarak belirlenmiştir. Çalışmanın uygulama kısmını içeren yöntem bölümü iki aşamadan oluşmaktadır. Öncelikle erteleme davranışını Türkiye üniversite öğrencileri örnekleminde geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçmek amacıyla İrrasyonel Erteleme Ölçeğine yönelik pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. 252 katılımcı ile gerçekleştirilen pilot çalışma ile İrrasyonel Erteleme Ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirliği değerlendirilmiş ve bir ifade çıkartılarak uygulanması uygun bulunmuştur. Yöntemin ikinci aşamasında 703 katılımcıya ulaşılmıştır. Zamansal Motivasyon Teorisinin boyutları “Motivasyonel Tanı Ölçeği” aracılığıyla Erteleme davranışı “İrrasyonel Erteleme Ölçeği” aracılığıyla, Gecikme değişkeni ise veri toplama aracının öğrencilere sunulması ve

teslim tarihi arasındaki zaman aralığı ölçülmüştür. Araştırmanın bulguları Zamansal Motivasyon boyutları ile erteleme davranışı arasında ilişkiler göstermektedir. Bulgular beklenti ve değer boyutlarının erteleme eğilimi ile negatif ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Erteleme, Zamansal Motivasyon Teorisi, Hiperbolik İndirgeme, Öz yeterlilik, Değer, Gecikmeye Hassasiyet

ABSTRACT

TEMPORAL MOTIVATION THEORY AND PROCRASTINATION BEHAVIOUR: ÇOMU EXAMPLE

Fulya ÖZDEMİR

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Doctoral Dissertation in Business Administration

Advisor: Prof. Dr. Ayten AKATAY

17/01/2022 , 116

This study aims to comprehensively reveal the causes of procrastination behavior. From a motivational perspective, Temporal Motivation Theory is utilized in order to examine the procrastination behavior displayed within a certain time interval. Temporal Motivation Theory, framed by integrating four motivational theories, namely Hyperbolic discounting, Expectancy Theory, Cumulative Prospect theory, and Need Theory, offers a powerful explanation for procrastination behavior. In the conceptual framework sections of the study, the scope of the concept of procrastination and Temporal Motivation Theory is determined. After determining the frameworks and scopes of the concepts, with the literature research theoretical support for the relationship between expectation, value, sensitivity to delay, delay dimensions of the Temporal Motivation Theory and procrastination behavior is presented. Quantitative research methods were used to implement the research and Çanakkale Onsekiz Mart University undergraduate students were determined as the sample. The methodology, which includes the application part of the study, consists of two stages. In the first stage, a pilot study was conducted on the Irrational Procrastination Scale in order to measure procrastination behavior to examine validity and reliability in the sample of Turkish university students. The validity and reliability of the Irrational Procrastination Scale was evaluated in a pilot study conducted with 252 participants, and it was found appropriate to apply it by removing an item. In the second stage of the method, 703 participants were reached. The dimensions of the Temporal Motivation Theory are measured through the "Motivational Diagnostic Scale",

the procrastination behavior is measured through the "Irrational Procrastination Scale", and the delay variable is measured by the time interval between the presentation of the data collection tool to the students and the delivery date. The findings of the study show relationships between the Temporal Motivation dimensions and procrastination behavior. Findings show that expectancy and value dimensions have a negative relationship with procrastination.

Keywords: Procrastination, Temporal Motivation Theory, Hyperbolic Discounting, Self-Efficacy, Value, Sensitivity to Delay

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	x
TABLolar DİZİNİ.....	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1

İKİNCİ BÖLÜM

ERTELEME DAVRANIŞI

3

2.1. Erteleme Davranışının Kavramsal Boyutu	3
2.2. Erteleme Davranışının Türleri	6
2.3. Erteleme Davranışının Bileşenleri.....	9
2.4. Zaman Perspektifinde Erteleme Davranışı.....	10
2.5. Erteleme Konusunda Literatürde Yapılan Çalışmalar	12

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ZAMANSAL MOTİVASYON TEORİSİ

30

3.1. Motivasyon Kavramı.....	33
3.2. Zamansal Motivasyon Teorisi.....	36
3.2.1. Hiperbolik İndirgeme.....	41
3.2.2. Beklenti Teorisi (Vroom).....	45

3.2.3. Kümülatif Olasılık Teorisi (Kahneman ve Tversky).....	49
3.2.4. İhtiyaç Teorisi.....	53
3.3. Zamansal Motivasyon Teorisinin Kullanım Alanları.....	59
3.4. Zamansal Motivasyon Teorisi Modeli İle Erteleme Davranışı.....	60

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

77

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ: ZAMANSAL MOTİVASYON TEORİSİ'NİN ERTELEME DAVRANIŞI İLE İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

4.1. Veri Toplama Aracı ve Metodoloji.....	77
4.1.1. Birinci Aşama Veri Toplama Aracı ve Metodoloji	78
4.1.2. İkinci Aşama Veri Toplama Aracı ve Metodoloji	80
4.2. Demografik Bilgiler ve Frekanslar.....	82
4.3. Geçerlilik ve Güvenirlik Analizleri.....	83
4.4. Tanımlayıcı İstatistikler ve Normallik Testleri.....	88
4.5. Korelasyon Analizi	89
4.6. Regresyon Analizi	91
4.7. Araştırma Bulguları	93

BEŞİNCİ BÖLÜM SONUÇ ve ÖNERİLER

96

KAYNAKÇA	102
EKLER	I
EK 1. VERİ TOPLAMA ARACI.....	I

SİMGELER VE KISALTMALAR

CPT	Kümülatif Olasılık Teorisi
TDK	Türk Dil Kurumu
ZMT	Zamansal Motivasyon Teorisi

TABLULAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Literatürde Yer Alan Erteleme Davranışı Türleri	7
Tablo 2	Erteleme ve Stratejik Geciktirme Kıyaslaması	19
Tablo 3	Erteleme Anlayışını Tasvir Eden Bakış Açıları ve Yararlanılan Teoriler	20
Tablo 4	Motivasyon Tanımları	35
Tablo 5	ZMT'nde Fayda Kavramının Kapsamları	39
Tablo 6	Kahneman ve Tversky Araştırması Özeti	50
Tablo 7	Üç Tutum Kapsamında (Duyuşsal, Davranışsal ve Bilişsel) ZMT Özelliklerinin Açıklanması	58
Tablo 8	Zamansal Motivasyon Teorisinin Boyutları ve Erteleme ile İlişkileri	75
Tablo 9	İrrasyonel Erteleme Ölçeği İfadeleri	78
Tablo 10	İrrasyonel Erteleme Ölçeği Faktör Analizi	79
Tablo 11	Motivasyonel Tanı Testi ve İrrasyonel Erteleme Ölçeği İfadeleri	81
Tablo 12	Demografik Bilgiler ve Frekanslar	83
Tablo 13	İrrasyonel Erteleme Ölçeği Faktör Analizi	84
Tablo 14	Beklenti Ölçeği Faktör Analizi	85
Tablo 15	Değer Ölçeği Faktör Analizi	86
Tablo 16	Gecikmeye Hassasiyet Ölçeği Faktör Analizi	87
Tablo 17	Tanımlayıcı İstatistikler ve Normallik Testi	88
Tablo 18	Korelasyon Analizi	90
Tablo 19	Tek Değişkenli Doğrusal Regresyon Analizi	91
Tablo 20	Çoklu Regresyon Analizi	93
Tablo 21	Hipotez Değerlendirmeleri	94

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1	Erteleme Modeli	13
Şekil 2	Fayda Zaman Grafiği	64

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Kelime olarak “procrastinare” den türeyen erteleme, yarına bırakmak anlamında kullanılmaktadır (Baltaş, 2020). Erteleme davranışı insanın varoluşundan bu yana mevcut olan fakat, üretim toplumunun zorunlu kıldığı “zamanı verimli kullanmanın” öneminin anlaşılması ile önemli bir araştırma konusu haline gelen bir davranış biçimidir. Erteleme davranışı bazı durumlarda hem bireyin özel hayatında, hem de iş hayatında problem haline gelebilmektedir. Özellikle işletmelerde yapılması gereken işlerin ertelenmesi birçok kişiyi olumsuz yönde etkileyebilmekte ve işlerin aksamasına neden olmaktadır. Bununla birlikte erteleme davranışı bireyde olumsuz psikolojik sonuçlar doğurabilmektedir.

Literatürde erteleme davranışı genel itibari ile, bireysel farklılıklar (kişilik özellikleri vb.), motivasyonel etkenler, psikolojik faktörler ve durumsal faktörler (görev zorluğu vb.) çerçevesi altında ele alınmaktadır (Klingsieck, 2013: 29). Literatür incelemesi yapıldığında, erteleme çalışmalarının en çok bireysel farklılıklar ve psikolojik faktörler üzerine odaklandığı görülmektedir (Schouwenburg ve Lay, 1995; Sandhya ve Gopinath, 2019; Kim vd., 2017; Karataş, 2015; Watson, 2001; Eerde, 2004; Baltacı, 2017; Kanten ve Kanten, 2015; Rebetez vd., 2018; Flett vd., 2016; Beswick vd., 1988; Özer, 2012). Bununla birlikte, özellikle ertelemenin motivasyonel yönünün literatürde niş bir alan olduğu görülmektedir.

Erteleme davranışını detaylı ve kapsamlı bir motivasyonel çerçevede inceleyen teorinin (Steel ve König: 2006 Zamansal Motivasyon Teorisi) 15 yıl önce ortaya konulmuş olmasına rağmen, üzerine sınırlı sayıda araştırma yapılmış ve model (zamansal motivasyon teorisi) ampirik olarak yeterince test edilmemiştir. Zamansal motivasyon teorisi olarak adlandırılan bu teori şimdiye kadar erteleme davranışını, motivasyonel anlamda ele alan en kapsamlı teoridir. Bununla birlikte motivasyon açısından çok önemli bir faktör olan zaman değişkenini de kapsayan bu teori erteleme davranışının dinamiklerine yönelik kapsamlı bir açıklama sunmaktadır.

Bu tez çalışması hem yabancı hem de Türkçe literatürde, erteleme davranışını kapsamlı bir motivasyon teorisi bağlamında, ampirik olarak ele alma açısından bir boşluğu doldurmak adına önem arz etmektedir. Bu tez çalışmasındaki temel amaç, hem akademik literatüre katkı sağlamayı hem de işletmelerde çalışanların erteleme eğilimlerine yönelik çözüm önerileri sunmaktır.

Tez çalışması beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan girişin ardından çalışmanın ikinci bölümünde erteleme kavramı ve ertelemeye ilişkin teorik çerçeve kapsamlı ve detaylı bir şekilde incelenmekte ve açıklanmaktadır. Bu bağlamda erteleme davranışının kavramsal boyutu ve türleri üzerinde durulmaktadır. Bununla birlikte erteleme davranışının bileşenleri hakkında bilgi verilmektedir. Bu bölümde tezin konusu ile bağlantılı olarak zaman perspektifinde erteleme davranışına da değinilmekte ve son olarak literatür çalışması sunulmaktadır.

Tez çalışmasının üçüncü bölümünde zamansal motivasyon teorisinin kavramsal çerçevesi ortaya konulmaktadır. Bu bağlamda öncelikle motivasyondan kısaca açıklanmaktadır. Zamansal motivasyon teorisini oluşturan diğer teoriler tek tek ele alınıp detaylı olarak açıklanmaktadır. Zamansal motivasyon teorisinin kullanım alanları ele alınmaktadır. Son olarak erteleme davranışının zamansal motivasyon teorisi ile açıklanmasına yönelik kuramsal desteği ve yorumlamaları içermektedir. Bununla birlikte hipotezler ortaya konmaktadır.

Dördüncü bölüm ise ertelemenin zamansal motivasyon teorisi ile ilişkisini ortaya koyan bir araştırmayı içeren yöntem bölümüdür. Bu bölümde literatür çalışması kapsamında kurulan hipotezler nicel analiz yöntemleriyle analiz edilmekte ve bulgular sunulmaktadır.

Beşinci bölüm olan sonuç, tartışma ve öneriler bölümünde yapılan saha çalışmasının bulguları yorumlanmakta, elde edilen bulgular literatürdeki bulgular ile karşılaştırılıp tartışılmakta, gelecekteki araştırmalar, akademik yaşam ve iş yaşamı için önerilerle tez çalışması sona ermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ERTELEME DAVRANIŞI

TDK'ya göre; “Sonraya bırakmak, tehir etmek, tecil etmek, talik etmek” anlamına gelen erteleme davranışının yaklaşık 30 yıldır yoğun bir şekilde araştırmalara konu olduğu görülse de 1960'lı yılların başından itibaren araştırılan bir konudur. Erteleme davranışı profesyonel ve özel hayat olmak üzere her alanda karşılaşılan ve genellikle de problem yaratan bir yönelim olmaktadır. Erteleme davranışı, üzerinde görüş birliği oluşmamış bir davranış biçimidir. Erteleme konusundaki görüş ayrılıkları, erteleme kavramsal boyutundan çok söz konusu davranışın dinamikleri üzerinedir. Bunun sebebi ise erteleme (yaygın görüşün aksine) yalnızca zamanı yönetebilmek ile ilgili değil davranışsal, bilişsel ve duyuşsal bileşenleri içeren karmaşık bir davranış biçimi olmasıdır (Solomon ve Rothblum, 1984: 503; Chun ve Choi, 2005: 245; Baltaş, 2020; Morales ve Ferrari, 2013: 311).

Erteleme davranışının özellikle son yıllarda üzerinde daha fazla durulan bir kavram olması, endüstriyelleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Üretimin, dolayısı ile rekabetin artması, kıt bir kaynak olan zamanın önemini arttırmakta, bu bağlamda özellikle profesyonel alanda erteleme davranışını ve bunun sonuçlarını daha da önemli kılmaktadır. Erteleme davranışının zaman kaybına yol açan bir davranış olduğu konusunda araştırmacılar hemfikirdir (Akatay, 2003: 285). Teknolojinin gelişmesi ve bireylerin teknolojiyi hayatlarına her geçen gün daha fazla dahil etmeleri, dikkat dağıtacak faktörlerin artmasına, gerekli işlerin sonraya bırakılması ve ertelenmesine sebep olmaktadır.

2.1. Erteleme Davranışının Kavramsal Boyutu

Erteleme ile ilgili literatürde birçok tanım bulunmaktadır. En genel anlamı ile erteleme “ihmal ve tembellik sebebi ile bir şey yapmayı geciktirmek” anlamına gelmektedir (Kirst-Hashman ve Hull, 2014: 20). Kavramsal açıdan ele alındığında erteleme davranışında en çok görüş ayrılığı oluşturan konulardan biri erteleme ve gecikme kavramlarını birbirinden ayırmaya yönelik tanımlamalardır. Bu ayırım ise ortak görüş,

gecikme ve erteleme arasındaki en önemli farkın, geciktirme eyleminin kasıtlı olup olmamasına dayanmaktadır. Yine de her tanım bu ortak görüşü yansıtmamaktadır. Birçok tanımda ertelemenin kasıtlı bir eylem olduğuna vurgu yapılırken, bazı araştırmacılar ertelemenin kasıtsız yapıldığını ve bu eğilimin başlangıç niyeti ve davranış arasındaki uyumsuzluk ile ilgili olduğunu ifade etmektedirler (Steel, 2007: 70). Bu görüş farklılıkları, tez çalışmasının ilerleyen bölümlerinde erteleme davranışlarının farklı şekillerde ele alınıp, çeşitlendirildiği kısımda ayrıntılı olarak giderilmektedir (bkz: 2.2. Erteleme Türleri). Çünkü erteleme tek tip bir davranış biçimi değildir. Çeşitli şekillerde, çeşitli durumlarda ortaya çıkmakta ve erteleyiciler birçok yönden birbirinden ayrılan davranış biçimleri sergilemektedir.

Erteleme davranışına yönelik görüş ayrılıkları eylemin kasıtlı olup olmamasıyla sınırlı değildir. Bazı araştırmalar ertelemenin olumsuz bir eğilim olduğunu desteklerken (Chen vd., 2020), bazı araştırmalar erteleme davranışının her zaman olumsuz bir eğilim olmadığını savunmaktadır (Chun ve Choi, 2005).

Ancak görüş farklılıklarının, ertelemenin çeşitleri kapsamında değerlendirilerek ortak bir noktada buluşturulması mümkündür. Erteleme tanımlara bakıldığında birçoğunun (Solomon ve Rothblum, 1984; Steel, 2007; Eerde, 2000: Vij ve Lomash, 2014) ertelemeyi, “gönüllü olarak” faaliyetlerin “geciktirilmesini” “tercih etmek” ya da buna “izin vermek” gibi kavramlar ile ifade ettiği görülmektedir. Bununla birlikte ertelemenin bir öz-düzenleme başarısızlığı (Steel, 2007: 65; Zarzycka vd., 2019: 1; Rebetez vd., 2018: 26; Rozental, 2014: 1488; Zarrin vd., 2020) olduğu görüşü, erteleme alanındaki araştırmacılar tarafından paylaşılan neredeyse ortak bir görüştür.

Solomon ve Rothblum (1984: 503)’ın tanımına göre erteleme “görevleri gereksiz yere öznel rahatsızlık yaşama noktasına kadar geciktirme eylemi” olarak ifade edilmektedir. Bu noktada Ferrari (1991: 455) erteleme ve gecikmeyi birbirinde ayırarak geciktirmenin bazen olumlu ve yararlı olduğunu savunmaktadır. Bununla birlikte amaçlanan görevleri, kompulsif olarak anksiyete yaşama noktasına kadar tamamlayamama noktasında, bu durumun hastalık derecesinde olabileceğini belirtmektedir. Eerde (2000:

372) ertelemeyi, “bir niyetin uygulanmasından kaçınma” olarak tanımlamaktadır. Eerde ertelemeyi, “niyet edilen eylemden kaçınma ve niyet edilen eylemin caydırıcı etkisine maruz kalmak yerine başka düşüncelerin ve davranışların tercih edilmesi” olarak nitelendirmektedir. Steel (2007: 66) ertelemeyi, “yapılan bir eylem planının geciktirilmesi sonucu olumsuz bir durum ile sonuçlanacağına bilinmesine rağmen, bu planın gönüllü olarak geciktirilmesi” olarak tanımlamaktadır. Klingsieck (2013: 26) ertelemeyi “olumsuz sonuçların öngörülmesine rağmen, amaçlanan ve gerekli ve/veya önemli bir faaliyetin gönüllü olarak geciktirilmesi” olarak tanımlamaktadır. Yine benzer bir tanımlama Vij ve Lomash (2014: 1065) tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre erteleme, "düşük öncelikli görevlerin yüksek öncelikli görevlerin önüne geçmesine izin vermek" olarak görülmektedir.

Bu tanımlara ek olarak Fernie vd. (2017: 136) ertelemeyi “bir görevin veya kararın geciktirilmesi” olarak tanımlamış ve bunun “otokontrol başarısızlığı” olduğunu belirtmiştir. Aydemir (2018: 1031) ertelemeyi “kaçınılmaz olanı son dakikaya bırakmak demektir” şeklinde tanımlamaktadır. Wypych vd. (2018: 1)’e göre erteleme, “sonucun daha kötü olmasının beklenmesine rağmen, amaçlanan eylemlerde mantıksız bir gecikmeyi ifade eder ve homojen olmayan karmaşık bir olgudur”. Zhang vd. (2019: 1) ertelemeyi, “amaçlanan bir eylemin gönüllü ve mantıksız bir şekilde geciktirilmesi” olarak ifade etmektedir. Sandhya ve Gopinath (2019: 44) ertelemeye önceki tanımlardan farklı olarak “cezbeden” uyarıları da dahil etmektedir. Sandhya ve Gopinath (2019: 44)’a göre erteleme “acil görevler yerine nispeten acil olmayan görevleri tercih etme ya da daha az keyif veren işler yerine daha eğlenceli ve zevkli işleri tercih etme ve bunun sonucunda yaklaşan görevleri sonraki bir zaman dilimine bırakma eylemidir.”

Tüm bu tanımlardan yola çıkarak en genel kapsamı ile erteleme; gerçekleştirilmesi gereken eylemlerin, alınması gereken kararların, gereksiz bir şekilde, istemli ya da istemsiz olarak, gerçekleştirilmesi gereken zaman diliminin dışında bırakılmasıdır.

Bu tez çalışması kapsamında ise erteleme:

- ✓ bireyin başlangıç niyeti ve davranışı arasında uyumsuzluğa yol açacak şekilde,
- ✓ bireyin algıladığı zaman olgusuna, sahip olduğu değerlere, öz-yeterliliğine olan inanç ve öz-kontrol eksikliğine bağlı olarak,
- ✓ gelecekte elde edeceği ödülü, zamansal olarak uzak olması sebebi ile değersizleştirilmesi sonucunda,
- ✓ hedefine yönelik olarak gerçekleştirilmesi gereken eylemlerin yerine daha keyifli veya anında ödül elde edebileceği başka bir eyleme öncelik vererek görevine başlamayı ya da görevini tamamlamayı geciktirmesi olarak ifade edilebilir.

2.2. Erteleme Davranışının Türleri

Erteleme davranışı, özellikleri ve yapılan çalışmaların amacına yönelik olarak farklı sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Erteleme davranışı literatürde; genel erteleme, durumsal erteleme ve karar vermeyi erteleme olarak incelendiği gibi; kişilik özelliklerine bağlı erteleme ve durumsal erteleme olarak da sınıflandırılmaktadır (Baltacı, 2017: 58; Şirin, 2011: 451).

Bu çalışmada detaylı literatür taraması yapılarak, erteleme davranışı aşağıda Tablo 1’de görüldüğü şekilde iki grupta sınıflandırılmıştır.

Tablo 1

Literatürde Yer Alan Erteleme Davranışı Türleri

<p>Durumsal Erteleme</p> <p>✓ Akademik Erteleme</p>	<p>Steel P.& Klingsieck K.B. (2016)</p>
<p>Kişilik Özelliği Olarak Erteleme</p> <p>✓ Kronik Erteleme (karar, uyarılma ve kaçınma),</p> <p>✓ Rutin Erteleme</p> <p>✓ Fonksiyonel (rasyonel) ve Fonksiyonel olmayan Erteleme (disfonksiyonel erteleme)</p> <p>✓ Kompulsif Erteleme</p> <p>✓ Aktif ve Pasif erteleme</p>	<p>Milgram (1988); Ferrari J.R (1991); Lay C. H.; Schouwenburg H. C. (1993); Ferrari J.R. (1994); Schouwenburg H.C. and Lay C.H. (1995); Lay C. H. Ve Silverman S. (1996); Milgram N. ve Tenne R. (2000); Chun A. H. C. & Choi J. N. (2005); Ferrari J.R. (2005); Ferrari vd. (2005); Fabio A.D. (2006); Ferrari vd. (2009); Steel P.(2010); Steel P. (2010); Freeman E.K. vd. (2011); Seo E.H. (2013); Chowdhury ve Pychyl (2018); Ferrari vd. (2018)</p>

Araştırmacıların çalışmalarında yoğun olarak ele aldığı akademik erteleme; öğrenme ve ders çalışmayı barındıran eylemler ile ilgili olan erteleme türüdür. Akademik erteleme gecikmenin olumsuz etkisinin beklenmesine rağmen, akademik çalışma ile ilgili amaçlanan bir eylemi gönüllü olarak geciktirmek olarak da tanımlanmaktadır (Steel ve Klingsieck, 2016: 37).

Akademik erteleme bir durumsal erteleme türüdür. Durumsal erteleme bireylerin günlük rutin olarak yapması gereken belirli işleri öncelik sırasına göre düzenleyerek belirli konularda ya da sadece tek bir konuda erteleme eğiliminin olmasıdır (Baltacı, 2017: 59; Doğan vd., 2014: 2). Akademik erteleyen birey ve kişilik özelliği olarak erteleyen birey ertelemenin türü bakımından birbirinden farklıdır (Blunt ve Pychyl, 1998: 837).

Kişilik özelliği olarak erteleme, genel olarak geciktirme davranışını göstermeye olan yatkınlığı yansıtan bir erteleme çeşididir (Schouwenburg ve Lay, 1995: 481). Bu erteleme çeşidi, davranışının bireysel farklılıklarını esas almaktadır ve erteleme alışkanlığı bir kişilik özelliği olarak ele alınmaktadır (Çam, 2013: 88). Kişilik özelliği olarak erteleme: kronik, rutin, fonksiyonel, disfonksiyonel, kompulsif, aktif ve pasif olarak ele alınabilir.

Ferrari vd. (2009: 402) kronik ertelemeyi; karar, uyarılma ve kaçınma davranışı çerçevesinde ele almaktadır. Karar vermeyi erteleme, belirli bir zaman çerçevesi içinde karar vermede gönüllü ve bilinçli gecikme olarak tanımlanabilir (Effert ve Ferrari, 1989: 152). Uyarılma erteleme davranışı, bireyin bir görevi son ana bırakarak görevi yetiştirememek ile ilgili heyecan duygusunu ve yetiştirme ile yaşayacağı haz duygusunu deneyimlemek amacı ile gerçekleştirilen bir kronik erteleme türüdür (Ferrari vd., 2005: 2; Freeman vd., 2011: 377; Simpson vd., 2009: 906). Kaçınma, bireyin özsaygı veya bireysel performans ile ilgili olumsuz yargıları önlemek için tatsız olarak algıladığı faaliyetleri erteleme eğilimini ifade eder (Ferrari ve Morales, 2007: 708).

Rutin erteleme, günlük yaşamda süregelen görevleri zaman açısından planlamada zorluk yaşayarak söz konusu görevleri tekrarlayan bir şekilde zamanında yapamamak olarak tanımlanmaktadır (Milgram ve Tenne, 2000: 141).

Fonksiyonel erteleme, görev sonuçlarının mükemmel olabilmesi sebebi ile daha uygun bilgileri bulmak için görevin tamamlanmasının geciktirilmesidir. Fonksiyonel olmayan erteleme (disfonksiyonel), açık bir amaç olmaksızın görevin tamamlanmasının gecikmesidir. İşlevsel olmayan erteleme, işin yapılaş şekli ile ilgili olmayan (eksiksiz/mükemmel), gereksiz bir faaliyet biçimidir. Disfonksiyonel erteleme karar vermeye yönelik erteleme ve kaçınma davranışı olmak üzere iki şekilde ortaya çıkabilmektedir (Kristanto ve Abraham, 2016: 664).

Kompulsif ertelemelerde aynı bireyde, hem davranışsal hem de karar verme açısından erteleme eğilimi söz konusu olmaktadır (Milgram vd., 1993: 487; Ferrari, 1991: 455).

Davranışın motivasyonu artırmanın bir yolu olarak kasıtlı olarak geciktirildiği, ancak istenilen sonuçlar için olumsuz olmayan erteleme türü aktif erteleme türüdür. Buna karşılık performans ve / veya kişisel rahatlık açısından olumsuz olduğu bilinen risklere rağmen davranışın istenmeden geciktiği pasif ertelemedir (Wessel vd., 2019: 151). Pasif erteleme genellikle bireye sıkıntı yaratan, işlevsiz bir erteleme türü iken, aktif erteleme bireyin yetiştirilmesi gereken eylemler ile ilgili etkili bir şekilde başa çıkma yöntemi olarak görülmektedir (Zohar vd., 2019: 1). Pasif erteleme, erteleme eğiliminde olan bireylerin görevlerini yetiştirebilmesi için erken başlama ihtiyacının bilincinde olmalarına rağmen, istenmeden erteledikleri geleneksel erteleme çeşididir. (Wessel vd., 2019: 151). Aktif erteleyiciler kasıtlı olarak erteleme eğilimindedirler, bu bireyler motivasyonu artırmak için yakın bir teslim tarihinin getireceği baskıyı deneyimlemek isterler. Bu eğilim bireylerin performansında olumsuz bir etki yaratmamaktadır (Wessel vd., 2019: 151).

Bir erteleme türü olarak sınıflandırılmasına rağmen aktif erteleme, ertelemenin temel özelliklerini içermemektedir. Araştırmalar gönüllü olarak gerçekleştirilen gereksiz gecikme, irrasyonel inançlar, niyet-eylem aralığı, olası negatif sonuçlara rağmen geciktirme, gecikme sebebi ile yaşanan duygusal rahatsızlık ve kötü sonuçları ertelemenin temel nitelikleri arasında belirtmektedir (Chowdhury ve Pychyl, 2018: 8). Bu nitelikler göz önüne alındığında aktif ertelemenin erteleme olarak nitelendirilemeyeceği açıktır. Çünkü aktif erteleme gereksiz değildir, irrasyonel inanışlara dayanmamaktadır ve niyet-hareket arasında boşluk yoktur (sadece daha sonra eylemde bulunmaya yönelik bir niyet vardır) ve elde edilen sonuç bireyin performansında olumsuz bir duruma yol açmamaktadır (Chowdhury ve Pychyl, 2018: 8).

2.3. Erteleme Davranışının Bileşenleri

Erteleme davranışı karmaşık bir davranış biçimidir. Bunun sebebi ise ertelemenin davranışsal, bilişsel ve duyuşsal bileşenlerden oluşan çok yönlü bir davranış biçimi olmasından kaynaklanmaktadır (Solomon ve Rothblum, 1984: 503). Ertelemenin en kapsamlı tanımında görevden kaçınma ve geciktirme gibi davranışsal boyuta giren kavramlar vurgulanmaktadır (Sokolowska, 2009: 23). Bu sebeple ertelemenin davranışsal boyutu bir eylemi gerçekleştirmekten kaçınma ya da eylemi geciktirme ile ilgilidir.

Ertelemenin davranışsal boyutu görevin son dakikaya kadar ertelenmesi eylemi veya istenen zaman aralığında bir eylemi gerçekleştirmedeki başarısızlığı içermektedir (Sokolowska, 2009: 23). Birey yapması gereken görevi gerçekleştirmek yerine daha fazla keyif aldığı başka bir işi yapmayı tercih etmektedir (Uzun ve Demir, 2015: 108).

Ertelemeye bilişsel bakış açısı ile yaklaşan araştırmalar bireylerin olası olumsuz sonuçlara rağmen neden bilinçli bir şekilde erteleme davranışını gösterdiklerine odaklanmaktadır (Sokolowska, 2009: 24). Ertelemenin en önemli nedenlerinin başarısızlık korkusu veya sınav kaygısı gibi mantıksız inançlar olduğu belirtilmektedir. (Steel, 2013: 9). Bununla birlikte depresyon, şiddetli ertelemenin hem bir nedeni hem de bir sonucu olarak değerlendirilmektedir (Steel, 2013: 9). Ertelemenin bilişsel bileşenlerine odaklanan araştırmalar ertelemenin hem nedeni hem de sonucu olarak; özdisiplin, öncelikleri belirlemede yaşanan sorunlar, kötü zaman yönetimi ve planlama gibi faktörleri ele almaktadır (Sokolowska, 2009: 25; Watson, 2001; Steel vd., 2001; Eerde, 2015). Bununla birlikte ertelemenin bilişsel bileşenine yönelik, öz-yeterlilik faktörü literatürde çok sık gözlemlenmektedir. Bu konu tezde, ayrı bir başlık altında detaylıca incelenmektedir.

Ertelemeye duyuşsal açıdan yaklaşan araştırmalar bir görevi geciktirme sürecinde yaşanan bireysel rahatsızlığa odaklanmaktadır (Sokolowska, 2009: 25). Anksiyete, endişe, özellikle teslim tarihinden hemen önce ve sonra yaşanan öfke ve gerilim, sıkılmaya yatkınlık, heyecan arama ve isyankârlık ertelemenin duyuşsal boyutunda ele alınmaktadır (Sokolowska, 2009: 25-26; Eerde, 2003; Lay ve Silverman, 1996; Lay, 1994).

2.4. Zaman Perspektifinde Erteleme Davranışı

Erteleme davranışı söz konusu olduğunda zaman kavramı önem arz etmektedir. Zaman perspektifinden erteleme davranışı çeşitli yönlerden ele alınmakta ve üzerinde birçok araştırma yapılmaktadır. Bu tezin ikinci bölümünde detaylı olarak incelenen, zamanın gelecekte elde edilecek ödüller üzerindeki indirgeyici etkisine (hiperbolik indirgeme) tezin ileri bölümlerinde ayrıntılı olarak değinilmektedir (bkz: 3.2.1. Hiperbolik indirgeme). Bir eylem sonucunda elde edilecek ödülün değeri eğer zaman olarak bireye

uzaksa ödülün değeri birey için azalarak indirgenmektedir. Bu başlıkta erteleme davranışı “gelecek zaman perspektifi” açısından incelenmektedir. Bu kapsamda erteleme motivasyon ile ilgili bir başarısızlıktır (Steel vd., 2018: 1) ve bireyin motivasyonu sahip olduğu gelecek zaman perspektifi ile ilişkilidir (Nuttin, 1964: 60). Bu bağlamda gelecek odaklı olmayan, şimdiki zamana yönelik zaman perspektifine sahip bireyler, daha zayıf öz kontrol yeteneğine sahiptir. Bu durum erteleme olasılığını artırmaktadır. Gelecek odaklı zaman perspektifine sahip bireyler ise daha güçlü bir öz kontrol yeteneğine sahiptir ve bu durum erteleme eğilimini azaltmaktadır (Kim vd., 2017: 234).

Zamansal perspektifte erteleme davranışı ele alındığında pek çok faktör öne çıkmaktadır (McInerney, 2004: 142; Simons vd., 2004: 121; Kim vd., 2017). Bunlar sırasıyla;

- ✓ bireyin yaşadığı toplumun değer verdiği konular (statükoyu korumak gibi),
- ✓ bireyin sosyal çevresi,
- ✓ bireylerin uzun vadeli ihtiyaçları karşılamak için kısa vadeli ihtiyaçların tatminini ne derece geciktirmeye istekli oldukları,
- ✓ motivasyon,
- ✓ bireyin sebat etme derecesi (bir işi sürdürmedeki istikrarı/yılmadan mücadele edebilmesi) ve
- ✓ öz-denetim olarak belirtilebilir.

Gelecek zaman perspektifi bireylerin hayatlarının geri kalanı ile ilgili algılarını ifade etmektedir. Bu perspektif iş yaşamına uygulandığında bireylerin kariyerlerinin geleceğindeki fırsatlar ile ilgili algılarını ifade etmektedir (Henry vd., 2017: 1).

Bu tanım kapsamında bir örnek verilecek olursa; bir işletmede üç yılda bir terfi olanağı bulunmaktadır. Şimdiki zaman odaklı bir birey üç yılı çok uzun bir zaman olarak algılayacak ve şimdiki zamana odaklanacaktır. Görevlerinde ve işinde üç yıl sonra gerçekleşecek terfi fırsatını göz önüne almadan davranış gösterecektir. Terfi olanağının motivasyonuna olan etkisi çok düşük olacaktır. Terfi alana kadar geçecek olan süre gelecek zaman odaklı olan birey ile, şimdiki zamana odaklı bireye göre çok farklı algılanmaktadır.

Gelecek zamana odaklı bireye göre üç yıl çok uzun bir zaman değildir. Bu birey terfi alana kadar geçecek olan üç yıl boyunca hedefine odaklı bir şekilde çalışmalarını terfi almaya yönelik olarak motive bir şekilde sürdürecektir. Bu bağlamda gelecek odaklı bireyler, geleceğe yönelik hedeflere ulaşmak için aktif olarak plan yapar ve çaba gösterirler. Ayrıca kendilerini başarılı olarak görürler, tutarlılığı tercih eder ve ödüle bağımlı olurlar. Gelecek odaklı bireyler genellikle yenilikten, duygu arayışından, saldırganlıktan, dürtüsellikten ve risk almaktan kaçınırlar çünkü bu tür davranışları gelecekteki başarıya zıt olarak görmektedirler (Gupta vd., 2012: 199).

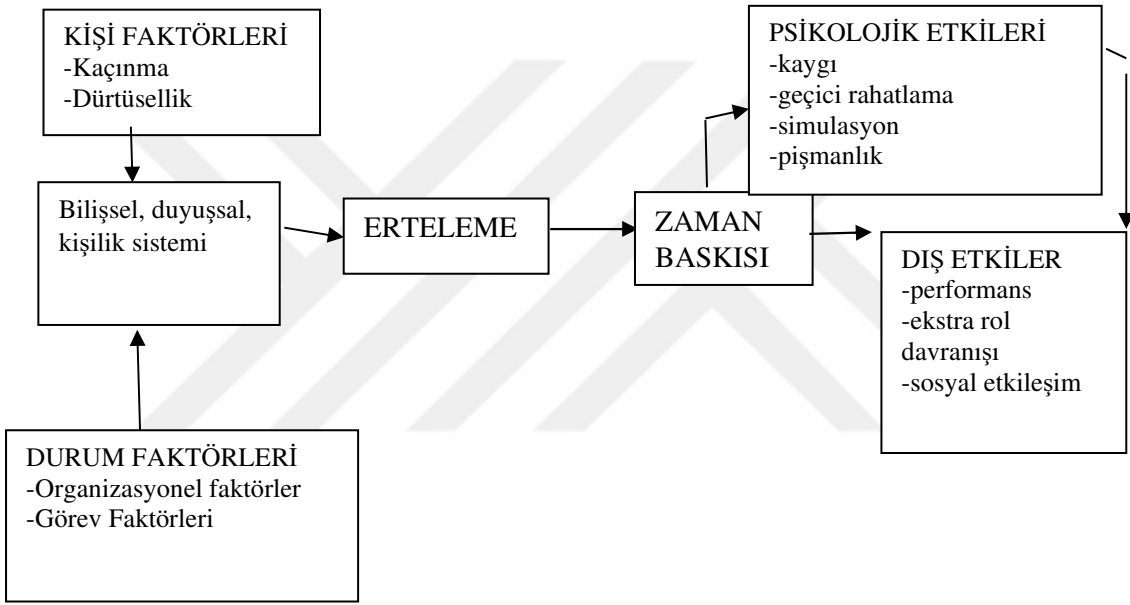
2.5. Erteleme Konusunda Literatürde Yapılan Çalışmalar

Önceki başlıklarda da belirtildiği üzere, erteleme literatürde önemli araştırmalara konu olmuş zengin literatüre sahip bir kavramdır. Araştırmalarda erteleme kavramına farklı yönlerden açıklama getirilmeye ve bir kavramsal çerçeve ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Ferrari (1991: 456-457) erteleme konusunu, bireylerin bazı karakteristik özellikleri üzerinden ele almaktadır. Erteleyen ve erteleyici olmayan bireyler arasında yapılan bu araştırma sonucunda ertelemenin zekâ ile bir ilişkisi bulunmamıştır. Erteleme davranışının özgüven ve özsaygı ile ilişkisi olduğu belirtilmiştir. Araştırmaya göre bireyler özsaygılarını bitirilmiş görevlerde gösterdikleri performans ile tanımlamaktadır ve bir görevi bitirmedikleri sürece insanlar onları başarılı veya başarısız olarak yargılayamayacaktır. Bu erteleme davranışının diğer bireyler tarafından yeteneksiz veya başarısız olarak görülme korkusu ile ilişkili motivasyonel bir temeli olduğu ifade edilmektedir.

Eerde (2000) iş erteleme konusu üzerinde durmuş ve bu erteleme türünün belirleyicileri, etkileri, ertelemedeki bireysel farklılıklar, psikolojik süreçler ve durumsal faktörler çerçevesinde bir model ortaya koymuştur. Eerde (2000) ortaya koyduğu bu model üzerinden, ertelemenin üstesinden gelebilmek için önerilerde bulunmaktadır. Bununla birlikte Eerde tarafından gerçekleştirilen çalışma psikoloji, zaman, bireysel özellikler ve durumsal koşullar gibi kapsamlı bir çerçeveye sahip olması açısından birçok araştırmaya

katkı sağlamıştır. Eerde'nin modeli (2000:377) kişi faktörlerinin ve durum faktörlerinin bireyin kişilik sistemini etkilediğini öne sürmektedir. Yani birey hem kişiliğine göre çevresini şekillendirmekte hem de bireyin içinde bulunduğu çevre bireyi şekillendirmektedir. Kişi faktörleri ve durum faktörleri bireyin sahip olduğu bilişsel, duyuşsal kişilik sistemi aracılığıyla erteleme sürecinin öncülleri olmaktadır. Erteleme sonucunda ise zaman baskısı ortaya çıkmakta ve bu zaman baskısı psikolojik ve / veya dış etkilere neden olmaktadır. Bu kapsamda Eerde'nin ortaya koyduğu modelin kapsamlı bir şekilde sunumu Şekil 1'de yer almaktadır.

Şekil 1. Erteleme Modeli

Kaynak: Eerde, 2000: 378

Eerde (2000) tarafından oluşturulan bu modelde yer alan faktörler, diğer çalışmalar tarafından da desteklenmektedir. Konuya ilişkin çalışmalar aşağıda açıklanmaktadır.

Kaçınma: Kişi faktörlerinin ilki olan kaçınma davranışı, durum tehdit edici olarak algılandığı veya duygusal açıdan çekici olarak algılanmadığı için ortaya çıkmaktadır. Bu başa çıkma tarzı, olumsuz duygusal uyaranlara karşı savunmacı bir dikkat stratejisi ile hoş düşünceler ve anılar kullanarak dikkat dağıtmayı içermektedir (Eerde, 2000: 378).

Lazarus ve Folkman (1984)'ın geliştirdiği (Akt. Milgram ve Tenne, 2000: 143) stresle başa çıkma modeli olan bu teori, bir durumda ortaya çıkan tehdit edici unsurların ve bu unsurlar ile başa çıkmak için mevcut olan kaynakların bilişsel olarak değerlendirilmesine dayanmaktadır.

Teoriye göre; bireyler belirli bir durumun veya görevin kendileri için bir tehdit oluşturup oluşturmadığını ya da belirli bir karar vermenin kendileri için bir tehdit oluşturup oluşturmadığını değerlendirirler. Bu değerlendirmeyi her iki durumda da, görevi tamamlama veya karar vermeye ilişkin, tehditle etkili bir şekilde başa çıkmak için kaynaklara sahip olup olmadıklarını inceleyerek gerçekleştirirler. Bireyler değerlendirme sonucunda kaynaklarının yetersiz olduğunu algırlarsa, anksiyete (ve diğer caydırıcı duygular) yaşarlar ve kaygı uyandıran görev veya karardan olabildiğince uzun süre kaçarlar (Milgram ve Tenne, 2000: 143). Nitekim Haycock vd. (1998: 318) ertelemenin, anksiyete veya zayıf etkinlik beklentileriyle veya belki de her iki değerşkenle ilgili bir kaçınma tepkisi olabileceğini belirtmektedir.

Dürtüsellik: Kişi faktörlerinden ikincisi olan dürtüsellik, ertelemenin altında yatan mekanizmaların açıklanmasında özellikle önemli görünmekte ve cezbolma yatkınlığı (temptation) veya zamansal indirgeme (temporal discounting) eğilimi olarak bilinmektedir (Wypych vd., 2018). Zamansal indirgeme bir ödülün uzaklığının zaman olarak artmasının ödülün değerini birey için azaltmasıdır (bkz: 3.2.1. Hiperbolik İndirgeme).

Bu davranış biçiminde önemli olan iki konu; zamanlararası karar seçeneklerini ayırt etmeyi engelleyen bir bilişsel yapı ve irade olarak adlandırılabilcek bir kabiliyet olarak belirtilebilir. Karar verme ve planlama göz önüne alındığında bilişsel yapıda zaman kapsamı önemli olmaktadır. Kısa vadeye odaklanan bir bilişsel yapı daha dürtüsel olmakta, uzun vadeye odaklanan bir bilişsel yapı uzun vadeli amaçlara odaklanabilmekte ve drtselliğin üstesinden gelmektedir (Eerde, 2000: 379).

İrade konusunda ise farklılıklar durum odaklı ve eylem odaklı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Durum odaklı yönelim bireyin dikkatini bir niyetini yerine getirmek yerine

duygusal durumuna odaklamasıdır. Eylem odaklı yönelim ise bireyin duygusal durum yerine niyetini gerçekleştirmeye öncelik vermesidir (Eerde, 2000: 379). Özetle bireyin bilişsel yapısı ve iradesi karar verme sürecinde dürtülerin öne çıkmasını veya amaç ve niyetlerin öne çıkmasını belirlemektedir.

Görev faktörleri: Durum faktörlerinin ilki olarak görevlerin içeriği ve önemi erteleme eğiliminin önemli belirleyicilerinden olmaktadır (Barabanschikova ve Ivanova, 2016: 95). Görevlerin, onları ertelemeye yol açan boyutları olabilir ve bu boyutlar bireyler için tehdit olarak algılanabilmektedir (Eerde, 2000: 379).

İş ile ilgili erteleme iki boyutu vardır; bireyin algılanan yeteneğine kıyasla çok zor olarak değerlendirilen görevler, birey üzerinde dışarıdan gelebilecek tehdit ve baskı algısı yaratarak görevden kaçınmaya yol açabilir. Bunun tam aksine bireyin becerisine göre çok kolay algılanan ya da sıkıcı veya yetersiz görülen görevler için erteleme, enerji kazanmak ve olabildiğince hızlı tamamlamak için görevleri son teslim tarihine mümkün olduğunca yakın tamamlama stratejisi olarak kullanılabilir (Eerde, 2000: 380). Örneğin, bir çalışanın yerine getirmesi gereken bir görev çalışan tarafından sahip olduğu yeteneklerle tamamlaması zor olarak algılanıyorsa ve bu görevdeki performansı sıkı bir değerlendirmeye tabi tutulacak ve önemli ödül veya cezalarla karşılaşacaksa bu görevden kaçınmaya ve onu ertelemeye eğilimli olabilir. Ya da başka bir örnekte çalışanın bitirmesi gereken görev çalışan tarafından çok önemsiz ve kolay bir görev olarak algılanıyorsa, çalışan zamanını dinlenmeye ve eğlenmeye harcayarak görevi erteleyebilir ve zamanın azalmasıyla motive olarak görevi hızlı bir şekilde tamamlayabilir.

Organizasyonel faktörler: Bireylerin çalışma ortamı özellikleri durum faktörlerinde yer almaktadır ve erteleme eğiliminin önemli faktörlerinden biridir (Barabanschikova ve Ivanova, 2016: 95). Bu faktör kapsamında örgüt kültürü ertelemeye yol açabileceği gibi, erteleme önüne geçebilecek bir yapı oluşmasına da sebep olabilmektedir. Örneğin (Eerde, 2000: 381); bir örgütün kültürü, çalışanları dakik olmaya teşvik eden normları teşvik edebilir, ancak aynı zamanda ertelemeyi de teşvik edebilir. Aynı zamanda iş yerindeki insanlar arasındaki karşılıklı bağımlılık, erteleyenin özdenetiminden yoksun bir

sosyal kontrol kaynağı olarak hizmet edebilir (Eerde, 2000: 381). Örneğin bir örgütte yalın yönetim sistemi uygulandığı ve boş zamanın bir israf olarak görüldüğü varsayılabilir. Bu örgütte çalışanların görevlerini yerine getirme süreleri düzenli, istikrarlı ve adaletli bir şekilde ölçülerek ödüllendiriliyor ve cezalandırılıyor ise o örgütte erteleme eğilimi düşük olacaktır. Başka bir örgütte ise işlerin geciktirilmesine ilişkin bir ödül/ceza sistemi olmadığı varsayılabilir. Hatta işini zamanında ve eksiksiz olarak gerçekleştiren bireylere diğer çalışanlar tarafından “düzeni bozduğu” gerekçesiyle baskı uygulanıyor olabilir. Böyle bir örgüt kültürü içinde ise erteleme eğilimi yüksek olacaktır.

Psikolojik etkileri: Ertelemenin sonucunda ortaya çıkan zaman baskısının neden olduğu psikolojik etkileri arasında duygusal dengesizlik ve zihinsel stres bulunmaktadır (Hussain ve Sultan, 2010: 1898). Erteleme eğilimi yüksek olan bireyler, teslim tarihi yaklaştıkça kontrol edememe korkusu, azalan kendine değer verme ve yeteneğine olan inancını kaybetme gibi psikolojik sıkıntılar yaşayabilmektedirler (Balkıs ve Duru, 2007: 376). Bununla birlikte, kaçınılan görev bir bireyin zihninden çıkmayabilir ve hatta bir meşguliyet haline gelebilir. Yani, erteleme, bireyin gerçekte ne yapması gerektiği konusunda kontrolsüz düşünmeye neden olabilir. Bireyler genelde erteleme davranışlarını rasyonelleştirse bile, geriye dönüp bakıldığında yine de gereksiz görünebilir. Bu durum pişmanlığa, suçluluk duygusuna, hayal kırıklığına veya kendiyle ilgili diğer duygulara yol açabilir. Erteleme ile depresyon ve anksiyete gibi olumsuz zihinsel sağlık belirtileri arasında ilişkiler bulunmuştur. Ertelemenin etkisinin bir görev sürecinin başlarında zihinsel sağlık için faydalı olduğu ancak teslim/görevi tamamlama tarihi yaklaştıkça zihinsel sağlık üzerinde olumsuz etkileri olduğu görülmüştür. Bu sürecin sonunda bireyler, erteleme sonucundaki riskten dolayı isyankarlık duygularını yaşayabilir (Eerde, 2000: 381).

Performans: Ertelemenin ana etkisi, zaman baskısının artması ve ertelenen hedeflere yeterli zaman harcanmamasıdır. Zaman baskısı sonucunda dış etkiler kapsamında, son teslim tarihlerine uyulmaması gibi olumsuz dış sonuçlar veya performansın hızı ve kalitesi arasında bir seçim yapma gereği ortaya çıkarabilir (Eerde, 2000: 382). Bunu detaylı bir şekilde açıklamak gerekirse; Erteleme davranışında sıklıkla bulunan bireyler, mesai saatlerinin çoğunluğunu iş ile alakalı olmayan faaliyetlere ayırmakta bu sebeple erteledikleri görevlerini bitirmek için daha uzun süre çalışmakta ve

fazla mesai yapmaktadır. Fazla çalışmak da konsantrasyonun düşmesi ve yorgunluk gibi sonuçlara yol açmaktadır. Ya da görevlerini yetiştirmeye çalıştıkları için hızlı çalışmakta ve hatalar yapmaktadırlar. Sonuç olarak zamanında yapması gereken görevleri erteleyen bireylerin iş performansı bu sebepler dolayısı ile azalmaktadır (Metin vd., 2018: 231). Eerde (2000: 382) bu konuda farklı bir bakış açısı ile, çalışmasında ertelemenin performans üzerindeki etkisine sadece olumsuz açıdan yaklaşmamakta, bazı durumlarda ertelemenin performans ve sonuçlara olumlu etkisinin olabileceğini de ifade etmektedir.

Ekstra rol davranışı: Dış etkilerden ikincisi olarak ekstra rol davranışı içinde ödül ve ceza barındırmayan, gönüllü olarak yapılan ve “kurumsal hedeflere ulaşmada bireye, gruba, örgüte yönelik belirlenmiş rol gereksinimlerinin ötesine geçen davranışlardır” (Kılıklı ve Çarıkçı, 2019: 833). Tanımdan da anlaşılacağı gibi ekstra rol davranışları, örgüt yararına olan pozitif sosyal davranışlardır (Yılmazer, 2010: 241). Bireyler iş hedeflerinden kaçındığında ve özel hedefleri dikkat dağıtıcı olarak kullandığında, erteleme iş yerinde geç kalmaya, hatta devamsızlık ve daha uzun vadeli geri çekilmeye neden olabilir. Ancak, çekici olmayan görevlerden kaynaklanan dikkat dağıtmaya odaklı davranışlar, iş yerinde başkalarına yardım etmek veya başkalarıyla konuşmak gibi işlevsel davranışlar içerdiğinde, ertelemenin olumlu etkileri olabilir (Eerde, 2000: 382). Örneğin bir çalışanın bitirmesi gereken ve kendisine hiç çekici gelmeyen bir görevi olabilir. Çalışan görevinden kaçınmak amacıyla hasta olduğunu iddia ederek işten kaçınıyorsa bu ertelemenin yol açtığı olumsuz bir etkidir. Çalışan iş yerine geldiğinde görevinden kaçınmak amacıyla çalışma arkadaşlarına onların görevlerinde yardım ediyor, onlarla sohbet ederek bilgi alışverişinde bulunuyor ve iletişim kuruyorsa ekstra rol davranışı gerçekleştirmektedir ve bu durum ertelemenin olumlu bir etkisidir.

Sosyal etkileşim: Erteleme sadece erteleyen bireyi ilgilendirmez, aynı zamanda başkalarını da etkileyebilir. Diğer çalışma arkadaşları, yöneticiler veya ilgili herkes erteleyen bireyin görevi bitirmesini bekliyor olabilir bu yüzden görev bitirilene kadar herkes zaman açısından kayıp yaşamaktadır. Ayrıca erteleyiciye sürekli görevini bitirmesi konusunda hatırlatma yapmak diğerlerinin odaklarını kaybetmesine yol açmakta ve zaman kaybı oluşturmaktadır. Fakat geçmişte benzer görevleri ertelediği bilinen bireylere net

olmayan ve karmaşık görevler atayarak, mevcut durumun devamını sağlamak için erteleme kullanılabilir (Eerde, 2000: 382).

Örneğin bir işletmede üst yönetim tarafından bir yöneticiden takımında yer alan çalışanlardan birini kısa dönemli maliyetler sebebiyle işten çıkarmak için bireysel satış performansı raporlarını inceleyerek bir karar vermesi istendiği varsayılabilir. Yönetici eğer takımında yer alan hiçbir çalışmanı kaybetmek istemiyorsa ve üst yönetimin bu işten çıkarma kararından birkaç ay gibi kısa bir süre sonra genel durum düzelince vazgeçeceğine inanıyorsa kararını geciktirmek isteyecektir. Baskıya karşı koyabilmek için ise bireysel satış raporlarının hazır olmamasını sebep göstermek istiyor olabilir. Yönetici politik olarak baskıdan kurtulmak için bu raporları hazırlama görevini en fazla erteleme eğilimine sahip çalışana vererek çalışanın erteleme davranışı gerçekleştirmesini umacaktır. Bu durum erteleme davranışı sonucu ortaya çıkan bir sosyal etkileşime örnek verilebilir.

Özet olarak Eerde (2000) tarafından oluşturulan erteleme davranışı modeli kaçınma ve dürtüsellik olarak kişi faktörleri ile görev ve organizasyonel olarak durum faktörlerinin kişilik sistemi aracılığıyla ertelemeye yol açtığını ve erteleme sonucunda oluşan zaman baskısının olumlu veya olumsuz psikolojik etkilere ve dış etkilere yol açtığını öne sürmektedir.

Klingsieck (2013) araştırmasında erteleme davranışına yönelik araştırmaları değerlendirmekte ve literatürdeki ertelemeye ilişkin kavramsal çerçevenin perspektiflerini incelemektedir. Erteleme araştırmalarındaki yönelimleri sistematik bir şekilde incelemekte ve değerlendirmektedir. Çalışmada geciktirmenin fonksiyonel bir türü olan stratejik geciktirme davranışı ile erteleme davranışı arasındaki kavramsal farklılıklar da ortaya koyulmaktadır. Aşağıda Tablo 2’de erteleme kavramı ve stratejik geciktirme, erteleme tanımlarının yedi bileşeni çerçevesinde karşılaştırılmaktadır (Klingsieck, 2013: 26).

Tablo 2

Erteleme ve Stratejik Geciktirme Kıyaslaması

	Erteleme	Stratejik Geciktirme
Aleni veya gizli bir eylem geciktirilmektedir.	✓	✓
Bu eyleme başlama ve bitirme niyeti bulunmaktadır.	✓	✓
Söz konusu eylem gereklidir veya kişisel bir önem arz etmektedir.	✓	✓
Geciktirme gönüllü olarak gerçekleşmekte ve başka etkenler tarafından dayatılmamaktadır.	✓	✓
Geciktirme gereksiz ve irrasyonel bir şekilde gerçekleşmektedir.	✓	
Geciktirme olası olumsuz sonuçların farkında olunmasına rağmen gerçekleşmektedir.	✓	
Geciktirme davranışı ile beraber bir rahatsızlık veya diğer olumsuz hisler (suçluluk vb.) hissedilmektedir.	✓	

Kaynak: Klingsieck, 2013: 26.

Klingsieck (2013) çalışmasında ayrıca erteleme anlayışını tasvir eden dört bakış açısı sunmaktadır. Bununla birlikte erteleme davranışı açıklamak için yararlanılan teoriler ve araştırmalarda erteleme ile ilişkilendirilen değişkenlere örnekler verilmektedir. Aşağıda Tablo 3'te dört bakış açısından erteleme tanımı, teoriler ve ilgili değişkenler görülmektedir.

Tablo 3

Erteleme Anlayışını Tasvir Eden Bakış Açıları ve Yararlanılan Teoriler

	Diferansiyel Psikoloji Perspektifi	Motivasyonel/İradesel Psikoloji Perspektifi	Klinik Psikoloji Perspektifi	Durumsal Perspektif
Erteleme bir...	Özelliktir	Motivasyonel veya iradesel bir eksiklidir.	Klinik olgudur.	Belirli durumsal şartların oluşmasıyla ortaya çıkmaktadır.
Erteleme davranışı açıklamak için yararlanılan teoriler	Beş Büyük kişilik özelliği (Big Five)	Zamansal Motivasyon Teorisi, Hareket kontrolü Teorisi, (action control theory) Öz belirleme teorisi (self determination theory)	Psikoanaliz, Bilişsel davranış psikolojisi, Nöropsikoloji	-
Araştırmalarda erteleme ile ilişkilendirilen değişkenlere örnekler	Sorumluluk, Nevrotiklik, Mükemmeliyetçilik	İçsel motivasyon, Hedef yönelimlilik, Öz düzenleme, Zaman-Yönetimi	Anksiyete, Depresyon, Stres	Görev Zorluğu, Görev Cezbediciliği, Görev belirginliği/netliği

Kaynak: Klingsieck, 2013: 29.

Harris ve Sutton (1983: 987) araştırmalarında erteleme öncüllerini; görevin özellikleri, odaklanılan görevler ile diğer görevler arasındaki ilişki ve örgütün özellikleri olarak kavramsal çerçevede ortaya koymaktadır. Araştırmada ayrıca görev sağduyusunun bu öncüler ve erteleme arasındaki ilişkiyi düzenlediği öne sürülmektedir.

Lay (1986) erteleme düzensizlik ile pozitif yönde bir ilişkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte erteleme ile başarı ihtiyacı, enerji seviyesi ve öz-

güven arasında ilişki gözlemlenmemektedir. Lay (1986) çalışmada erteleme puanları yüksek bireyler verilerini geç teslim ettiğini, erteleme puanları düşük bireyler verilerini erken teslim ettiğini belirtmektedir. Araştırma ayrıca erteleme ve bireysel hedeflere ulaşmada gösterilen davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bulgular yüksek düzeyde erteleyici bireylerin de diğer bireyler gibi, hayatları ile ilgili plan yaptıklarını, aileleri ile iletişimlerinin düşük olduğunu ve hobilere yatkın olduklarını ortaya koymaktadır. Ertelemesi yüksek bireylerin, ertelemesi düşük bireylere göre kendi projelerine daha az zaman harcadıkları ve keyif aldıkları projelere daha fazla zaman ayırdıkları görülmektedir. Ertelemesi düşük bireylerin ise keyif alma ve projelerine zaman ayırma eğilimleri arasında bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca ertelemesi yüksek bireyler stresli ve zor işleri tamamlamaktan kaçınmaktadır. Yaptıkları işin göz önünde olup olmaması durumuna karşı ertelemeyenlere göre daha hassastır. Lay (1986) erteleme ve nevrotik düzensizlik arasındaki ilişkileri de detaylı olarak incelemiştir. Ertelemeye eğilimli bireylerin yapması gereken işleri unutmaya daha yatkın olduğu sonucuna ulaşmıştır. Erteleyen bireylerin günlük hayatlarında düzensiz bireyler oldukları araştırmanın önemli bulgularındandır.

Rothblum ve arkadaşları (1986: 387) akademik erteleme ve akademik özellikler arasındaki ilişkileri incelemektedir. Erteleme düzeyi yüksek bireyler özellikle de kadınlar, erteleme düzeyi düşük bireylere göre daha fazla sınav anksiyetesine, durum anksiyetesine ve anksiyete ile ilgili fiziksel semptomlara sahiptir. Ayrıca bulgular erteleme düzeyi yüksek bireylerin erteleme düzeyi düşük bireylere göre sınavlarda başarıyı dış ve değişken (kendi kontrollerinde olmayan, çevresel) faktörler ile ilişkilendirdiğini göstermektedir. Bulgular ayrıca görev başladığında tüm bireylerin anksiyetesinin düştüğünü, çalışmaya yönelik davranışlarının arttığını ve gecikmenin azaldığını göstermektedir.

Weymann (1988: 226) araştırmasında, çalışan ertelemesindeki değişimleri açıklamada duygusal, destekleyici ve memnuniyet değişkenlerinin anlamlı olduğunu belirtmektedir. Araştırmada duygusal değişken öz-yetkinlik ve özgüveni içermektedir. Destekleyici değişkenler kaynakları ve zamanı içermekte, memnuniyet değişkeni otonomi, geri bildirim, iş çeşitliliğini ve işin değerlendirilebilirliğini ifade etmektedir.

Beswick ve arkadaşları (1988: 207)'in yaptığı araştırmanın bulgularına göre, erteleme ile kararsızlık, öz-değer ve öz-güven arasında küçük ama anlamlı ilişkiler gözlemlenmiştir. Araştırmada gerçekleştirilen daha ileri analizler öz-güvenin ve kararsızlığın erteleme üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte anksiyete ve depresyonun erteleme ile ilişkisi olduğu bulgusu elde edilmiştir. Ayrıca 21 yaşın üzerindeki öğrencilerin daha genç öğrencilere göre, erteleme davranışını daha az gösterdiği görülmüştür.

Lay ve arkadaşları (1989: 195) araştırmalarında, sosyal anksiyete ve erteleme değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Araştırma bulguları bireylerin tehditlere ve zarar görmeye yönelik algılarının anksiyeteyi arttırdığını göstermektedir. Bulgular mücadele etme ve kazanma algılarının ise erteleme ile negatif ilişkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgulara göre anksiyete ile duygu odaklı başa çıkma arasında ilişki vardır fakat problemler ile başa çıkma arasında ilişki yoktur. Erteleme ve anksiyete düzeyi yüksek bireylerin mücadele eğilimi daha düşük olmaktadır. Ancak bireyler erteleme düzeyi düşük olan bireylerin gelecekte daha farklı davranacaklarına yönelik yeni inançlar da söz konusudur.

Chun ve Choi (2005) çalışmalarında erteleme konusunda farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Yazarlar Chun ve Choi (2005:245) erteleme davranışını; pasif erteleyiciler ve aktif erteleyiciler olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Buna göre pasif erteleyenler geleneksel erteleyicilerdir, harekete geçme kararsızlığı nedeniyle bu bireyler tutukluk yaşarlar ve görevleri zamanında tamamlayamazlar. Aksine, aktif erteleyiciler “olumlu” bir erteleyici türüdür. Baskı altında çalışmayı tercih ederler ve ertelemek için kasıtlı kararlar alırlar. Çalışma aktif ertelemenin zararlı olmadığını ve olumsuz sonuçlara yol açmadığını öne sürmektedir. Mevcut sonuçlar, aktif erteleyenlerin pasif erteleyenlerle aynı derecede ertelemelerine rağmen, zamanın bilinçli ve amaca yönelik kullanımı, zaman yönetimi, öz-yeterlik algısı, mücadele tarzları ve akademik performans açısından aktif erteleyenlerin pasif erteleyenlerden daha üstün olduğunu ve ertelemeyen bireylere benzerlik gösterdiğini ortaya koymaktadır (Chun ve Choi, 2005:245). Yazarlara göre bu bulgular, erteleme davranışının daha gelişmiş bir anlayışını sunmakta ve ertelemenin sonuçlarının bireylerin üzerindeki etkilerini yeniden değerlendirme ihtiyacına işaret etmektedir.

Klassen ve Kuzucu (2009: 69) araştırmalarında, öz-yeterlilik, öz-düzenleme ve erteleme arasındaki ilişkileri incelemektedir. 508 Türk genci üzerinde gerçekleştirilen araştırmada, kız öğrencilerin daha yüksek öz-yeterlilik sahibi olduğu sonucu elde edilmiştir. Araştırma bulgularına göre kız ve erkek öğrenciler arasında erteleme açısından bir farklılık görölmemektedir. Bulgular ayrıca öz-düzenleme yönelimli öz-yeterliliğin ertelemenin en güçlü öncülü olduğunu ortaya koymaktadır.

Ekşi ve Dilmaç (2010: 446) genel erteleme, karar vermeyi erteleme ve akademik ertelemeyi sürekli kaygı açısından incelemekte ayrıca çeşitli demografik değişkenler ile olan farklılaşmaları analiz etmektedir. Ekşi ve Dilmaç (2010) yaptıkları çalışma sonucunda, erteleme eğiliminin bireyler tarafından yaşanan sürekli kaygının sonucunda ortaya çıktığını ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışmada yaş, öğrenim aşaması, anne baba mesleği, aile geliri gibi değişkenlere göre ertelemenin farklılaştığı görölmektedir.

Özer (2012: 303) yaptığı araştırmada beş büyük kişilik özelliği ile erteleme arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Çalışmanın bulguları, nevroklik boyutu ve erteleme arasında pozitif bir ilişki bulunduğu yönündedir. Bununla birlikte sorumluluk boyutu ve erteleme davranışı arasında negatif yönde bir ilişki bulunduğu ortaya koyulmaktadır. Çalışmada erteleme ile nevroklik arasındaki ilişki, sorumluluk ve olumsuz yaşam olaylarına bağlı olarak ele alınmaktadır.

Cerino (2014) motivasyon, erteleme ve öz-yeterlilik üzerinde durduğu araştırmasında, akademik motivasyon ve öz-yeterliliğin üniversite öğrencileri arasındaki akademik erteleme davranışıyla bir ilişkiye sahip olduğunu varsaymıştır. Bununla birlikte araştırma akademik motivasyonun erteleme ile öz-yeterlikten daha güçlü bir ilişkiye sahip olduğunu varsaymaktadır. Araştırma sonucunda motivasyon ile erteleme arasında bir ilişki olduğu bulgusu elde edilmiştir. Öz-yeterliliğin ise motivasyondaki değişimler ile ilişkili olduğu görölmüş fakat erteleme ile bir ilişki gözlemlenmemiştir.

Katz ve arkadaşları (2014) öz-yeterlilik ve erteleme arasındaki ilişkide motivasyonunun rolünü ele almaktadır. Araştırma sonucuna göre, motivasyonun öz-yeterlilik ve erteleme arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini ortaya koymaktadır. Araştırma erteleme eğiliminde motivasyonun rolü ve önemi üzerinde durmaktadır.

Kanten ve Kanten (2015) erteleme davranışını bireyin kişilik özellikleri, öz-saygı, özyeterlilik (self efficacy) çerçevesinde ele almaktadır. Araştırmanın bulgularına göre, beş büyük kişilik özelliğinin iki faktörü olan, sorumluluk ve nevroitiklik olarak ele alınan iki kişilik özelliğinin çalışanların erteleme davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma bulguları, çalışanların sorumluluk düzeyinin erteleme davranışı ile negatif yönde ilişki içermekte; nevroitiklik düzeyinin erteleme davranışı üzerinde pozitif yönde etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ancak, dışadönüklük ve anlaşılabilirliğin erteleme davranışı üzerinde önemli bir etkisi görülmemiştir. Son olarak, çalışanların öz saygı düzeylerinin erteleme davranışları üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu; öz-yeterlik inançlarının ise erteleme davranışı üzerinde negatif ve anlamlı etkisi olduğu görülmüştür.

Taura ve arkadaşları (2015) öz yeterlik, görev değeri, öz düzenleme ve aktif erteleme arasındaki ilişkiye odaklanmıştır. Araştırma sonuçları birçok çalışma gibi, ertelemenin bir öz-düzenleme başarısızlığı olduğunu desteklemektedir. Bununla birlikte öz-yeterlik ve görev değeri inançlarının, öz düzenleme stratejileri aracılığıyla aktif erteleme davranışına dolaylı etkileri olduğunu göstermiştir.

Flett ve arkadaşları (2016), erteleme, derin düşünme (ruminatif-takıntılı düşünme), öz-farkındalık, depresyon ve bireyin öz-şefkat duygusu arasındaki ilişkileri incelemiştir. Derin düşünme bireylerin üzgün olduklarında deneyimledikleri düşünceleri ifade etmektedir. Öz-farkındalık bireylerin o anda gerçekleşen olaylara ilişkin odaklanmasını ve farkındalığını ifade etmektedir. Öz-şefkat ise bireylerin acı, başarısızlık ve stres ile karşılaştığında kendilerine karşı eleştirel veya nazik olmalarını ifade etmektedir. Çalışma erteleme ve depresyonu açıklamada bilişsel faktörlerin (ruminatif düşünme ve erteleme ile ilgili otomatik düşünceler) önemini ortaya koymaktadır. Çalışma bulgularına göre yüksek

oranda ruminatif düşünceler ve otomatik düşünceler sonucunda yüksek erteleme ve depresyon gözlemlenmektedir. Benzer şekilde düşük düzeyde öz-farkındalık ve öz-şevkat sonucunda yine yüksek düzeyde erteleme ve depresyon gözlemlenmektedir. Ayrıca bulgular erteleyici bireylerin depresyona eğilimli olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

Baltacı (2017) ertelemeyi beş büyük kişilik özelliği çerçevesinde ele almaktadır. Araştırma sonucunda erteleme ile, cinsiyet, medeni durum, yaş, mesleki kıdem arasında anlamlı farklılık ortaya çıkmıştır. Araştırma ayrıca duygusal denge, sorumluluk ve uyumluluk özellikleri ile erteleme davranışı arasında anlamlı bir ilişki ortaya koymaktadır.

Fernie ve arkadaşları (2017: 136) çalışmalarında kasıtlı ve kasıtsız ertelemeye odaklanmış ve kasıtsız erteleme üzerine bir ölçek çalışması yapmıştır. Fernie ve arkadaşları (2017) ayrıca kasıtsız ertelemenin, kasıtlı ve genel ertelemeden daha güçlü bir psikopatoloji öncülü olup olmayacağını test etmiştir. Araştırma sonucunda kasıtsız erteleme ve genel erteleme davranışı arasında yüksek korelasyon bulunmasına rağmen, bulgular kasıtsız ertelemenin psikopatolojik (anksiyete ve depresyon) hususunda bağımsız bir öncül olduğunu göstermiştir. Sonuçlar ertelemeye yönelik pozitif üstbilişin kasıtlı ertelemeyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Ertelemeye yönelik negatif üstbilişin kasıtsız erteleme ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Fernie vd., 2017: 146). Bu kapsamda eğer birey erteleme ile ilgili düşünme süreçlerinin farkındaysa ve süreçlerini kontrol edebiliyorsa kasıtlı bir erteleme söz konusu olmaktadır. Birey ertelemeye ilişkin düşünceleriyle uyumsuz davranışlar gösteriyor ve görev sürecini kontrol edemiyorsa kasıtsız erteleme söz konusu olmaktadır.

Kanten ve arkadaşları (2018: 571) iş yaşamı kalitesinin, işi erteleme ve sosyal kaytarma davranışları üzerine etkisini ölçtüğü çalışmada, iş yaşamı kalitesinin işi erteleme üzerinde kısmen bir etkisi olduğu sonucunu göstermektedir. Yeterli ve adil bir ücretin, işin toplumdaki yerinin erteleme ve sosyal kaytarma üzerinde etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadırlar.

Metin ve arkadaşları (2018) araştırmalarında iş becerikliliği ile iş ile uyumunun iş yerinde erteleme ile negatif ilişkisi olduğunu belirtmektedir. Araştırmada ayrıca iş yerinde erteleme ile iş performansı ve işe adanmişlık arasında negatif bir ilişki olduğu sonucu elde edilmiştir. Araştırmada erteleme kapsamına “sanal kaytarma” ve “işten kaçınuma” gibi işletmeye, yöneticiye, müşteriye veya diğer çalışanlara karşı kötü bir niyet içermeyen ama yapılacak görevi sonraya bırakmayı içeren olumsuz iş yeri davranışları da alınmiştır. Araştırmaya göre işinde becerikli ve görevleri kendilerine yönelik tasarlanmiş, iş yerinde değerleri, yetenekleri, kişilikleri ile tamamen “kendisi” olabilen bireyler, işlerine kendilerini adayabilmekte, daha yüksek performans gōstermekte ve erteleme davranışından kaçınmaktadır.

Rebetez ve arkadaşları (2018: 26) erteleme davranışının bir öz-düzenleme başarısızlığı olduğunu desteklemektedir. Bununla birlikte ertelemenin, dürtüsellik, hayal kurmanın ve ruminasyonun (sürekli tekrarlayan düşünceler) birbirleri arasındaki ilişkilere odaklanmiş ve bu kavramların güçlü bir ilişki içinde olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma kapsamında hayal kurmak gün içinde hayallere dalarak düşünmeyi, ruminasyon ise bir konu üzerinde takıntıya ulaşacak şekilde tekrar tekrar düşünmeyi ifade etmektedir. Hayal kurmak ve ruminasyon bireyin düşüncelerini kontrol edememesi sebebiyle gerçekleşen bir öz düzenleme başarısızlığı olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda araştırmada erteleme ile diğer öz-düzenleme başarısızlığı olan dürtüsellik, ruminasyon ve hayal kurma arasındaki aracılık ilişkileri ortaya konmaktadır. Araştırmanın bulguları ruminasyon ile erteleme arasında ve hayal kurma ile erteleme arasında yer alan ilişkilere dürtüsellik kısmi aracılık yaptığını ortaya koymaktadır. Araştırma bulguları ayrıca hayal kurmanın, dürtüsellik ve erteleme arasında aracılık ettiğini ortaya koymaktadır.

Wypych ve arkadaşları (2018) alışmasında dürtüsellik (impulsivity), duygu düzenleme (emotion regulation strategies) ve motivasyon üzerinde odaklanmaktadır. Araştırma sonucunda üç faktör de erteleme davranışının altında yatan faktörler olarak ortaya konmaktadır. Bununla birlikte araştırmaya dahil edilen değişkenlerden sebat (azim) eksikliği (lack of perseverance), gecikme indirgemesi (delay discounting) ve değer eksikliği (lack of value- işin anlamlılık ve keyif verebilirliği) en önemli etmenler olarak belirtilmektedir. Sebat eksikliği bireyin özyeterlik ile ilgili eksikliğine, gecikme

indirgemesi bireyin ödülü uzak olan davranışlar yerine ödülü kısa sürede elde edilen davranışlara olan eğilimine (dürtüsellik), değer eksikliği ise ödülün birey için ifade ettiği değere ilişkin değişkenlerdir.

Balkıs ve Duru (2019: 299) üniversite öğrencilerini örneklem olarak ele aldığı çalışmada, kendinden şüphe duymanın, rasyonel ve mantıksız inançların, başarısızlık korkusunun erteleme üzerindeki bütüncül etkisine odaklanmaktadır. Araştırma bulguları, kendinden şüphe duyma, başarısızlık korkusu ve mantıklı/mantıksız inançların erteleme için önemli öncülleri olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmacılar elde ettikleri bulgulara dayanarak, erteleme ile başa çıkmak için mantıksız inançları değiştirmeye ve rasyonel inançları güçlendirmeye odaklanılması gerektiğini önermektedir.

Murdiana ve arkadaşları (2019: 156) erteleme davranışının iyimserlik ile ilişkisini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin tez hazırlama sürecine odaklanmaktadır. Araştırma bulguları, tez yazan öğrencilerin sahip olduğu iyimserlik düzeyi ile erteleme davranışı arasında yüksek düzeyde anlamlı ve negatif bir ilişkiyi göstermektedir. Tez yazma sürecinde olan öğrenciler ne kadar fazla iyimserlik düzeyine sahipse, tez sürecinde erteleme düzeylerinin o kadar düşük olduğunu ortaya koymaktadır.

Ayan (2020: 788)'in erteleme davranışı üzerinde mutluluğun rolünü ortaya koymak amacı ile üniversite öğrencilerine yönelik gerçekleştirdiği araştırmanın bulguları, olumlu davranış geliştirme işleri zamanında bitirme davranışını artırdığını ortaya koymaktadır. Araştırmanın bulgularına göre, olumsuz duygular geliştirme düzeyinin işleri erteleme ve işleri son dakikaya bırakma davranışını artırdığını göstermektedir. Bununla birlikte çekingen davranış eğiliminin işleri erteleme ve son dakikaya bırakma eğilimini artırdığı araştırmanın diğer bulgularıdır. Son olarak, atılgan davranış eğiliminin işleri zamanında bitirme davranışını artırırken, erteleme davranışı eğilimini azalttığı ortaya konmaktadır.

Gügerçin ve Korkmazzyürek (2020: 711) özel sektörde çalışan bireyleri örneklem olarak aldığı çalışmada, bireyin dış kontrol odaklı olma eğilimi (bireyin başına gelecekleri kontrol edemediğine dair inancı) ve örgütsel rol çatışmasının erteleme davranışı

üzerindeki etkisi üzerinde durmaktadır. Bulgular, hem bireyin sahip olduğu dış kontrol odaklılığın hem de örgütsel rol çatışmasının erteleme davranışını pozitif yönde etkilediğini ortaya koymaktadır.

Kaplan ve Göker (2020) psikolojik sermaye ve psikolojik iyi oluşun erteleme üzerindeki etkisini ele almaktadır. Araştırmanın sonucuna göre, psikolojik sermayenin iş erteleme üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu, bununla birlikte psikolojik sermaye boyutlarından, dayanıklılık ve iyimserliğin iş erteleme üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya konmaktadır.

Mohamed ve arkadaşları (2020) erteleme, öz-yeterlilik ve klinik karar verme arasındaki ilişkileri ortaya koymaktadır. Bu bağlamda hemşireleri örneklem olarak belirleyen araştırma bulguları; erteleme davranışları ile öz yeterlilik arasında negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte çalışmada erteleme davranışları ile klinik karar verme arasında negatif bir ilişki olduğu görülmüştür.

Samson (2021: 30) araştırmasında akademik erteleme ile farklı nitelikler arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Araştırma bulguları ertelemenin yüksek oranda görevin nitelikleri (göreve ait nitelikler) sebebi ile, sonrasında öz-nitelikler (erteleyiciye ait nitelikler) sebebi ile ve üçüncü olarak öğretim üyelerinin nitelikleri (görev verene ait nitelikler) sebebi ile gerçekleştiğini göstermektedir. Araştırma bulguları ertelemeyi görev nitelikleri ile bağdaştıran bireylerin söz konusu görev kendi öncelikleri olmadığı zaman yüksek oranda ertelediğini göstermektedir. Bulgular ertelemeyi öz-nitelikleri ile bağdaştıran bireylerin görev sıkıcı olduğu zaman yüksek oranda ertelediğini göstermektedir. Bulgular ayrıca ertelemeyi öğretmen nitelikleri ile bağdaştıran bireylerin, öğretmen yapılacak işlerle ilgili net talimatlar verdiğinde yüksek oranda ertelediğini göstermektedir.

Görüldüğü gibi literatürde erteleme üzerine kapsamlı şekilde araştırmalar gerçekleştirilmiş ve erteleme ile farklı değişkenler arasındaki ilişkiler açıklanmaya çalışılmıştır. Bazı araştırmalar bireysel özelliklere, bazı araştırmalar durumsal koşullara odaklanmaktadır. Yine de tüm bu çalışmalara rağmen erteleme eğiliminin öncüllerine

ilişkin genel kabul görmüş bütünleştirici bir çerçeveye ulaşamamıştır. Erteleme davranışına motivasyon üzerinden bir açıklama getirmeye çalışan ve bir çerçeve sunan çalışmalara ilişkin literatürde eksiklikler olduğu görülmektedir. Bu bağlamda literatürde son yıllarda ortaya çıkmış bütünleştirici bir motivasyon teorisi olan zamansal motivasyon teorisi ile erteleme davranışını incelemek ertelemeye motivasyon açısından yaklaşan bir çalışma ile literatüre de katkı sağlayacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ZAMANSAL MOTİVASYON TEORİSİ

Gelecek kaygısı birçok bireyde var olan bir duygudur. Bu kaygı bireyleri gelecek ile ilgili hedefler koymaya, planlar yapmaya itmektedir. Kimi zaman kısa vadeli olan bu planlar kimi zaman çok uzun vadeli olabilmektedir. Örneğin; “Büyüyünce ne olmak istersin?” sorusu çocukken neredeyse her bireyin karşılaştığı bir sorudur. Ya da “kariyer planın ne yönde?” sorusu yetişkin bir bireyin sıklıkla karşılaştığı bir sorudur. “10 yıl sonra kendini nerede görüyorsun?” sorusu çoğu işe alımda adaylara yöneltilen bir sorudur. Bireyin yaşı ilerlediğinde olmak istediğinden çok farklı bir yerde olması, kariyer planının çok yavaş ilerlemesi (ya da ilerlememiş olması), 10 yıl sonra bireyin kendisini görmek istediği yerin çok gerisinde görmesi çok olağan durumlardır.

Başka bir örnek olarak yakın zamanlı hedeflere değinmek gerekirse; birçok öğrencinin üniversiteye ilk başladığında not ortalamasını çok yüksek tutup yatay geçiş yapma hayali vardır. Bu hayal ya da hedef çoğunlukla zar zor mezun olmakla sonuçlanabilmektedir. Dönem başladığında yüksek not alınması hedeflenen dersten ortalama bir geçer not alınması birçok öğrencinin tecrübe ettiği bir durumdur. Benzer şekilde “Yaza kadar 10 kilo vermiş olacağım” hedefi koyan bir bireyin belirlenen süreçte hedefine ulaşamamış olması bir örnek verilebilir.

Bu örnekler günlük hayatta çokça karşılaşılan örneklerdir. Örneklerin ortak noktası bireylerin bir hedef belirlemesi ve sonuç olarak bu hedefi gerçekleştirememeye yönelik duydukları pişmanlık ile sonuçlanmasıdır. Bireylerin gelecek planlarına ilişkin bazı örnekler olumsuz sonuçlanırken, bazıları ise tam da planlandığı gibi sonuçlanabilmektedir. Kariyer hedefine planladığı sürede ulaşan bireylerin sayısı az değildir. Aynı şekilde dönem başında yüksek bir not alarak geçmeyi hedeflediği dersten yüksek bir not alarak geçen öğrenciler de vardır.

Bu çalışmanın ikinci bölümünde de değinildiği şekilde, hedefe yönelik eylemlerin gerçekleştirilmemiş olmasına dayanan bu sonuçlar elbette yapılması gerekenlerin

yapılmaması yani erteleme ile ilgilidir. Fakat verilen örneklerde hedefinde başarılı olanlar ve olmayanlar arasındaki farkı sadece erteleme ile açıklamak yetersizdir.

Başarısız süreçlerin, gerçekleştirilmemiş gerekliliklerin sebebi olarak erteleme gösterilecek olursa, o zaman ertelemeyi güvenilir ve kapsamlı bir teori ile açıklamak gerekmektedir. Hedefin gerçekleşmesi için gereken süre 10 yıl ya da 10 ay olabilir, Bu süreçte hedefe yönelik ilerleyebilen ve ilerleyemeyen bireyler arasında büyük farkların olması gerekir. Örneklerden de anlaşılabilceği gibi bu farkı niyetlere bağlamak yetersizdir. Çünkü başlangıçta birçok birey hedefini, bu hedefi gerçekleştirebilme niyeti ile oluşturmaktadır. Bu süreçte bireyin sahip olduğu bazı kişisel özellikler (inançlar, değerler ve öncelikler) bireyin hedefe yönelik eylemlerde bulunmasını ya da bulunmayıp erteleme eğiliminde olmasını etkileyebilmektedir.

Hedefe yönelik eylemde bulunma konusunda Ajzen (1991: 184) verdiği örnekte; iki bireyin kayak yapmayı öğrenmek için eşit derecede güçlü niyete sahip olabileceği ve her ikisinin de bunu yapmak için çaba harcayabileceği belirtilmektedir. Ancak bu aktivitede ustalaşabileceğinden emin olan birey, yeteneğinden şüphe duyan bireye göre hedefe yönelik daha fazla sebat etme (iş sonuna kadar götürmeye karşı kararlılık) eğilimindedir. Bu noktada beklentinin sürece olan etkisi görülmektedir. Bu bağlamda beklenti faktörü ZMT'ni oluşturan faktörlerden biridir.

Diğer yandan kariyer hedefi aynı yönde olan, aynı imkanlara sahip ve kendi yeterliliğine güveni yüksek olan iki birey düşünüldüğünde her ikisinin de hedefine ulaşmak için eşit derecede şansı var gibi düşünülebilir. Fakat tüm bu benzer şartlara ve imkanlara rağmen bireylerden birisinin diğerine göre kariyer hedefine yüklediği anlam çok farklı olabilir. İşte bu durum bireyin önceliklerini, dolayısı ile eylemlerini yönlendirmektedir. Kariyer hedefine yüklediği anlama göre, bireylerin çalışmalarını sürdürebilme eğilimleri de farklı olacaktır. Örneğin; kariyer hedefine çok fazla anlam yüklememiş olan birey, bu amaç doğrultusunda yapması gereken görev ve sorumluluklar yerine, daha cezbedici ve keyifli eylemleri tercih edebilmektedir. Diğer yandan, eğlence ve başarı ihtiyacı kıyaslandığında, eğlenme ihtiyacına o an daha fazla anlam yükleyen birey kendini eğlendirecek bir

aktivitede bulunacaktır. Ya da geçmişte deneyimlediği başarılarından herkes eşit şekilde haz almamış olabilir. Bazı bireyler gerçekleştirdiği başarılar karşısında büyük tatmin duygusu yaşarken bazı bireyler ise aynı büyüklükte bir tatmin duygusu ve mutluluk deneyimlememiş olabilir. Bununla birlikte bir birey amacına yönelik çalışmalarını sıkılmadan yerine getirebiliyorken, bir diğeri sıkılmaya olan yatkınlığından dolayı çalışmayı sürdürmekte zorlanıyor olabilir. Tüm bu örnekler bireyin hedefine yüklediği anlam ile ilişkilidir. Birey hedefine ne kadar çok anlam yüklüyorsa hedefine yönelik çalışmaları sürdürmekte o kadar kararlı olacak ve bunu gerçekleştirecektir. Bu örnekler ZMT'nin “değer” boyutunu oluşturmaktadır.

ZMT'ni oluşturan bir diğer önemli faktör de gecikmeye hassasiyettir. Bu bireyin gecikmelere karşı duyduğu hassasiyeti ifade etmektedir. Bir örnek ile açıklamak gerekirse; akademisyen olmak isteyen iki öğrenci düşünüldüğünde, bu iki öğrencinin elde edeceği sonuçlar beklenti ve değer faktörlerinden sonra, gecikmeye karşı hassasiyetlerine bağlı olacaktır. Örneğin her iki öğrenci de aynı niyetle hedefine başlamış olsun. Bir öğrenci önündeki yaklaşık 10 yıllık sürece odaklanıp, yapması gereken her şeyi yerine getirirken diğer öğrenci için 10 yıl çok daha uzun bir süreci ifade edebilir. Hedefe ulaşma noktasında gecikmeye hassasiyet söz konusu ise çeşitli uyarılar sebebi ile dikkati dağılabilir. Sonuç olarak, hedefe ulaşmak için uzun süredir düzenli bir şekilde çaba göstermeyen öğrenci, hedefe az bir zaman kaldığında, bu durumdan dolayı pişmanlık yaşar.

ZMT'nin üzerinde durduğu bir diğer faktör ise “gecikme” faktörüdür. Bu bireyin hedefe yönelik eylemlerini geciktirmesi ile ilişkilidir. Ödül ve cezalar söz konusu olduğunda birey, ödül zamansal olarak uzakta olduğunda hedefine yönelik çalışmalarını geciktirme eğiliminde olabilmektedir. Yukarıdaki örnek üzerinden devam etmek gerekirse, hedefe yönelik çalışmalarını geciktiren öğrenci bu çalışmalarını ceza olarak algılamaktadır. Çünkü sahip olmak istediği hedef minimum 10 yıl ileridedir ve bu yüzden öğrenci anlık olarak kendisine fayda sağladığını düşündüğü eylemlere odaklanacaktır. Bu durum genellikle bireyin planlı bir çalışma düzeni oluşturup, kendisi için yakın zamanlı ufak hedefler koymamasından meydana gelmektedir.

Araştırmalar yakın zamanlı ufak ufak hedefler koyarak ana hedefine ulaşmaya çalışan bireylerin, daha başarılı olduklarını ortaya koymaktadır. Son olarak yukarıda Ajzen'in verdiği örnek dikkate alındığında bireylerin bir niyet ile hedeflerini belirledikleri görülmektedir. Fakat ortaya konan örnekteki bir ğrenci bu niyeti eyleme dökmekte başarılı olurken diğeri ise harekete geçme konusunda problem yaşamaktadır. Niyet hareket aralığındaki bir uyumsuzluğu ifade eden bu duruma hiperbolik indirgeme sebep olmaktadır. Zaman olarak uzaklığın ödülün değerini düşürmesine rağmen hedefe ulaşmak, bireyin başarısını göstermektedir (Steel, 2007: 70-73).

Verilen rnekler de görüldüğü gibi, ZMT motivasyon sürecindeki faktörleri; beklenti teorisi, hiperbolik indirgeme, kümülatif olasılık ve ihtiyaç teorisini entegre ederek ortaya koyan, bu sayede ertelemeyi çok yönlü olarak açıklayan önemli ve kapsamlı bir güncel motivasyon teorisidir. Bu bağlamda ilk önce motivasyon kavramı üzerinde durulmakta, daha sonra ZMT'ni oluşturan motivasyon teorileri detaylı olarak açıklanmaktadır.

3.1. Motivasyon Kavramı

Motivasyon kavramı latince bir kelime olan ve hareket etme-eyleme geçme anlamına gelen "movere" kelimesinden gelmektedir (Porter vd., 2003: 1). Motivasyon kavramı anlık bir durumu değil bir süreci ifade etmektedir ve bu süreç hem iç hem de dış faktörler tarafından etkilenmektedir.

Motivasyon hem özel yaşantıda hem de iş yaşantısında bireyleri harekete geçirebilen önemli bir süreçtir. Bireyin sosyal yaşamında ve iş yaşamında arzulanan davranışları göstermesi için güdülenmesi gerekmektedir. Motivasyon, özellikle iş yaşamında sorumluluk ve görevlerin tam olarak ve zamanında yerine getirilmesi hatta beklenenin üzerinde performans gösterilmesi hususunda en önemli etkenlerden birisidir.

Bireyleri harekete geçiren nedenler birbirinden farklıdır ve hatta aynı bireyi harekete geçiren nedenler de zamanla değişiklik gösterebilir (Baykal, 1978: 54). Bu

sebeple motivasyon sürecinin sınırlarını belirlemek, bu sınırları her bireyde ve her şartta geçerli kılmak imkansızdır. Bu bağlamda motivasyonel faktörlerin farklılığı her dönem konuya ilişkin araştırmaları gerekli kılmaktadır.

Motivasyon kavramına yönelik literatürde çok fazla tanım yer almaktadır. Aşağıda Tablo 4’te literatürde yer alan motivasyon tanımları görülmektedir.

Tablo 4

Motivasyon Tanımları

Kaynak	Tanım
Fleming M.& Levie H. Instructional Message Design; Principles From the Behavioral and Cognitive Sciences. (1979: 3) Educational Technology Publications Englewood Cliffs, New Jersey	<i>“Motivasyon, davranışın büyüklüğünü (çaba derecesi) ve yönünü belirleyen şey olarak tanımlanır.”</i>
Buck R. (1985: 394) Prime Theory: An Integrated View of Motivation and Emotion, Psychological Review	<i>“Motivasyon, davranışı kontrol eden, harekete geçiren ve yönlendiren güçler için kullanılan genel bir terimdir.”</i>
Petri H.L. (1990:3) Motivation Theory Research and Application	<i>“Motivasyon canlıların davranışlarını başlatan ve yönlendiren güçleri ve bu güçlerin yoğunluğunu açıklayan kavramdır”</i>
Deckers L. (2001: 8) Motivation Biological, Psychological, and Environmental	<i>“Motivasyon bir teşvik veya güdü aracılığı ile bir eyleme veya düşünceye yönlendirilmeyi ifade etmektedir.”</i>
Porter vd. (2003: 1) Motivation and Work Behavior	<i>“Motivasyon insan davranışını güdüleyen, bu davranışı yönlendiren ve kanalize eden ve bu davranışı sürdüren bir fenomendir”</i>
Koçel T. (2011: 619) İşletme Yöneticiliği.	<i>“Motivasyon bireylerin belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere kendi istek ve arzuları ile davranmaları ve çaba göstermeleridir”</i>
Gümüş S.; Sezgin B. (2012: 2) Motivasyonun Örgütsel Bağlılığa ve Performansa Etkisi.	<i>“Motivasyon, insanların içinden gelen itici kuvvetlerle belirli bir hedefe doğru yönelme ve maksatlı davranışlar gösterme sürecidir.”</i>
Şimşek Ş, Çelik A., Akgemci T. (2015: 145) Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış	<i>“Motivasyon gerçekte bireyi birtakım etkilere maruz bırakarak onun, bu etkiler olmadan önce göstereceği hareketten, başka şekilde hareket etmesini sağlamayı ifade etmektedir.”</i>
Cook D. A. & Artino A.R. (2016: 998) Motivation to learn: an overview of contemporary theories, Medical Education.	<i>“Motivasyon, odaklanılan hedefe ulaşmaya yönelik faaliyetin hem başlatılması hem de devam ettirilmesi ile ilgilenen bir süreçtir.”</i>
Timuroğlu M.K.&Balkaya E. (2016: 91) Örgütsel İletişim Ve Motivasyon İlişkisi-Bir Uygulama, U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	<i>“Motivasyon, insanları belirli bir amaca yönelten, amacı gerçekleştirmek için harekete geçiren ve bu eylemin sürekliliğini sağlayan, bireyin içsel dünyasından ve çevresinden kaynaklanan enerjilerin bir seti olarak tanımlanmaktadır.”</i>

Tablo 4'te yer alan tanımlar dikkate alındığında motivasyonun bireyleri harekete geçiren ve bireylerin davranışlarını yönlendiren iç ve dış faktörlerin bir araya gelerek oluşturduğu içsel bir güç olduğu ifade edilebilir. Literatürde motivasyon teorileri genel itibari ile iki grupta toplanmaktadır:

i. Kapsam teorileri bireye ait ve bireyi belirli davranışlara yönlendiren faktörlerle motivasyonu kavramsallaştıran teorilerdir (ihtiyaçlar hiyerarşisi yaklaşımı, çift faktör teorisi, başarıma ihtiyacı teorisi, ERG yaklaşımı).

ii. Süreç teorileri bireyin dışında yer alan ve bireyi belirli davranışlara yönlendiren faktörlerle motivasyonu kavramsallaştıran teorilerdir (davranış şartlandırması, bekleme teorileri, eşitlik teorisi, amaç teorisi).

olarak iki ana grup altında incelenmektedir (Koçel, 2011: 622).

Kapsam teorileri iç faktörlere dayanırken süreç teorileri daha çok dış faktörlere dayanan ve bireylerin nasıl motive olduklarını ortaya koyan teorilere dayanmaktadır (Ulukuş, 2016: 249-252). Kapsam teorileri bireyin iç dünyasını anlamaya odaklanmakta duygular ve ihtiyaçlar gibi faktörlerle bireyi güdülemeye önem vermektedir. Süreç teorileri ise bireyin davranışlarında dış faktörlerin etkili olduğu görüşüne odaklanmakta bireye ve çevreye dışarıdan etki ederek bireyi motive etmeye önem vermektedir (Koçel, 2011:622).

Kapsam ve süreç teorileri içerisinde yer alan motivasyon teorileri, güdülenmeye yönelik açıklamalar sağlasa da günümüzde genel kabul görmüş bütünleştirici bir motivasyon çerçevesine hala ulaşamamıştır. Bu bağlamda literatürde yer alan önemli motivasyon teorilerini kapsayan ve motivasyonun zamansal yönünü de göz önüne alan ZMT insan güdülenmesinde bütünleştirici ve çok yönlü bir çerçeveye ulaşma yolunda önemli teorilerden biridir.

3.2. Zamansal Motivasyon Teorisi

Hayatta istenilen hedefe ulaşmak ve yüksek fayda sağlamak için birey, hedeflerin zamansal uzaklığının etkisini önemsemeden gelecekteki tüm durumlar (olumlu ya da olumsuz olaylar, keyif veren şeyler ya da acı veren şeyler) sanki şu anda yaşanıyor gibi

hareket etmeli, belirsizlikleri göz önüne almalıdır. Ancak hiçbir insan bu şekilde kusursuz bir zihne sahip değildir, bu yüzden gelecek duygusu bireyler tarafından her zaman şimdiki duygudan daha az etkili olarak algılanmaktadır (Ainslie, 1975: 464). Örneğin bir öğrencinin üniversite eğitiminden elde edeceği maksimum fayda birinci olarak mezun olmak ise okula başladığı andan itibaren dört yıl boyunca sürekli dersleri takip etmeli ve katılmalı, düzenli ders çalışmalıdır. Fakat öğrenci birinci olarak mezun olduğu anda hissedeceği hazzı ve faydayı şu anda mükemmel olarak hissedememekte ve bu faydaya odaklanarak dört yıllık süreçte sürekli motive olamamaktadır. Böylece gelecek, birey tarafından indirgenmiş olmaktadır.

ZMT bireyin zamanlararası tercihlerindeki değişimi, motivasyon teorileri çerçevesinde ele alma yolu ile erteleme davranışını açıklamaktadır. ZMT temeli hiperbolik indirgeme teorisine dayanan bir teoridir. Bireylerin, bir görevi yapmanın faydasını kendileri için düşük olarak algıladıkları durumda erteleme eğiliminde olduklarını savunmaktadır (Siaputra, 2010: 208). ZMT'ne göre birey bir görevin veya davranışın ödülünün zaman olarak uzakta olması sebebiyle faydasını tam olarak algılayamamakta ve bu küçümseme bireyin beklentileri ile uyumlu şekilde davranmasını engellemektedir. Bu bağlamda zamansal motivasyon teorisi, beklenti teorisi ve hiperbolik indirgemeyi, ihtiyaç teorisi ve olasılık teorisi ile birleştiren, erteleme konusunda kapsamlı bir meta (üst) motivasyon teorisidir (Steel vd., 2018: 1-2).

Sosyolojide metateori, zaten var olan sosyolojik bir teorinin yeniden ele alınması ve incelenmesidir. Sosyolojik teoriler metateori tarafından değerlendirilerek sosyal dünyaya yeni açıklamalar getirme amacı taşımaktadır. Sosyolojik teori ile metasosyolojik teori arasındaki fark, sosyolojik teorinin sosyal dünya hakkında teori kurarken, metasosyolojik teorinin sosyal dünya teorileri üzerine teori geliştiriyor olmasıdır. Metateori bu nedenle sosyal dünyanın incelenmesiyle ilişkilidir (Zhao, 1991: 378). Bu bağlamda meta çalışmalar, birincil çalışmalardan sonra gelen ve birincil çalışmanın ötesine geçen ikinci dereceden bir araştırma biçimi olarak ortaya çıkmaktadır (Zhao, 1991: 385-386).

ZMT içinde barındırdığı teorilerin birbiri ile birçok noktada örtüşmesi itibari ile, nispeten kolay bir şekilde entegre olabilmektedir. Bu da ZMT'nin kolaylıkla formül olarak ifade edilebilir olmasını sağlamaktadır (Steel ve König, 2006: 892). Bu bağlamda Steel ve König (2006: 891-892) hiperbolik indirgeme, beklenti teorisi, kümülatif olasılık teorisi ve ihtiyaç teorilerinin birleşme/bütünleşme açısından çok uygun olduklarını belirtmektedir. Bunun sebebinin ise bu dört teori geliştirilirken ortak kaynakların kullanılması ve bu nedenle birçok terimi paylaşımları olarak ifade etmektedirler.

Özetle ZMT bir faaliyetin ya da bir seçeneğinin çekiciliğinin, ilgili sonuçların gerçekleştirilmesinin zamansal mesafesinden nasıl etkilendiğine odaklanan, fayda temelli bir teoridir (Studer ve Knecht, 2016: 34). Fayda bireyin bir görevi veya seçimi ne kadar çok istediğini ifade etmektedir (Steel, 2007: 24). ZMT'nde üzerinde durulan fayda kavramı, Kahneman ve Tversky (1979)'nin bakış açısına dayanan şekli ile ele alınmaktadır. Yani bu teoride fayda, bireye maksimum yararı sağlayacak rasyonel seçenek ile değil, bireyin isteme derecesi ile ölçülmektedir. Bireye göre en yüksek faydayı sağlayan seçenek, en çok arzuladığı seçenektir. Bu bağlamda ZMT'nde, bir eylemin toplam faydası, eyleme ilişkin toplam kazançlardan, toplam kayıplar çıkarılarak elde edilmektedir. Her olası kazancın ve her olası kaybın faydası öngörülen değer ve beklenti çarpılarak ve zamansal gecikme ve gecikmeye hassasiyete bölünerek hesaplanmaktadır (Studer ve Knecht, 2016: 34).

Örnek olarak bir öğrenciye dönem sonu teslim edilmek üzere dönem başında verilen bir ödev varsayılabilir. Öğrencinin bu ödevden elde edeceği faydayı yani ödevi yapma arzusunu hesaplayabilmek için ölçülmesi gereken dört faktör vardır. İlk olarak ödevin öğrenci tarafından algılanan değerinin (akademik başarıya verdiği önem, derse olan ilgisi) ölçülmesi gereklidir. İkinci faktör olan beklenti ise öğrencinin ödevi gerçekleştirme kabiliyetine yönelik beklentisidir. Zamansal gecikme şu an ile ödevin teslim tarihi arasındaki zaman aralığıdır. Gecikme hassasiyeti ise öğrencinin ödülün zaman olarak uzaklığından ne kadar etkilendiğini gösteren bir faktördür. Öğrencinin ödevi yönelik değer ve beklentisi çarpılarak teslim tarihine olan zaman süresi ve gecikme hassasiyetinin çarpımına bölüldüğünde ödevi gerçekleştirme arzusu yani fayda elde edilmektedir.

Siaputra (2010: 209-212) ZMT’nde ele alınan şekli ile, fayda kavramını psikolojik yaklaşımlar ile aşağıda Tablo 5’teki şekilde bağlamsallaştırmaktadır. Bununla birlikte, her bir yaklaşım ile, bireylerin birçok alternatif arasından bir seçimi belirleme sürecine ilişkin bir açıklama sunulmaktadır (Siaputra, 2010: 209).

Tablo 5

ZMT’nde Fayda Kavramının Kapsamları

ZMT	Psikoanalitik ve Psikodinamik	Davranışçı	Bilişsel
Fayda: Birey en yüksek faydaya sahip eylemleri seçer.	Birey egoyu en az tehdit eden eylemleri seçer. Endişe yaratan bir durumla karşılaştığında birey çevre tarafından kabul gören savunma mekanizmalarını kullanır. Örneğin görevden kaçınmak ve endişe içermeyen başka şeyler yapmak vb. Bireyin davranışının çocukluk deneyimlerinin bir yansıması olduğu düşünülür. Birey çocukluğunda keyif ile ilişkilendirdiği eylemleri seçer. Öte yandan birey çocukluğunda tehdit veya ceza ile ilişkilendirdiği eylemlerden kaçınır. Eylemlere yönelik bu ilişkilendirmeler direkt ya da dolaylı olabilir. (Örn. Ödev yapmakla cezalandırılan bir çocuğun, ileride ödev yapmayı ceza olarak algılaması direkt bir ilişkilendirmedir. Ceza olarak harçlığı kesilen bir çocuğun ileride tüm maddi kayıpları tehdit olarak algılaması dolaylı bir ilişkilendirmedir.	Birey destek kaynağı ile ilişkilendirdiği aktiviteyi tercih eder ve ceza kaynağı ile ilişkilendirdiği aktivitelerden kaçınır. Birey ayrıca karlı olmayan fakat rahatsızlığı azaltan bir eylemi seçebilir.	Bu yaklaşım bireyler arasındaki bireysel farklılıkları vurgulamaktadır. Her bireyin subjektif yargılarına göre bir uyarıcı farklı şekilde algılanmaktadır. Birkaç eylem arasında verilecek kararlar ile karşılaştığında birey potansiyel faydasını en yüksek olarak algıladığı ve aynı zamanda en düşük riski içeren kararı vermektedir. Bu tercih mevcut durumu yani faydayı ve riski objektif bir şekilde yansıtmamaktadır, bireyin konuya ilişkin kendi değerlendirmesidir.

Kaynak: Siaputra I.B. *Anima Indonesian Psychological Journal*, 2010: 212

Faydanın hesaplandığı ZMT’nde kullanılan değişkenlerden biri beklentidir. Bu noktada ZMT için önemli teorilerden biri olan beklenti teorisine göre, insanlar istenen bir ödül veya sonucu (yani değeri) elde edeceklerinden emin olduklarında (yani beklenti

oluştduğunda) motivasyon artar (Steel vd., 2018:2). İhtiyaç teorisine göre, ödül gerçekleştirilmeden önce uzun zaman olduğunda (yani gecikme) ve gecikmelere (yani dürtüsellik) duyarlı olduğunda motivasyon azalır (Steel vd., 2018: 2). Örnek olarak ödev yapması gereken bir öğrenci göz önüne alındığında öğrencinin ödevi başarıyla tamamlayabileceğine yani kendi kabiliyet ve yeterliliğine dair inancı ve algısı beklentiye ifade etmektedir. Kendisini başarılı bir öğrenci olarak algılayan ve yeteneklerine güvenen bir öğrenci ödevi yapma hususunda beklentisi düşük öğrencilere göre daha fazla motive olacaktır. Fakat ödevin teslim tarihine uzun bir zaman varsa ve öğrenci gecikmelere karşı hassas bir yapıya sahipse motivasyonu düşük olacaktır.

Hiperbolik indirgeme çerçevesinden ZMT ele alındığında, bireye başlarda faydasız görülen bir eylem, zaman geçtikçe çok değerli bir hale gelebilir. Bunun sebeplerinden biri, gelecekteki ödüllerin değerini küçümseme (indirgeme) ve mevcut zevkleri abartmaya yönelik bireyin eğilimidir (Siaputra, 2010: 208).

Gelecekteki kazanç zamansal olarak ne kadar uzaksa, birey için algılanan değeri o kadar küçük olmaktadır (Studer ve Knecht, 2016: 34). Ödülü uzun zaman sonra elde edilecek bir görevi yapmanın faydasının düşük olarak algılanması hiperbolik indirgemenin bir sonucudur. Birey daha değersiz alternatifi, zamansal olarak daha yakın olması nedeni ile daha değerli bir alternatifte tercih eder. Bu seçimin sebebi bireyin dürtüsel davranmasıdır (Ainslie, 1975: 463). Dürtüsel bireyler büyük fakat zaman olarak uzak olan gecikmiş ödüller ile küçük fakat doğrudan çabuk ulaşabilecekleri ödüller söz konusu olduğunda, doğrudan ulaşabilecekleri küçük ödüllerini tercih ederler (Özdemir vd., 2012: 294).

Bu açıklamalar bağlamında, özetle ZMT'nin üzerinde durduğu üç ana mekanizma vardır. Bunlar; ilerleme hızı tarzı (bireylerin son teslim tarihlerine doğru çalışırken, çabalarını nasıl zamana dağıttığını ifade eder) (Gevers vd., 2013: 499), niyet-eylem aralığı, cazip alternatif seçeneklerin varlığıdır (Steel vd., 2018: 2). Bu mekanizmaların işleyişine etki eden ve erteleme sebebinin de açıklayan ZMT'ni oluşturan motivasyon teorileri aşağıda detaylı bir şekilde açıklanmaktadır.

3.2.1. Hiperbolik İndirgeme

Hiperbolik indirgeme, bugünün perspektifinden bakıldığında olabilecek en iyi eylem ile yarının perspektifinden bakıldığında verilmiş olabilecek en iyi karar arasındaki çatışmayı ifade eden bir fonksiyondur (Laibson, 1996: 3). Daha genel anlamda hiperbolik indirgeme, bireyin zaman tercihlerinin azalan oranda olması anlamına gelmektedir. Yani bireyler hemen elde edilecek “küçük ödülleri”, daha uzun zaman sonra elde edilecek “büyük ödüllere” tercih etmektedir (Frederic vd., 2002: 360). Hiperbolik indirgeme fonksiyonu, sabit olarak düşen bir indirgeme oranı anlamına gelir. Bu indirgeme yapısı, bugünün tercihleri ile gelecekte yapılacak tercihler arasında bir çelişki kurarak, tercihlerin dinamik olarak tutarsız olduğunu ima etmektedir (Laibson, 1996: 3). Hiperbolik indirgemedeki zamanın ödülün büyüklüğüne olan etkisi azalan bir orana sahiptir.

Örneğin; 1981 yılında yapılan bir araştırmada deneklere bugün verilecek 15 \$ lık bir ödül yerine bir ay, bir yıl ve on yıl sonra tercih edecekleri ödülü sormuştur. Elde ettiği cevapların ortalaması ise bir ay sonra 20 \$ bir yıl sonra 50 \$ on yıl sonra ise 100 \$ dır (Frederic vd., 2002: 360). Zamanın doğrusal bir etkisi olsaydı bir yıl sonra 50 \$ isteyen bireyin iki yıl sonra 100 \$ dört yıl sonra 200 \$, sekiz yıl sonra 400 \$ vb. oranda 10 yıl sonra 500 \$ istemesi gerekirdi. Bu bağlamda zaman azalan doğrusal bir etkiye değil azalan hiperbolik bir etkiye sahiptir. Buradan da anlaşılacağı gibi hiperbolik indirgeme fonksiyonlarının temel amacı, zaman içinde azalan indirgeme oranı ve tercihlerdeki zamansal tutarsızlığı ortaya koymaktır (Serim ve Öztürk, 2018: 154).

Steel ve König (2006: 892) hiperbolik indirgemeyi şu şekilde açıklamaktadır; olası ödüllendirici aktiviteler arasında seçim yaparken, bireyler gelecekteki olayları mantıksız bir şekilde değersizleştirme eğilimindedirler. Buna karşılık aynı bireyler, daha kısa vadede fakat daha küçük ödülü olan görevleri tercih ederken, uzun vadede fakat daha değerli ödüllere yol açan görevleri erteleme eğilimindedirler. Bunun sebebini hiperbolik indirgeme teorisi bireyin, daha uzak bir zaman dilimindeki ödüle kıyasla, daha yakın zaman dilimindeki bir ödüle aşırı derecede değer yüklemesi ile açıklamaktadır (Huerta, 2003: 243).

Ekonomi ve davranış alanındaki deneysel çalışmalar, bireylerin gelecek zamana şimdiki zamandan daha az önem verdiklerini, yani gelecekteki kazançları azaltılmış gibi algıladıklarını göstermektedir. Bununla birlikte bireyler bu kazançlar zamansal olarak daha yakın olduğunda daha az sabırlı hale geliyormuş gibi davranma eğiliminde olmaktadır (Dasgupta ve Maskin, 2005: 1290).

Steel ve König (2006: 892)' e göre zaman ilerledikçe ve birey için bir zamanlar “çok uzun gelecekte” yer alan olaylar (teslim tarihi, ödüllendirme tarihi, bitiş tarihi vb.) yaklaştıkça uzun vadeli ödüllerin değeri bireyler tarafından daha net görülmektedir. Sonuç olarak bireyler, daha değerli olan ödülü artık elde edilemeyecek ölçüde mantıksızca erteledikleri için pişman olurlar. Hiperbolik indirgemenin psikolojik temeli, bireyin anlık alternatif seçenek tarafından cezbedilmesine dayanmaktadır (Camerer, 1999: 10576).

Hiperbolik indirgeme teorisi zamansal indirgemeyi matematiksel olarak ifade etmeye çalışmaktadır. Matematiksel ifade için çeşitli davranışsal iktisat teorilerinden faydalanılmaktadır. Faydalanılan en önemli teori eşleştirme kanunudur (Steel ve König, 2006: 892). Eşleştirme kanunu, canlı bir organizmanın geniş zaman aralıklarında davranış biçimlerine nicel açıklamalar yapan analitik bir araçtır. Davranış araştırmacılarının organizmaların çevre ile olan etkileşimlerini anlamasına ve öngörmesine olanak sağlamaktadır (Reed ve Kaplan, 2011: 23).

1960'ların başından beri, tercihler arasından karar vermeyi anlamının veya öngörmenin, tercih yapılacak seçeneklerdeki ödüllerin sıklığını inceleyerek yapılabileceği davranış araştırmacıları tarafından öne sürülmektedir. Eşleştirme kanunu çerçevesine göre yoğun bir şekilde ödüller sunan seçeneklere yoğun sıklıkta davranışlar eşlik edecektir. Yani davranış ödül ile eşleşecektir (Reed ve Kaplan, 2011: 16).

Chung ve Herrnstein yaptıkları bir dizi araştırmalar sonucunda (1967: 73) gerçekleştirdikleri araştırmada, ödüllerin gecikmesinin ödüllerin sıklığı (oran) ve ödüllerin büyüklüğü gibi karara etki eden bir değişken olduğunu belirtmektedir. Literatürde zaman içinde eşleştirme kanunu formülünde değişiklikler gözlemlense de gelenek olarak tüm

formüller eşleştirme kanunu olarak isimlendirilir (Poling vd., 2011: 313). Öncelikle eşleştirme kanunu, ödülün gerçekleşme oranının, büyüklüğünün ve gecikme süresinin kararlara etkisini gösteren bir formül olarak ele alınmakta ve aşağıdaki gibi gösterilmektedir (Steel ve König, 2006: 892);

$$Fayda = \frac{Oran \times Miktar}{Gecikme}$$

Bu formülde fayda; gerçekleştirilecek eyleme yönelik tercihi ifade etmektedir. Fayda ne kadar yüksek olursa tercih etme eğilimi de o kadar yüksek olur.

Oran, eylemin ödül ile sonuçlanma beklentisini yani ihtimal oranını göstermektedir (0 ile 100 arasında değişmekte olup, %100 olması kesinlikle gerçekleşme ihtimalini yansıtmaktadır).

Miktar ise, elde edilecek ödül miktarını (teşviğin büyüklüğünü, önemini vb.) ifade etmektedir.

Gecikme bileşeni, ödülü elde etmek için ne kadar süre geçmesi gerektiğini ifade etmektedir (Steel ve König, 2006: 892).

Formülde gecikme bileşeninin payda olarak yer alması sebebi ile gecikme süresi (ödülün zaman olarak uzaklığı) ne kadar fazla ise söz konusu eylem o kadar az değerli ve faydalı olarak algılanmaktadır (Steel ve König, 2006: 892). Bir örnek üzerinden bu formülü açıklamaya çalışırsak; bir öğrencinin kariyer planlarını anlatan bir kompozisyon yazdığında on ek puan alacağını düşünelim. Öğrencinin alacağı bu ek puan dersten kalıp geçmesini belirleyecektir. Yani öğrenci bu ödevi teslim etmediğinde dersten kalacak, ödevi teslim ederse bu ek puanın katkısı ile dersten geçecektir. Ödevin teslim tarihi de notların ilan edilmesinden iki hafta öncedir. Bu senaryoya eşleştirme kanunu açısından bakarsak öğrencinin ilk tercihi bu ödevi yaparak dersten sınırdan da olsa geçmektir. İkinci tercihi ise bu ödevi yapmayarak dersten başarısız olmak ve seneye tekrar bu dersi almak ve belki de daha yüksek bir notla geçmek olacaktır. Ödevi yapmak olan ilk seçenekte gerçekleşme oranı %100 dür. Yani öğrenci ödevi yaptığında kesinlikle eylemi ödül ile sonuçlanacaktır.

Miktar öğrencinin akademik başarısı açısından önemlidir. Buna öğrencinin akademik beklentileri göz önüne alınarak bir değer verilebilir. Gecikme değeri de teslim tarihi ve ödülün açıklanması arasındaki zaman aralığı olan 14 gündür. Öğrencinin akademik olarak bu ödüle verdiği değeri bir sayı ile ifade ettiğimizde buradan elde edeceği faydayı $100 \times \text{miktar}/14$ formülü ile hesaplayabiliriz. İkinci tercihini göz önüne alındığında bir sonraki sene bu dersten daha yüksek bir not ile geçme ihtimali %100 değil, daha düşük bir orana sahip olacaktır. Bunun aksine daha yüksek bir not ile geçmesi öğrenci için daha değerlidir. Yani miktar bu sene elde edeceği ödülde daha büyük olacaktır ve faydayı artırıcı bir etkide bulunacaktır.

Son olarak gecikme ise ilk ödülde olan 14 günün aksine $365+14$ gün yani 379 gün olacak ve algılanan faydayı aşırı bir şekilde düşürecektir. Bu örnek üzerinden gidildiğinde öğrencinin ödevi bitirme tercihinin akademik başarısına verdiği öneme bağlı olduğu görülmektedir. Yani öğrenci yüksek bir not almayı ortalama bir not almaktan onlarca kat daha fazla önemsiyorsa ödevini vermemeyi tercih edecektir. Fakat not onun için büyük bir önem arz etmiyorsa bu ödevi tamamlayıp dersten geçmeyi tercih edecektir.

Literatürde eşleştirme kanununu geliştirmek için çeşitli araştırmalar yapılmıştır (Steel ve König, 2006: 893; Poling vd., 2011: 313). Bunlardan en basiti ve en yaygın olarak kullanılanı Mazur (1987) tarafından geliştirilen formüldür. Formülde oran bileşeni kısmi olarak gecikme bileşeninde ifade edilebildiği için çıkarılmıştır. Bir diğer deyişle gerçekleşme oranı kesin olmayan bir ödülü elde etmek için birden fazla deneme yapmak gerekir ve bu da gecikmeyi artırır. Ayrıca gecikmeye olan hassasiyete yönelik bireysel farklılıkları ifade etmek için yeni bir bileşen eklenmiştir. Gecikmeye olan hassasiyet ne kadar yüksekse gecikmenin karar üzerindeki etkisi de o kadar yüksektir. Mazur (1987) tarafından geliştirilen formül aşağıda gösterilmektedir (Steel ve König, 2006: 893).

$$Fayda = \frac{\text{Miktar}}{Z + I(T - t)}$$

Oran bileşeninin çıkarılmasından ayrı olarak Mazur (1987)'un formülünde yukarıda görüldüğü gibi üç tane daha değişiklik görülmektedir. (T-t) ödülün elde edileceği zaman ile

şimdiki zamanın farkını yani geçecek süreyi ifade etmektedir. I sembolü bireyin gecikmeye olan hassasiyetini ifade etmektedir. I ne kadar büyük ise gecikmeye olan hassasiyet o kadar büyüktür. Son olarak Z sembolü ödülün anlık olmasını ifade eden sabit bir sayıdır. Bu sabit sayı düşük gecikme sürelerinde formülün anlamsız seviyede aşırı büyük fayda sonuçları vermesinin önüne geçmektedir ve anlık fayda belirleyicisi olarak da ifade edilmektedir (Steel ve König, 2006: 893).

Bu formül üzerinden bir önceki örneği değerlendirdiğimizde Z sembolü ile verilen sabit sayının 14 gün ve 379 gün arasındaki büyük fark nedeni ile ortaya çıkan faydadaki aşırı değişimin önüne geçtiğini görüyoruz. Gerçekleşme olasılığının faydaya olan etkisi yerine bireyin gecikmeye olan hassasiyeti göz önüne alınarak algılanan faydanın daha objektif bir şekilde hesaplanması sağlanmaktadır. Yani öğrencinin bir sonraki sene başarılı olarak geçip geçmeme ihtimali yerine, dersten başarılı olarak geçmesi için gerekli süre (2 yıl vb.) formüle katılarak, geçme olasılığı %100 olarak belirtilmekte ve gecikmeye olan hassasiyet ile algılanan fayda indirgenmektedir.

3.2.2. Beklenti Teorisi (Vroom)

Beklenti teorisinin ortaya çıkışı 1930'lu yıllarda yapılan çalışmalara dayanmaktadır. Bu teorinin özünü güdülenen davranışların elde edilecek ödüle yönelik değer ve bireysel ihtiyaçlardan kaynaklandığı görüşü oluşturmaktadır (Petri, 1990: 248). Diğer bir ifade ile beklenti teorisine göre bireylerin hareket ve davranışlarını sonuçta elde edecekleri ödül belirlemektedir (Akduman ve Taşdelen, 2021:1072). Bununla birlikte beklenti değer teorileri bir davranışın gerçekleştirme olasılığının sadece ödülün birey için değerini değil ayrıca bireyin bu ödüle ulaşma beklentisine de dayandığını vurgulamaktadır (Petri, 1990: 248). Beklenti değer teorisi birden fazla davranış arasında seçim yapılması gereken durumlarda bireyin en fazla gerçekleşme olasılığına sahip ve değerli seçeneği seçeceğini öngörmektedir (Petri, 1990: 249).

Vroom'un beklenti teorisine göre bireyin bir eylem için çaba göstermesi valens (bireyin ödülü arzulama derecesi) ve bekleyiş (ödüllendirilme olasılığı) faktörleri ile

ilişkilidir (Koçel, 2011: 632). Bu teoriye göre bireyler akıl yürüten ve düşünen varlıklardır ve davranışları ile ilgili bilinçli seçimler yaparlar (Şimşek vd., 2015: 158). Atkinson tarafından geliştirilen teori de bir beklenti-değer teorisi olarak sınıflandırılmalıdır. Çünkü bu teoride; bir eylemde bulunma eğiliminin bu davranışın belirli bir sonuca yol açacağına dair bilişsel beklenti ile ilişkili olduğu belirtilmektedir. Ayrıca bu sonucun birey için değeri de önem taşımaktadır (Petri, 1990: 252).

Beklenti teorisi bireylerin herhangi bir eyleme ilişkin karar verme aşamasında sürecin rasyonel bahis kararlarına benzediğini öne sürmektedir. Birey bu durumda her karar için iki değerlendirme yapmaktadır. İlk değerlendirme “bu sonucu elde etme olasılığım nedir?” olmaktadır. İkinci değerlendirme ise “bu sonuç benim için ne kadar değerlidir?” olmaktadır (Steel ve König, 2006: 893). Bireyler arzu edilen bir ödül veya sonucu (yani değer) elde edeceklerinden emin olduklarında motivasyon artar (Steel vd., 2018: 2). Bu sonuç beklenti teorisinin bekleyiş faktörünü ifade etmektedir. Valens bireyin ödülü arzulama derecesi ile ilişkilidir.

Bir örnek verilecek olursa; bir öğrenci mezun olmaya yönelik eylemlerinde, dönem sonunda mezun olacağına dair önünde bir engel görmediğinde ve mezun olmayı çok istediğinde öğrencinin mezun olmak için gerekli çalışmalarını yapma motivasyonu yüksek düzeyde olacaktır. Öğrencinin mezuniyet ihtimalini düşük algıladığı bir durumda, öğrenci mezun olmayı arzulama derecesine de bağlı olarak motivasyonu bu durumdan olumsuz yönde etkilenecektir. Yine öğrencinin mezun olmaya yönelik arzusu çok yüksek düzeyde değil ve mezun olmasına yönelik engeller algılaması durumunda, motivasyon bu iki faktöre bağlı olarak ikinci durumdan daha düşük düzeyde olacak ya da motivasyonu sıfırlanacaktır. Bu örnekte öğrencinin önündeki mezun olmaya yönelik engeller hem öğrencinin kendi yeterliliğine yönelik faktörler hem de dış etkenler karşısında öğrencinin sonuç üzerinde olan kontrol düzeyini ifade etmektedir. Yani beklenti hem bireyin kendine olan bireysel yeterliliği hem hedefin zorluk derecesini hem de dış etkenler karşısında bireyin olaylar üzerindeki kontrolünü kapsamaktadır (MIS Sözlük, Şeker Ş.).

Beklenti teorisinin temel bileşenleri (öz-yeterlik, niyet) motivasyon alanındaki diğer teorilerde de kullanılmaktadır. Örneğin; Bandura (1977)'nin literatüre kazandırmış olduğu öz-yeterlik (self efficacy) teorisi geleneksel beklenti teorisi ile Ajzen (1991)'in planlı davranış teorisini birleştirmektedir. Bundan dolayı Bandura'nın öz-yeterlik teorisinin beklenti teorisi ile yüksek seviyede benzerlik gösterdiği görülmektedir (Steel ve König, 2006: 893).

Öz-yeterlik, bireylerin kendi eylem ve hayatlarını etkileyen olayları yönlendirme konusunda yetenek ve kontrol sahibi olma durumudur. Öz yeterliliğe olan inanç, yaşam tercihlerini, motivasyon düzeyini, yapılan işin kalitesini ve sıkıntı, stres, depresyon gibi durumlarda dayanıklılığı etkilemektedir (Bandura, 1994: 16).

Planlı davranış teorisi, niyetlerin davranışları etkileyen motivasyonel faktörleri yansıttığını öne sürmektedir. Bu teoriye göre niyet kavram olarak, bireyin bir davranışı göstermek için ne kadar çaba harcayacağını, uğraşacağını göstergesi olarak ele alınmaktadır. Planlı davranış teorisine göre, bir davranışta bulunma niyeti ile bireyin bu niyeti gerçekleştirmek için gerekli olan performansı gösterme arasında pozitif bir ilişki vardır. Bununla birlikte bireyin niyetine yönelik davranışı eğer kendi kontrolünde ise birey bu davranışı kendi isteği doğrultusunda yerine getirmeyi tercih edecektir. Fakat bireyin kendi dışındaki etkenlere bağlı faktörler de söz konusudur. Tüm bunlar bireyin eylem üzerindeki kontrolünü belirlemektedir. Eğer birey bütün bu faktörlere sahip ise (yani niyete yönelik davranış ve ödülü elde etmeye yönelik faktörler bireyin kendi kontrolünde ise) ve eylemi gerçekleştirmeye kararlı ve istekli ise başarıma ihtimali daha yüksek olacaktır (Ajzen, 1991: 182). Tüm bu faktörler bireyin motivasyon düzeyini etkilemektedir. Çünkü bu teoriye göre bireyler belli bir bilinç dahilinde hareket etmektedirler. Bu doğrultuda iç ve dış faktörler bireyin ödül için emek verme ya da vermeme kararını olumlu ya da olumsuz olarak etkileyecektir.

Planlı davranış teorisinin öz-yeterlilik ve beklenti teorisi ile kesiştiği önemli konulardan biri bireyin motivasyonunda beklentisinin belirleyici rolüdür. Ajzen (1991: 184) beklentinin motivasyona olan etkisini şu örnek ile ifade etmektedir; iki birey kayak

yapmayı öğrenmek için eşit derecede güçlü niyete sahip olsa ve her ikisi de bunu yapmak için çaba harcarsa bile, bu aktivitede hedefe ustalaşabileceğinden emin olan birey, yeteneğinden şüphe duyan bireye göre daha fazla sebat (azim) etme eğilimindedir. Örnekten de anlaşıldığı üzere, beklenti bireylerin motivasyon ve dolayısı ile hedefleri için çaba gösterme derecesi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Bu bağlamda yukarıda da değinildiği gibi beklenti teorisine göre; bireylerin motivasyon şiddeti, belirli bir sonuca ulaşma beklentisi ile, aynı bireyin bu sonuca verdiği değerın çarpımına eşit olmaktadır ve bu durum aşağıdaki gibi formüle edilmektedir (Şimşek vd., 2015: 159);

$$G = \sum (B \times V)$$

G: Güç

B: Beklenti (Olasılık)

V: Valence (Değer)

Kaynak: Şimşek vd., 2015: 159

Beklenti teorisinde üstte gösterilen formülde görüldüğü gibi farklı eylem kararlarına ilişkin beklenti ve değer bileşenleri çarpılmakta ve eylem seçenekleri arasında seçim yapılmaktadır. Beklenti teorisinin en büyük kısıtı kararları anlık olarak incelemesi ve zaman faktörünün gösterilecek davranışlar üzerindeki etkisini açıklayamaması olmaktadır. Zamansal motivasyon teorisinde beklenti teorisi ve hiperbolik indirgeme teorisinin birleştirilmesiyle bu zayıf yön giderilmektedir (Steel ve König, 2006:894).

Hiperbolik indirgeme formülünde bireyin elde edeceği ödülün büyüklüğünü ifade eden miktar bileşeninin beklenti teorisinden yararlanılarak beklenti X değer olarak hesaplanması ile iki teorinin formülü aşağıdaki gibi birleştirilmektedir;

$$Fayda = \frac{Beklenti \times Değer}{Z + I(T - t)}$$

Önceki başlıkta verilen ödevini teslim etme örneğine beklenti teorisini de kattığımızda daha önce basit bir şekilde ifade edilen miktar bileşeninin artık beklenti teorisini yardımcı ile belirlenebilmektedir. Yani öğrenciye buna (alacağı nota ve dersten geçmesine) ne kadar değer verdiğini sormak yerine, beklenti teorisinde yer alan öz-yeterlilik ve verilen değer çarpımı ile bu miktarın hesaplandığı görülmektedir.

3.2.3. Kümülatif Olasılık Teorisi (Kahneman ve Tversky)

Kümülatif Olasılık teorisi (CPT) beklenti teorisinin geliştirilmesi ile elde edilmiş bir teoridir. Olasılıklar Kahneman ve Tversky (1979: 263) tarafından, risk altında karar vermeyi tanımlayan modellerden biri olan beklenen fayda teorisinin eleştirisi olarak ortaya çıkmıştır. Kümülatif olasılık teorisi olarak adlandırılan bu teori, belirsiz ve herhangi bir sayıda sonucu olan riskli beklentiler için geçerlidir. Söz konusu bu teori kazançlar ve kayıplar için farklı ağırlıklı fonksiyonlara imkan vermektedir (Tversky ve Kahneman, 1992: 297).

Olasılık teorisinin geliştirilmesi ile ulaşılan kümülatif olasılık teorisi Vroom'un beklenti teorisi ile benzerlikler taşıyan açıklayıcı bir teoridir. Teorideki en önemli gelişme eğilim/kaçınma konusunda gerçekleşmiştir. Karar verme alanında öncü teorilerden biri olarak ifade edilen kümülatif olasılık teorisi belirsizlik durumunda verilen kararlara odaklanmaktadır. Teoride değer ve beklentinin belirlenmesine yönelik gelişmeler bulunmaktadır (Steel ve König, 2006: 894).

Teoriye göre; riskli beklentiler (olasılıklar) arasında yapılacak seçimler beklenen fayda teorisinin temel ilkeleri ile tutarsız özellikler göstermektedir. Bireyler kesin olarak elde edilecek sonuçlar karşısında elde edilebilecek olası sonuçları hafife almakta ve küçümsemektedir. Bu etki kesinlik etkisi olarak adlandırılmakta ve bu hafife alma eğilimi bireyleri, içinde kesin kazançlar bulunan seçimlerde riskten kaçınmaya yönlendirmektedir. Kesinlik etkisi, içinde kesin kayıplar bulunan seçimlerde ise bireyleri risk almaya yönlendirmektedir. Bununla birlikte bireyler değerlendirmekte oldukları beklentilerin (olasılıkların) ortak özelliklerini dikkate almamakta ve seçim dışı bırakmaktadır. İzolasyon

etkisi olarak adlandırılan bu eğilim; aynı seçeneğin farklı şekillerde bireye arz edildiği durumda, seçenek aynı olmasına rağmen seçeneğin sunuş şekline göre birbiri ile tutarsız seçimlere yol açtığı bir kavramdır (Kahneman ve Tversky, 1979: 263). Teoriye göre bir kayıp ve kazanç durumu söz konusu olduğunda, bireylerin kayıplar karşısında yaşayacakları hayal kırıklıklarının, kazançları karşısındaki mutluluktan ağır basmakta olduğu ortaya konmaktadır (Şentürk ve Fındık, 2014: 134).

Kahneman ve Tversky (1979: 265-268) araştırmalarında, örneklemlerine iki seçeneğe sahip sekiz soru yönelmektedir. Sorularda verilen seçenekler ve katılımcıların tercihleri aşağıda Tablo 6’da gösterilmektedir.

Tablo 6

Kahneman ve Tversky Araştırması Özeti

Soru	Seçenekler	Sonuç
1	A. %33 ihtimal ile 2500\$, %66 ihtimal ile 2400\$, %1 ihtimal ile hiçbir şey kazanma olasılığı bulunmaktadır. B. %100 ihtimal ile 2400\$ kazanacaklardır.	Bu soruda katılımcıların %82’si riskten kaçınarak B seçeneğini tercih etmiştir.
2	A. %33 ihtimal ile 2500\$, %67 ihtimal ile hiçbir şey kazanma olasılığı bulunmaktadır. B. %34 ihtimal ile 2400\$, %66 ihtimal ile hiçbir şey kazanma olasılığı bulunmaktadır.	Bu soruda katılımcıların %83’ü risk alarak kazancı daha fazla olan A seçeneğini tercih etmiştir.
3	A. %80 ihtimal ile 4000\$ ve %20 ihtimal ile hiçbir şey kazanma olasılığı bulunmaktadır. B. %100 ihtimal ile 3000\$ kazanacaklardır.	Katılımcıların %80’i riskten kaçınarak B seçeneğini tercih etmiştir.
4	A. %20 ihtimal ile 4000\$, %80 ihtimal ile hiçbir şey kazanma olasılığı bulunmaktadır. B. %25 ihtimal ile 3000\$, %75 ihtimal ile hiçbir şey kazanma olasılığı bulunmaktadır.	Katılımcıların %65’i risk alarak kazancı daha fazla olan A seçeneğini tercih etmiştir.
5	A. %50 ihtimal ile İngiltere, Fransa ve İtalya’ya 3 haftalık bir seyahat kazanma olasılığı bulunmaktadır. B. %100 ihtimal ile 1 haftalık İngiltere seyahati kazanacaklardır.	Katılımcıların %78’i riskten kaçınarak B seçeneğini tercih ettiği görülmüştür.
6	A. %5 ihtimal ile İngiltere, Fransa ve İtalya’ya 3 haftalık bir seyahat kazanma olasılığı bulunmaktadır. B. %10 ihtimal ile 1 haftalık İngiltere seyahati	Katılımcıların %67’si risk alarak daha düşük ihtimal ile A seçeneğini tercih etmiştir.

	<i>kazanma olasılığı bulunmaktadır.</i>	
7	A. %45 ihtimal ile 6000\$ kazanma olasılığı bulunmaktadır. B: %90 ihtimal ile 3000 \$ kazanma olasılığı bulunmaktadır.	Katılımcıların %86'sı riskten kaçınarak B seçeneğini tercih etmiştir. Araştırmacılar diğer soruların cevapları ile tutarsız olan bu durumu olasılıkların (%45 ve %90) çok farklı olmasına bağlamışlardır.
8	A.%0,1 ihtimal ile 6000\$ kazanma olasılığı bulunmaktadır. B. %0,2 ihtimal ile 3000\$ kazanma olasılığı bulunmaktadır.	Katılımcıların %73'ü risk alarak A seçeneğini tercih etmiştir. Bu soruda da 7. Soruda olduğu gibi kazanma olasılığı vardır fakat kazanma ihtimali çok düşüktür. Böyle durumlarda bireylerin daha büyük ödülleri tercih ettiği görülmüştür.

Kaynak: Kahneman ve Tversky, 1979:265-268

Kahneman ve Triversky (1979) bu araştırmayı İsrail'deki üniversite öğrencilerine, Michigan Üniversitesi öğrencilerine ve Stockholm Üniversitesi öğrencilerine uygulamıştır. Araştırmada her 3 ülkede de hemen hemen aynı sonuçlar elde edilmiştir. Daha sonra bu sorular kazanma olasılığı olarak değil kaybetme olasılığı olarak ters şekilde sorulmuş ve tercihlerin zıt olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin; %80 ihtimal ile 4000\$ kaybetme olasılığı ile %100 ihtimal ile 3000\$ kaybetme olasılığı arasında katılımcılar risk alarak %92 oran ile 4000\$ kaybetme seçeneğini tercih etmişlerdir. Yansıtma etkisi olarak adlandırılan etki sebebi ile pozitif senaryolarda riskten kaçınan bireyler, negatif (kaybetme) senaryolarda risk almayı tercih etmektedir.

Bu örneklerden de anlaşıldığı gibi söz konusu teoriye göre bireyler kayıplar ve kazançlar söz konusu olduğunda, kayıplardan kaçmak için risk alırken, kazançları söz konusu olduğunda riskten kaçınmaya eğilimlidirler (Tekin, 2016: 92). Yani kayıplar kazançlara göre bireyler tarafından daha önemli (değerli) olarak algılanmaktadır (Steel ve König, 2006: 894-895).

Sonuç olarak her eylemden beklenen faydanın hesaplanması için bu eylemin olası kazançlarının ve kayıplarının faydalarının toplanması gerekir. Bunun için de kayıpların

faydası ve kazançların faydası ayrı ayrı hesaplanmalıdır. Kendi başına kümülatif olasılık teorisi (CPT) Vroom'un beklenti teorisinin taşıdığı aynı kısıtı taşımaktadır. Her iki teoride zaman içinde gösterilen davranışları öngörme konusunda yetersiz kalmaktadır. Bu yetersizlik kümülatif olasılık teorisinde de hiperbolik indirgeme ile bütünleştirilerek aşılmaktadır (Steel ve König, 2006: 894-895). Yani önceki başlıklarda verilen formülde yer alan payda kısmı ile gecikme ve gecikmeye hassasiyetin faydaya olan etkilerini hesaplamak mümkün olmaktadır.

$$Fayda = \sum_{i=1}^k \frac{E_{CPT}^+ \times V_{CPT}^+}{Z+I(T-t)} + \sum_{i=k+1}^n \frac{E_{CPT}^- \times V_{CPT}^-}{Z+I(T-t)}$$

Bireyin vereceği bir kararın n adet olası sonucu bulunmaktadır. E^+ CPT k adet kazançla ilişkin olasılığın (beklentinin) dönüştürülmüş (% olarak) değerini yansıtmaktadır. V^+ CPT k adet kazancın birey tarafından algılanan değerini ifade etmektedir. Formüldeki 2. Kesirde E^- CPT (n-k) adet kayba ilişkin olasılığın (beklentinin) dönüştürülmüş (% olarak) değerini yansıtmaktadır. V^- CPT (n-k) adet kaybın birey tarafından algılanan değerini ifade etmektedir. Kayıplar daima negatif bir değere sahip olduğundan kazançla ilişkin faydayı azaltacaktır. İki formülün başında bulunan toplam işareti (Σ) verilecek kararın olası sonuçlarını yansıtmakta yani tüm olası kayıp ve kazançları hesaplamaktadır. Bu bağlamda CPT'yi kümülatif yapan bu toplam işareti olmaktadır (Steel ve König, 2006: 895).

Önceki başlıklarda verilen öğrencinin ödevi teslim etme örneğine kümülatif olasılığı da katarsak; öğrencinin ödevi gerçekleştirmemesi durumunda ortaya çıkacak olumsuz sonuçları yani kayıpları da göz önüne alması gerektiği görülmektedir. Öğrenci ödevini bu dönem teslim etmezse gelecekte bu dersten geçme olasılığı riske girecektir. Yani öğrenci ödevini yapmayı seçerse elde edeceği kazanç ortalama bir not, kaybı ise gelecekte yüksek bir not alma ihtimali olacaktır. Fayda bu kazançtan bu kayıp çıkarıldığında pozitif olarak hesaplanıyorsa öğrenci ödevini yapma kararı verecektir. İkinci ödevini erteleme kararında ise öğrencinin dersi geçmemesi durumunda kaybı çok yüksek olacağından (mezun olamamak vb.) fayda negatif olacaktır ve öğrenci bu kararı risk taşıdığından vermeyecektir. Kümülatif olasılık teorisi bu kaybın göz önüne alınması gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda kümülatif bir fayda hesaplaması gerçekleştirilmiş olacaktır.

3.2.4. İhtiyaç Teorisi

Murray'ın (1938) ortaya koymuş olduğu ihtiyaç teorisine göre; kişilik özellikleri ihtiyaçların davranış olarak dışı vurumudur. Örneğin; bireyin dışı dönük olmasının sebebi bireyin ilişki kurma ihtiyacıdır. (Steel ve König, 2006: 895). Murray (1938: 76) ihtiyaçları ikiye ayırmıştır. Birincil ihtiyaçlar; direkt olarak vücut ile ilişkilendirilen hava, su, yiyecek vb. ihtiyaçlar olarak sınıflandırılmaktadır. İkincil ihtiyaçlar ise vücudun herhangi bir parçası ile ilişkilendirilemeyen bu yüzden de psikojenik olarak adlandırılan ihtiyaçlardır.

Murray (1938: 76-83) psikolojik ihtiyaçlarında temelde birincil ihtiyaçlardan kaynaklandığını belirtmektedir ve bu ihtiyaçların genel tepki sistemleri ve dilekleri yansıttığını belirtmektedir. Bu ihtiyaçları ise Murray (1938: 80-83) eşyalar ile ilgili materyalist ihtiyaçlar (sahip olma koruma vb.), güç ve başarı ile ilgili hırs ihtiyaçları, statü ile ilgili olan ihtiyaçlar, güç ile ilgili ihtiyaçlar, sado-mazoşistik ihtiyaçlar, ket vurma (güdülerine ket vurarak dışlanmaktan kaçınma), duygusal yakınlık kurma ihtiyacı, bilgi ve merak ile ilgili ihtiyaçlar olarak sınıflandırmaktadır.

Bireyin davranışlarında ihtiyaç yoğunluğunun da etkisi bulunmaktadır. Herhangi bir anda hangi ihtiyaç en yoğun ise birey o ihtiyacı tatmin etmeye ya da düşünceler ve davranışlar yolu ile engellemeye çalışmaktadır. Bu bağlamda ihtiyaçların davranışları yönlendirmesinde en önemli kavramlardan biri press kavramıdır. Press ihtiyaç yoğunluğunu etkileyen dış etkenler olarak tanımlanmaktadır. Birey, yakın zamanda bir ihtiyacı karşılama olasılığı bulunan bir durum ile karşılaştığında press oluşmaktadır ve bu ihtiyacın yoğunluğu ani bir şekilde artmaktadır (Steel ve König 2006: 895-896). Örneğin normal bir zamanda terfi olma ile ilgili bir ihtiyacı olmayan bireyin terfi edilmesi söz konusu olduğunda bireyin güç ve başarı ihtiyacı ani olarak yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda ihtiyaç teorisi de zamansal motivasyon teorisine bütünleştirilmeye uygundur. Öncelikle ihtiyaç yoğunluğu ile fayda benzerlikler göstermektedir (Steel ve König, 2006:896). Birey ulaşacağı ödüle yönelik faydayı ne kadar yüksek buluyorsa ödül için o kadar çok sorumluluk alacak, çalışacak ve erteleyecektir. İhtiyaç yoğunluğu ve fayda bireyin ödül için çalışma motivasyonunu etkileyen faktörlerdendir.

İkinci olarak elde edilecek sonuçların birey için değerinin belirlenmesine yardımcı olması açısından ihtiyaçlar değerler ile de ilişkilidir (Steel ve König, 2006:896). Çünkü bireyler ihtiyaç duydukları şeye değer yükleyeceklerdir. Bir birey için çok değerli olan bir şey diğeri için bir anlam ifade etmiyor olabilir. Maddi açıdan tatmin olmuş bir çalışana verilecek prim, maddi zorluklar yaşayan bir çalışana verilecek prim kadar değerli olmayacaktır. Bu prime ihtiyacı olan çalışan buna diğerinden daha fazla değer yükleyecek dolayısı ile daha fazla motive olacaktır. Bu bağlamda bireyleri motive eden ve bireyler için değer arz eden faktörler bireylerin ihtiyaçlarına göre değişecektir.

İhtiyaç teorisinin zamansal motivasyon teorisine bütünleştirilmesinde bir diğer ortak nokta 3. olarak press kavramıdır. Press aslında temel olarak beklenti ve zamansal gecikmenin bir birleşimidir. Bir beklentiye ulaşma olasılığı zamansal olarak yaklaştıkça değer artmasını, zamansal motivasyon teorisine benzer bir şekilde ifade eden bir kavramdır (Steel ve König, 2006:896). Press kavramı ve ZMT'nin ortak noktası bireylerin elde etmek istediği ödülün zaman anlamında yakın olmasının bireyi harekete geçirmesidir. Yani birey ödül uzakta iken yerine getirmesi gereken sorumluluğu ertelemeyi tercih ederken, zaman yaklaştıkça ödüle ulaşmaya yönelik sorumluluklarını yerine getirmeyi daha fazla tercih etmektedir.

İhtiyaç teorisi, zamansal motivasyon teorisine iki farklı katkı sağlamaktadır. İhtiyaç teorisinin ilk katkısı elde edilen değer hesaplanmasında bireysel belirleyicileri (başarı ihtiyacı vb.) açıklamasıdır. İkinci katkısı ise formüldeki gecikme sabiti (I) ile ilgilidir. İhtiyaç teorisi ile bütünleştirilmeden önce kazançlar ve kayıplar için aynı olarak ele alınan gecikme hassasiyeti sabiti (I) ihtiyaç teorisi göz önüne alınarak farklı ihtiyaçlar için farklı şekilde hesaplanmaktadır. Yani kazanç söz konusu olduğunda oluşan gecikme hassasiyeti ile kayıp söz konusu olduğunda oluşan gecikme hassasiyeti farklı olmaktadır. Bu bağlamda zamansal motivasyon teorisinin formülü aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir (Steel ve König, 2006:897).

$$Fayda = \sum_{i=1}^k \frac{E_{CPT}^+ \times V_{CPT}^+}{Z+I^+(T-t)} + \sum_{i=k+1}^n \frac{E_{CPT}^- \times V_{CPT}^-}{Z+I^-(T-t)}$$

İhtiyaç teorisi formüle katılarak yapılan bu son değişiklik ile zamansal motivasyon teorisinin formülü son haline kavuşturulmaktadır. Zamansal motivasyon teorisi; hiperbolik indirgeme, beklenti teorisi, kümülatif olasılık teorisi (CPT) ve ihtiyaç teorisinin ortak ve birbirinden farklı unsurlarının birleştirilmesi ile yukarıdaki şekli ile formüle edilmiştir (Steel ve König, 2006: 897).

Önceki başlıklarda öğrencinin ödevi teslim etme örneğini, ihtiyaç teorisi göz önüne alınarak geliştirdiğimizde; değer ve gecikmeye hassasiyet açısından farklılıklar gözlemlenecektir. Örneğin; öğrenci bu kararı mezun olma aşamasında verecekse, mezun olma ihtiyacının yoğun olması sebebi ile değer çok yüksek olacağından kararın faydası da yükselecektir. Mezun olma durumunda da gecikmeye olan hassasiyeti de yüksek olduğundan faydayı daha da artıracaktır. Fakat öğrenci her ne olursa olsun, okulunu bir sene daha uzatmak zorunda ise gecikmeye olan hassasiyeti daha düşük olarak gözlemlenecektir. İhtiyaç teorisi bağlamında, ihtiyacın yoğunluğuna göre, bir eylemin farklı zamanlarda farklı ihtiyaç koşullarında gerçekleşmesi, farklı seviyedeki faydalara yol açacaktır.

Zamansal motivasyon teorisinde değer unsuru, ZMT'ne kaynak olan tüm teorilerde yer alan ortak bir bileşendir. Olasılık teorisi ve ihtiyaç teorisi kapsamında değer, bir eylemin sağlayacağı tatmin veya dürtü azaltmayı ifade etmektedir. Bir olayın arzulanabilirliği duruma ve bireysel farklılıklara göre değişebilmektedir. Farklı eylemler ihtiyaçları farklı düzeylerde tatmin etmektedir (Steel ve König, 2006: 897). Bununla birlikte yine aynı birey için bu değer dönem dönem değişebilmektedir. Yani bir dönem birey için çok değerli olan bir ödül başka bir dönem aynı değeri taşımayabilir. Bireyin ihtiyaçları bu noktada belirleyici olmaktadır.

Her bireyin doğal olarak daima bir bireysel tercihi vardır. Birey tarafından her şeyden daha fazla arzulan veya nefret edilen şeyler bulunmaktadır. Bu tercihler eşsizdir ve her birey için kendisine özgüdür. Bireysel tercihler, çeşitli eylem ve görev alternatifleri arasında seçim yaparken gerçekleştirilecek eylem veya karar belirlemede yüksek etkiye sahiptir (Siaputra, 2010: 214). Örneğin; Bir bireyin aç olduğunda öğle yemeğine verdiği

değer ile başka bir bireyin aç olduğunda öğle yemeğine verdiği değer farklı olabilmektedir. Örneğin; yemek konusunda seçici davranan bireyler aç olsalar bile, istedikleri lezzete sahip bir yiyecek bulamadıklarında aç kalmayı tercih edebilirken, bazıları seçenek ne olursa olsun yemeyi tercih edebilmektedir. Bu farklılık aynı eyleme yönelik bireylerin algıladığı değer farklılığını yansıtmaktadır.

Beklenti unsuru; hiperbolik indirgeme teorisi hariç tüm kaynak teorilerde bulunmaktadır. Beklenti; bir sonucun elde edilmesine dair algılanan olasılığı yansıtmaktadır. Birey daha güvenli olarak hesapladığı başarı oranı yüksek eylemleri düşünmeye ve seçmeye eğilimlidir. Bu değerlendirmeler bireylerin kendi subjektif yargıları tarafından gerçekleşmektedir. Gerçekte olasılığı daha düşük olan seçenekler birey tarafından daha yüksek olasılığa sahip bir şekilde algılanabilmektedir (Siaputra, 2010: 214). Bununla birlikte bireyler düşük olasılıklara sahip olayları gözünde büyütme ve yüksek olasılığa sahip olayları küçümsemektedir. Ayrıca bireylerin olasılığı kestirmesini azaltan veya artıran genelleşmiş beklentileri vardır. Beklentiyi kendine güven, iyimserlik gibi kişisel özellikler de etkilemektedir (Steel ve König, 2006: 898). Özetle beklenti unsuru ZMT'ni oluşturan anahtar unsurlardan biridir. Hem iç hem dış faktörleri içinde barındıran bu unsur hem bireyin kendisine bağlı hedefe ulaşma olasılığını hem de bu olasılığı etkileyebilecek bireyin kendisi dışındaki faktörleri ele almaktadır. Fakat unutulmamalıdır ki bu dış faktörlerde beklenti unsuruna göre, bireyin kendi değerlendirmelerine ve algılarına bağlıdır.

Zaman unsuru ZMT'ne kaynak olan hiperbolik indirgeme teorisi ve ihtiyaç teorisindeki zamansal indirgeme ile yansıtılmakta ve ZMT formülüne 3 şekilde dahil edilmektedir. İlk olarak gecikmeye yönelik hassasiyeti ifade eden I ile zamansal bir unsur formüle katılmaktadır. İkinci olarak teorinin formülünde gecikme (T-t) yer almaktadır. Üçüncü olarak Z sabit sayısı ile gecikme 0 olduğunda değer sınırsız yükselmesi engellenmektedir (Steel ve König, 2006: 898). Örnek olarak yine bir öğrencinin ödev yapması ele alındığında öğrencinin değer ve beklenti faktörleri hesaplandıktan sonra öğrencinin gecikmeye hassasiyeti ölçülüp I olarak formülde yer alacaktır. Gecikme değeri ise şu an (t) ile teslim tarihi (T) arasındaki zaman olarak formülde yer almaktadır. Eğer ödev hemen teslim edilmesi gereken bir ödev ise yani gecikme sıfır ise Z sabit sayısı

ödevin öğrenciye sağlayacağı faydanın aşırı derecede yüksek çıkarak anlamsız bir değere sahip olmasını engelleyecektir.

Karar belirleme anı ve sonuçlara ulaşma anı arasındaki zaman aralığı gerçekleştirilecek eyleme ve göreve karar vermede önemli bir role sahiptir. Uzun vadede sonuçlar sunacak eylemler veya görevler azımsanmakta, beğenilmemekte ve kaçınılmaktadır (Siaputra, 2010: 214). Bir önceki örnek göz önüne alındığında akademik başarıya yüksek düzeyde değer veren ve beklentisi yüksek olan bir öğrenci bile ödülünü uzun süreler sonra alacağı ödevler söz konusu olduğunda erteleme davranışı göstermeye eğilimli olacaktır. Çünkü uzun vadede sonuçlar getirecek bu ödevin faydası (öğrenci gelecek odaklı bir birey olsa bile) gecikme sebebiyle düşük olacaktır. Bu anlamda zaman, ZMT’nde önemli bir faktör haline gelmektedir.

Dördüncü ve son özellik olan kayıplar ve kazançların farklı değerlendirilmesi olasılıklar teorisi ve ihtiyaç teorisine dayanmaktadır. Bu ikilik ZMT’nin bireysel farklılıklardan etkilenen unsurlarının (değer, beklenti, zaman) elde edilecek sonucun negatif veya pozitif olmasına bağlı olarak yine farklılık göstereceğini ifade etmektedir (Steel ve König, 2006: 898).

Beklenti, değer ve zaman faktörleri karar verme davranışına aynı anda etki ettiğinde ve karar vericilerin bireysel farklılıkları göz önüne alındığında Zamansal Motivasyon Teorisi durumu açıklamak için kullanılabilir en uygun teori olarak öne çıkmaktadır. En fazla faktöre sahip olduğu için kullanımı en karmaşık teori olarak da belirtilebilir (Steel ve König, 2006: 899). Siaputra ZMT’nin özelliklerini, duygusal, davranışsal ve bilişsel olarak aşağıda Tablo 7’deki şekilde açıklamaktadır (Siaputra, 2010: 214);

Tablo 7

Üç Tutum Kapsamında (Duyuşsal, Davranışsal ve Bilişsel) ZMT Özelliklerinin Açıklanması

ZMT Bileşeni	ZMT Yaklaşımı
<i>Fayda (Duyuşsal, Davranışsal ve Bilişsel)</i>	<i>Bireyler, en önemli ve acil olanından en önemsiz ve acil olmayanına kadar, çeşitli eylem seçenekleri ile daima karşılaşmaktadır. Bireyin seçimini, olgun düşünceye dayanan sebepler, anlık his veya alışkanlıklar gibi birçok sebep etkilemektedir. ZMT yaklaşımı seçim sürecinde dört bileşen öne sürmektedir. Bunlar beklenti, değer, hassasiyet ve gecikmedir. Erteleme ile ilgili olarak erteleyicilerin sürekli olarak işsiz veya eylemsiz (inaktif) bir durumda olmadığını, erteleyicinin çoğunlukla başka bir eylemi veya baştan planlanmamış bir görevi gerçekleştirdiğini öne sürmektedir. Gerçekleştirilen eylemdeki bu değişimin alternatifler arasındaki faydadan kaynaklandığı öne sürülmektedir. Birey tarafından gerçekleştirilecek eylem kararının belirleyicisi bir eylemin faydası olmaktadır. Birey tüm alternatifler arasından en yüksek algılanan faydaya sahip seçeneği seçmeye eğilimlidir.</i>
<i>Beklenti (Bilişsel)</i>	<i>Birey bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde daima başarı şansını ve risk faktörlerini ölçmeye çalışmaktadır. Birey daha güvenli olarak hesapladığı başarı oranı yüksek eylemleri düşünmeye ve seçmeye eğilimlidir. Tüm bu değerlendirmenin kesin doğruları ve yanıtları olan bireylerin kendi sübjektif yargıları tarafından gerçekleştirildiğini göz ardı etmemek gerekir. Gerçekte olasılığı daha düşük olan seçenekler birey tarafından daha yüksek olasılığa sahip bir şekilde algılanabilmektedir.</i>
<i>Değer (Duyuşsal)</i>	<i>Bireyin doğal olarak daima bir bireysel tercihi vardır. Her şeyden daha fazla arzulanan veya nefret edilen şeyler bulunmaktadır. Bu tercihler eşsizdir ve her birey için kendisine özgüdür. Bireysel tercihler, çeşitli eylem ve görev alternatifleri arasında seçim yaparken gerçekleştirilecek eylem veya kararı belirlemede yüksek etkiye sahiptir.</i>
<i>Hassasiyet (Davranışsal)</i>	<i>Bireyler gerçekleştirilecek görevi yaparken tembellik eğilimindedir. Bu yönelim işe başlarken, devam ederken ve/veya tamamlarken ertelemenin bir alışkanlık haline gelmesine kadar ilerlemiştir. Bu yönelime ayrıca alternatif keyif kaynakları ve yeni ödüller de eşlik etmektedir.</i>
<i>Gecikme (Duyuşsal, Davranışsal ve Bilişsel)</i>	<i>Karar belirleme anı ve sonuçlara ulaşma anı arasındaki zaman aralığı (pozitif veya negatif) gerçekleştirilecek eyleme ve göreve karar vermede önemli bir role sahiptir. Uzun vadede sonuçlar sunacak yeni eylemler veya görevler azımsanmakta(bilişsel), beğenilmemekte(duyuşsal) ve kaçınılmaktadır(davranışsal).</i>

Kaynak: Siaputra, 2010: 214

ZMT'nin bileşenleri ve kuramsal destekleri görüldüğü gibi literatürde önemli bir zenginliğe sahiptir. Güçlü motivasyon kuramlarının bütünleştirilmesi ile oluşturulan ZMT çerçevesi elbette bu kuramların cevap bulmaya çalıştığı soruları cevaplamakta kullanılabilir. Ama kendisini oluşturan motivasyon teorilerinin kullanım alanlarının dışında ZMT, kapsamlı ve bütünleştirici çerçevesi sayesinde, farklı kullanım alanlarına ve imkanlara da sahiptir.

3.3. Zamansal Motivasyon Teorisinin Kullanım Alanları

Hali hazırda araştırmacılar ZMT'nin temel bileşenlerini çeşitli alanlardaki araştırmalarda kullanmaktadır. Bununla birlikte eğer söz konusu durum karar verme davranışını içeriyorsa ZMT'nin kullanımı mümkündür. Grup davranışında, iş tasarımında, borsa davranışında ve amaç belirlemede ZMT süreci daha iyi açıklamakta ve özgün veya nadiren değinilmiş çıkarımlar sağlamaktadır (Steel ve König, 2006: 901).

Amaç kuramı, bireylerin hedeflerine yönelik olarak bilinçli eylemlerde bulunacağını varsaymaktadır (Arslan ve Göksoy, 2017: 33). Buradan da anlaşılmaktadır ki birey sonuç olarak fayda olarak algıladığı şeye sahip olmak üzere eylemlerde bulunmaktadır. ZMT üzerinden amaç belirlemeye örnek vermek gerekirse; bireyin amaç belirlemede elde edeceği faydaya ilişkin algısını amaca ulaşma konusundaki beklentisi (öz-yeterliliği), bireyin amaca yüklediği değer, bireyin dürtüsellik, gelecek odaklılığı ve amaca ne kadar süre sonra ulaşabileceği belirlemektedir. Yani amaç kuramı motivasyon kuramları ile de desteklenerek ve zamansal indirgemenin etkisi de göz önüne alınarak ZMT modeli ile daha güçlü bir yapıya kavuşabilmektedir. Bu bağlamda amaç belirlemede ZMT modelini kullanmak yararlı olacaktır. Bunun dışında bireyin birkaç alternatif arasından seçim yapmasına dayanan konularda ZMT den yararlanılabilir.

ZMT özünde farklı alternatif kararların sunduğu faydalara odaklanmaktadır. Bu bağlamda hangi kararın daha fazla öznel faydaya sahip olduğunu belirlemede ZMT'nin değişkenleri geleneksel rasyonel karar verme çerçevelerine göre daha farklı bir bakış açısı sunmaktadır. İşletmelerde ZMT'nin kullanımında ise özellikle gecikmelerin etkisi öne

çıkılmaktadır. ZMT zamansal olarak uzak olan ödüllerin birey tarafından daha değersiz algılanacağını belirtmektedir. ZMT'nin bu varsayımına dayanarak, iş yaşamında ödüllendirme, kariyer hedefleri gibi konularda uzun süre sonra sunulacak büyük ödüller ve terfiler yerine daha kısa süreli ve aşamalı terfilerin bireyi güdüleme konusunda daha etkili olacağı belirtilebilir.

İş yaşamında ZMT ayrıca görevleri yerine getirirken, bireyin kendi yeteneklerine olan inancını ortaya çıkaracak, eğlenceli ve zevkli işlerin bireyin güdülenmesi açısından önem arz ettiğini ortaya koymaktadır. ZMT'nin en uygun kullanım alanlarından birisi de erteleme davranışıdır. Erteleme davranışını ZMT kapsamında açıklamaya ilişkin bilgiler sonraki başlıkta ele alınmaktadır.

3.4. Zamansal Motivasyon Teorisi İle Erteleme Davranışı

Tipik bir motivasyonel sorun olarak erteleme davranışı toplumun %95'inde görülmekte, yetişkinlerin %15-20'sinde öğrencilerin %33-50'sinde kronik olarak gözlemlenmektedir. Ampirik bulguları ise sadece zamansal motivasyon teorisi açıklayabilmektedir (Steel ve König, 2006: 899). Bugüne kadar yapılan araştırmalar incelendiğinde erteleme davranışı ile en yüksek korelasyona sahip değişkenlerin;

- ✓ beklenti (öz yeterlilik, görevin zorluğu),
- ✓ değer (başarı ihtiyacı, görevden kaçınma),
- ✓ gecikme hassasiyeti (dürtüsellik, zamansal uzaklık)

ile ilgili bireysel farklılık değişkenleri ve görev değişkenleri olduğu görülmektedir (Steel ve König, 2006; Steel, 2007; Steel, 2002; Haycock vd., 2011; Waschle vd., 2014; Klassen R. vd. 2008; Bhutto vd. 2011).

Literatürde Van Erde (2000)'nin araştırması gibi bireysel farklılıklar ve durumsal koşullar içeren kapsamlı çalışmalar bulunsa da, ZMT daha kapsamlı bir bakış açısı ortaya koymaktadır. Bunun nedeni erteleme davranışını açıklama konusunda geçerli bir teorinin

bu üç unsuru (beklenti, değer, gecikme) içermesi gerektiği gerçeğidir. Sadece zamansal motivasyon teorisinin bu unsurları içerdiği göz önüne alındığında başka bir teori erteleme davranışını açıklama yeterli olmayacaktır (Steel ve König, 2006: 899). Bununla birlikte ZMT beklenti ve değer faktörlerini tamamen bireye özgü bir şekilde ele alarak, rasyonel kalıpların dışında bir teori olması ile daha gerçekçi bir sonuca ulaştırmada fayda sağlayabilme potansiyeline sahip bir teoridir. Bu bağlamda gecikmeye hassasiyeti de içinde barındıran bu teori, “duygusal insan” profilini yansıtabilen güncel bir teori olmasından dolayı ertelemenin bugünün şartlarında anlaşılabilirliği konusunda faydalı sonuçları ortaya koyması beklenmektedir. Ertelemeye yönelik ZMT’nin davranışla olan ilişkisini göstermek amacı ile Steel ve König (2006: 900) iki kapsamlı örneğe yer vermektedir.

Birinci örnek üniversite öğrencilerine verilen bir dönem ödevi olarak belirlenmektedir. Öğrencinin ilk niyeti olan ödevi tamamlama niyetinin aksine irrasyonel bir şekilde öğrenci ödevi yapmayı ertelemektedir. Öğrenci ödevi ancak teslim tarihine çok az bir zaman kala tamamlamakta bu sebeple bu süreçte büyük stres yaşamakta ve dolayısıyla düşük performans göstermektedir. Ödev dönemin başında verilmiş olmasına rağmen öğrenci bu ödevi son haftalara hatta son günlere kadar ertelemektedir.

ZMT perspektifinden bakıldığında bu durum doğal karşılanmaktadır (Steel ve König, 2006: 900). Zhang ve Feng (2020: 311) bu son ana kadar geciktirme durumunu şöyle açıklamaktadır; bir görevin caydırıcılığı, bu görevin sağlayabileceği gelecekteki teşvik sonuçlarının faydasından ağır bastığı sürece, bireyler bir görevi erteleyecektir. Çünkü bireyler, söz konusu görev gelecekte planlandığında şimdiki zamana göre bir görevden daha az caydırıcılık algılamaktadırlar. Ancak bireyler gelecekte teşvik sonucundan şimdiki zamana göre daha yüksek fayda algılayabilecekleri beklentisi içindedirler. Sonuç olarak, bireyler şu anda bu görevi yapma konusunda isteksizdirler ancak gelecekte bunu yapmaya istekli olacaklarını düşünürler. Yani bireyler şu an yapılması gereken ama yapmak istemedikleri bir işi, gelecekte yapmaya daha istekli olacaklarını düşünürler ve görevin caydırıcılığına kapılırlar. Bu caydırıcı faktörler ise bireyin zevk aldığı ve anında elde edebileceği, cezbedici olarak nitelendirilebilecek başka eylemlerdir. Bunun sebebi ise ZMT’nin de öngördüğü şekli ile mevcut faydanın,

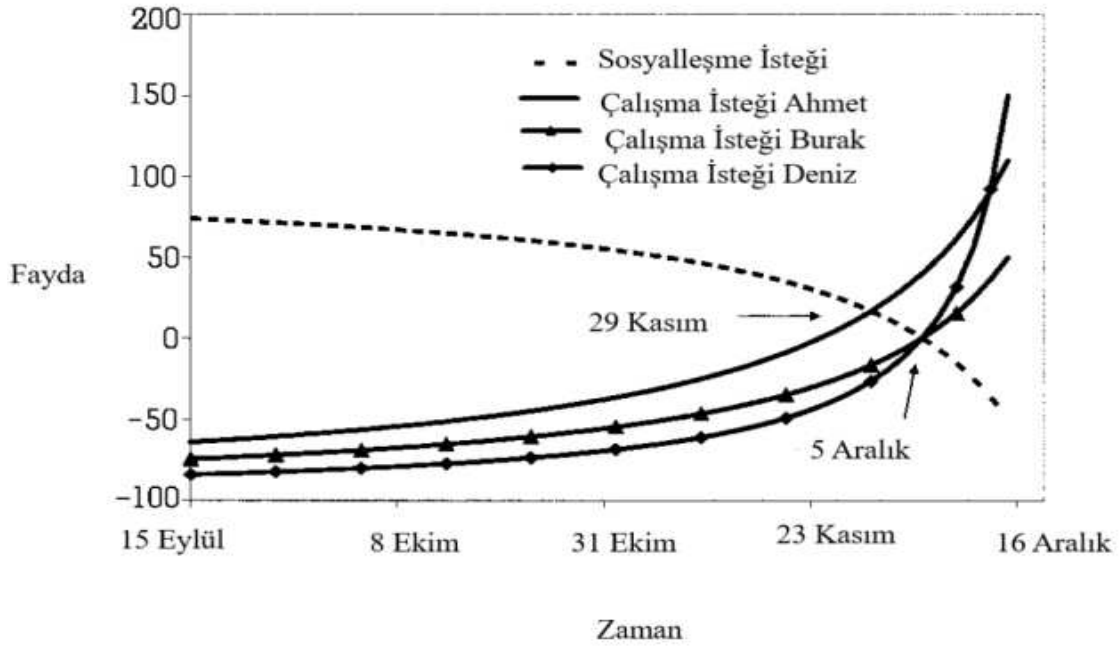
gelecekteki faydaya göre aşırı derecede belirgin olmasıdır. Aynı şekilde mevcut maliyetlerde (görevin getirdiği zorluklar, tatsızlıklar vb.) gelecekteki maliyetlere göre yine aşırı derecede belirgindir (Akerlof 1991: 1). Bu bağlamda ZMT'nin öngördüğü şekilde, bireyler en çok fayda sağlayacak eylemlerde bulunmayı tercih etmektedir (Herrnstein, 1990: 218; Steel ve König, 2006: 900; Akerlof, 1991: 5).

Bu noktada ZMT'nin savunduğu faydanın, rasyonel insan bakış açısından değil, duygusal insan bakış açısından olduğu unutulmamalıdır. Ödev yapmak birçok öğrenci için ceza olarak algılanan bir faaliyettir. Bunun sebebi ödevi yapmak ve cezalandırılmak arasında bir gecikme olmamasıdır. Ödevi yapma sonucunda elde edilecek ödül ise göreceli olarak cezadan çok daha uzun bir zaman sonradır. Bu ödülün aksine öğrenciye içgüdüsel olarak keyif veren fayda olarak algıladığı sosyal faaliyetler ve diğer istek uyandıran hobiler hazırda beklemektedir. Bu faaliyetleri seçme davranışını gösterdiğinde elde edeceği faydanın bir gecikmesi yoktur. Oyun oynadığı, film izlediği, müzik dinlediği, arkadaşlarıyla vakit geçirdiği an fayda olarak nitelendirilen zevki elde edecektir. Ayrıca bu faaliyetlerde bulunarak ödevden kaçınmanın ortaya çıkaracağı olumsuz sonuç da zaman olarak uzaktadır. Ertelemek ödev için yapılması gereken işlerin birikmesine yol açsa da öğrenci bu sonuçlarla uzun süre boyunca yüzleşmek zorunda değildir (Steel ve König, 2006: 900).

Psikoanalitik ve psikodinamik araştırmalar da görevlerin gerçekleştirilmesi sırasında yaşanan rahatsızlık hissini en düşük düzeye indirmek için erteleyicilerin görevini geciktirdiğini belirtmektedir. Erteleyici görevi son ana bırakarak görevlere en azından uzun bir süre katlanmak zorunda kalmamaktadır (Siaputra, 2010: 2012-213). Doğası gereği insan kendisine acı ya da rahatsızlık veren her türlü olay ve durumdan uzak durarak kendisini koruma güdüsü taşımaktadır. Bazı insanlar uyuyarak, bazıları sevdiği aktiviteleri yaparak kendisini rahatsız eden duygu ve sorumluluktan kaçma eğiliminde olabilmektedir. Savunma mekanizması olarak da değerlendirilebilen bu durum bireyin kendisini rahatsız eden tatsız olaylardan kaçınma eğilimini artırmaktadır.

İkinci örnek olarak Steel ve König (2006), üç üniversite öğrencisi değerlendirilmektedir. Ahmet, Burak ve Deniz dönemin başı olan 15 Eylülde bir dönem ödevi almıştır. Ödevin teslim tarihi dönem sonu olan 15 Aralıktır. Üçü de sosyalleşmeyi sevmekte fakat zora gelmekten hoşlanmamaktadır. Yani yazmayı sevmemekte fakat iyi notlar almak istemektedir. Üç öğrenci arasında motivasyonel unsurlar arasında farklılıklar da bulunmaktadır. Burak Ahmet ve Deniz'e göre iyi notları o kadar önemli bulmamaktadır (başarı ihtiyacı daha düşüktür) ve özyeterlilik hissi de düşüktür (beklenti). Deniz ise notlarının iyi olmasını diğer ikisinden de daha fazla önemsemektedir fakat aralarında en dürtüsel (gecikme hassasiyeti) olan da Deniz'dir.

Aşağıda Şekil 2'de üç öğrencinin dönem içindeki kararlarına ilişkin fayda gösterilmektedir. Dönemin ilk günlerinde sosyalleşmenin olumsuz sonuçları zamansal olarak uzaktadır ve olumlu sonuçları anlık olarak elde edilmektedir (Steel ve König, 2006: 900). Erteleyici bireyler önemli işlerin gelecekte sonuçlandırılabilmesine inandığında düşünce eğilimi şimdiki ana odaklı olmakta ve geleceğe ait eylemleri daha sonra göz önüne almak için ertelemektedir (Siaputra 2010: 213). Bu durum sosyalleşme faydasının yüksek olmasına yol açmaktadır. Ödevi yapmak ise bu durumun tam zıttı olarak ödül uzakta olduğu ve keyifli bir faaliyet olmadığı için düşük faydaya sahip bir davranıştır. Dönem sonuna doğru ise sosyalleşmenin olumlu sonuçları bir değişiklik göstermemesine rağmen olumsuz sonuçları (ödevi yapmamak) zamansal olarak çok daha yakındır ve bu sosyalleşmenin faydasını azaltmaktadır.

Şekil 2 Fayda Zaman Grafiği

Kaynak: Steel ve König, 2006: 900

Benzer bir şekilde ödevi yapmanın olumsuz yanı hala aynıdır fakat ödevi yapmanın sonucunda elde edilecek ödül zamansal olarak artık daha yakındır ve bu sebeple ödev yapma davranışının faydası artmaktadır (Steel ve König, 2006: 900). Teslim tarihi yaklaştıkça ödevi yapma davranışının gerçekleşme olasılığı da artmaktadır. Şekil 2’de görüldüğü gibi 29 Kasım’da Ahmet ödevi yapmayı seçmekte, Burak ve Deniz ise ödevi 5 Aralıkta tamamlamaktadır. Deniz’in dürtüsel bir birey olması değişken bir ruhsal durumu ifade etmekte ve son anlarda Deniz’in motivasyonunun diğerlerinden çok daha hızlı yükselmesine yol açmaktadır (Steel ve König, 2006: 900). ZMT’nin erteleme eylemini birçok teoriye kıyasla daha kapsamlı açıklayabilmesinin sebebi ertelemeye sebep olabilecek birçok faktörün motivasyonel bağlamda ele alınması ve ertelemeye çok yönlü bir bakış açısı sunmasından kaynaklanmaktadır. Örnekte de görüldüğü gibi bireyler sorumlulukları söz konusu olduğunda, elde edilecek ödülün faydası ve algıladıkları zaman faktörleri, erteleme ya da zamanında sorumluluklarını yerine getirme noktasında önem arz etmektedir. Bununla birlikte bireyin sahip olduğu oto-kontrol düzeyi ve öz-yeterlilik algısı da bireyin sorumluluk alma ya da erteleme davranışını etkileyecektir.

Tüm bu açıklamalar ve örneklerden sonra ZMT'nin formülü en basit şekli ile aşağıda verilmektedir (Steel 2007: 71).

$$\text{Fayda} = \frac{\text{Beklenti} \times \text{Değer}}{\text{Etki} \times \text{Gecikme}}$$

Bu formülde;

Fayda bir görevin birey için ne ölçüde arzulanabilir olduğunu ifade etmektedir. Formüldeki kesrin pay kısmında beklentisi ve değeri yüksek faaliyetler ve aktiviteler daha arzulanır olmalıdır. Formülün paydası ise zaman unsurunu içermektedir. Anında ulaşılabilen, az gecikmeye sahip zevkli faaliyetler, daha yüksek faydaya sahip olmalıdır. Gecikme büyüdükçe fayda giderek azalmaktadır. Etki bireyin gecikmeye olan hassasiyetini ifade etmektedir ve bu hassasiyet yüksek ise gecikme etkisi de yüksek olmaktadır (Steel, 2007: 71). Yani birey zamansal anlamda uzakta olan ödülleri sanki çok yakın bir zamandaymış gibi çalışıp sorumluluklarını yerine getirme motivasyonuna sahipse erteleme eğilimi daha az olmaktadır. Bunun aksine birey ödül zamansal anlamda uzak olduğu için sorumluluklarını yerine getirme motivasyonuna sahip değilse bunun yerine daha yakın zamanda elde edebileceği ödülleri tercih ediyorsa erteleme eğilimi daha yüksek olacaktır.

ZMT'nin boyutlarının her biri erteleme davranışı ile yüksek bir korelasyon göstermektedir. İlk olarak ZMT'nin beklenti boyutu öz yeterlilik değişkeni tarafından temsil edilmektedir (Steel, 2007: 71). Öz yeterlilik teorisi, engeller veya kaçınılacak durumlar ile karşılaşıldığında bireyin bu durum ile başa çıkma/mücadele kararını, harcayacağı çabayı ve mücadele edeceği süreyi bireysel yeterliliğine dair algısının belirlediğini öne sürmektedir (Bandura, 1977: 191). Bu teoriye göre öz yeterlilik sahibi bireylerin kendine olan inancı daha yüksek olmakta dolayısı ile bu inanç sayesinde birey hedeflerine ulaşmakta daha kararlı olmakta ve bu hedeflere ulaşmak için gerekli motivasyonu kendisinde bulmaktadır.

Birçok araştırma bireyin öz-yeterlilik algısı ve erteleme eğilimi arasında ilişki olduğunu doğrulamaktadır (Haycock vd., 1998; Hajloo, 2014; Klassen vd., 2008; Waschle vd., 2014; Cerino, 2014). ZMT'ne göre bireyin yeterlilik ve sonuç beklentisi erteleme eğilimi ile yakından ilişkilidir. Sonuç beklentisi bireyin bir davranışın ortaya çıkaracağı

veya sunacağı sonuçlara ilişkin bireyin öngörüsü olarak tanımlanmaktadır (Bandura, 1977:193). Dolayısı ile birey elde etme olasılığını daha yüksek gördüğü ödüller için daha fazla çalışma daha fazla emek verme eğiliminde olacaktır. Sonuç olarak ertelemek yerine ödülü elde etmek için gerekli olan görevleri yerine getirme motivasyonuna sahip olacaktır.

Yeterlilik beklentisi bireyin sonuç elde etmek için gerekli davranışı başarı ile yerine getirebileceğine dair inancı olarak tanımlanmaktadır. Bireyin kendi yeterliliğine ilişkin görüşleri, kendi davranışlarını ve başkalarının davranışlarını gözleme ve yorumlama süreci sonucunda şekillenmektedir. Söz konusu görüşler ayrıca bireyin belirli görevleri yerine getirme veya ilgili role yönelik davranışları gösterme yetkinliğine ilişkin bir öngörü olarak ifade edilmektedir (Eccles, 1983: 82). Yukarıdaki paragrafta da değinildiği üzere birey, sonuç beklentisi yüksek olan ödüller için daha fazla çalışma eğilimindedir. Dolayısı ile öz-yeterliliği yüksek olan bir birey için ödülü elde etme olasılığı daha yüksektir.

Sonuç ve yeterlilik beklentileri ayrı kavramlardır çünkü bireyler belirli bir davranışın belirli sonuçlara yol açacağına inanabilir fakat bu davranışı başarıyla sergileyeceklerine ilişkin ciddi şüpheleri varsa (Öz-yeterlilik inancı), davranış ve sonuçlara ilişkin bilgi davranışlarını etkilemeyecek ve birey erteleme davranışında bulunabilecektir (Bandura, 1977:193; Waschle vd., 2014: 103). Beklenti ve motivasyon üzerine araştırmalarda bireyin kendi kabiliyetine ilişkin inancı (öz yeterlilik) ve sonuç beklentisi kavramları arasındaki ayırım zamanla daha fazla vurgulanmıştır. Günümüzde bireyin öz yeterliliklerine ilişkin algısı “beklenti” kavramının güncel yapısında ve çerçevesinin temelini oluşturmaktadır (Eccles ve Wigfield, 1995:216).

Bu kavramsal çerçevede bireyin kendi uzmanlığına ilişkin görüşleri ve beklentileri hem bir davranışa veya göreve başlamayı hem de çaba gösterme davranışının sürekliliğini etkilemektedir. Bireylerin kendi yeterliliklerine olan inançları belirli durumlarda çaba gösterme kararlarını bile etkilemektedir.

Davranışa başlangıç aşamasında bireyler davranış seçenekleri arasında karar verirken kendisine yönelik öz yeterlilik algılarından etkilenmektedirler. Bireyler kendi

yeteneklerini aşan durumları tehditkâr olarak algılar ve durumlardan korkmakta ve kaçınma eğiliminde olmaktadırlar. Bireyler kendilerini yeterli ve kabiliyetli olarak gördükleri durumlarda ise davranışı gerçekleştirmeye daha istekli olmaktadırlar (Bandura, 1977:193-194).

Bu bağlamda bu tez çalışmasında aşağıdaki hipotez oluşturulmuştur:

H1: Beklenti ile Erteleme davranışı arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

Öz yeterlilikten sonra ikinci olarak değer boyutu yer almaktadır. Değerlerle ilgili erteleme motivaşyonel bileşeni, bireylerin görevde daha erken mi yoksa son teslim tarihine yakın mı çalışacaklarını etkileyen, göreve verilen önem üzerine odaklanmaktadır (Sokolowska, 2009: 27). Görev değeri motivaşyon ile ilgili ilk araştırmalarda bireyin görevin başarısına veya başarısızlığına atfettiğı değer olarak dar kapsamlı ve sadece görevin nitelikleri ile ilgili bir kavram olarak ortaya atılmıştır (Eccles, 1983:89). Motivaşyon alanındaki araştırmaların gelişmesi sonucunda görev değerinin kavramsal çerçevesi de gelişmiştir.

Görev değeri daha geniş bir kapsamlı hem görevin niteliklerini hem de bireyin ihtiyaçları, hedefleri ve değerlerini içeren bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda bir görevin bireyin ihtiyaçlarını karşılama oranı, hedeflerine sağladığı katkı, bireysel değerler ile uyumu o bireyin göreve verdiği değeri belirlemektedir (Eccles, 1983:89). Bununla birlikte, daha ileriki araştırmalarda görev değeri kavramına bireyin motivaşyonel eğilimleri ve benzer görevlere ilişkin duygusal deneyimleri de eklenerek kavramın çerçevesi daha da genişletilmiştir (Eccles ve Wigfield, 1995:216).

ZMT'nde değer boyutu, üç değişken ile temsil edilmektedir. Görevden kaçınma görevin tatsızlığını yansıtmaktadır (Solomon ve Rothblum, 1984: 507). Görev ne kadar tatsız ve istenmez ise bireyin onu ertelemeşi daha olasıdır (Steel, 2007: 71; Blunt ve Pychyl, 2000: 154).

Başarıya olan ihtiyaç (need for achievement) değer boyutunun bir unsuru olarak ertelemeyi negatif etkilemelidir (Steel, 2007: 72). Başarıya daha büyük bir ihtiyaç ve açıklık duyan bireyler işlerini daha az erteleme eğiliminde olacak ve başarı için çalışmaktan hoşlanacaktır. Başarı ihtiyacının öz düzenleme ile ilişkili olduğu araştırmalarda ortaya konmaktadır (Bartels ve Jackson, 2009). Başarı ihtiyacı yüksek olan bireyler öz-düzenleme (düşünce ve davranışların bireyin kontrolünde olması) açısından daha disiplinli olacaktır. Ertelemenin bir öz-düzenleme başarısızlığı olarak belirtilmesi göz önüne alındığında öz-düzenlemenin yüksek olması ertelemeyi engelleyecektir.

Can sıkıntısına yatkınlık (boredom proneness) ertelemeyi arttırmaktadır (Steel, 2007: 72; Blunt ve Pychyl, 1998: 837; Ferrari, 2000: 185). Yani bireyin can sıkıntısı seviyesi arttığında, yapması gereken iş dışındaki şeylerle meşgul olma eğilimi artmaktadır (Wan vd., 2014: 88). Çünkü can sıkıntısı ve genel olarak sıkılmak çalışmayı daha tatsız hale getirmektedir (Steel, 2007: 72). Bunun sonucunda, sebebi ne olursa olsun, can sıkıntısı, rahatsızlığı gidermeye yönelik davranışların yanı sıra, çeşitli türden sonuçları tetiklemesi muhtemel olan bir durumdur (Fisher, 1993: 20). Bu yüzden can sıkıntısına yatkın birey ilgilenmesi gereken işe karşı olan ilgisini kaybedecek ve dikkatini daha keyif alacağı aktivitelere yönlendirecektir. Bunun sonucunda erteleme meydana gelmiş olacaktır.

Bu bağlamda bu tez çalışmasında aşağıdaki hipotez oluşturulmuştur:

H2: Değer ile Erteleme davranışı arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

Üçüncü boyut olan gecikmeye hassasiyeti temsil eden değişkenler ise; dikkat dağınıklığı (distractibility), düşünmeden hareket etme (dürtüsellik-impulsiveness), irade (öz-kontrol self-control) olarak ifade edilen bireysel farklılık değişkenleridir (Steel, 2007: 73; Wilson ve Nguyen, 2012: 215). Bireylerin düşünmeden hareket etme (dürtüsellik) ve dikkat dağınıklığı seviyeleri yükseldikçe erteleme davranışı gösterme olasılıkları yükselmektedir (Steel, 2007: 73). Bu bağlamda erteleme eğilimine yatkın bireyler dürtüsel, dikkati dağınık ve özdenetimden yoksun olma eğilimindedir; bu nedenle gecikmelere karşı çok hassastırlar (Steel, 2007: 82; Wu vd., 2016: 17).

Bireysel düzeyde, erteleyenlerin zaman gecikmelerine karşı olan hassasiyetleri nedeni ile bu bireyler, ödülleri veya cezaların gecikmesi arttığında, ertelemeyenlere göre bu ödülleri veya cezaların değerini daha fazla indirgemektedir (Zhang vd., 2019: 5). Diğer bir ifade ile bir görevde teslim tarihine ek süre ilave edildiğinde erteleyici bireyler ertelemeyen bireylere göre ödülün değerini daha düşük algılayacaktır. Dikkat dağınıklığı Haycock (1993) tarafından ertelemenin en önemli sebeplerinden biri olarak ifade edilmektedir (Steel, 2007: 78). Dikkat dağınıklığı, dürtüsellik ve öz-kontrol eksikliğini artırarak, gecikmeye karşı hassasiyete yol açmaktadır (Thakkar, 2009: 13). Dürtüsellik erteleme ile ilişkisi açısından son derece önem arz eden bir faktördür. Dürtüsellik kapsamlı tanımının yapılabilmesi için Moeller ve arkadaşları (2001: 1784) aşağıdaki faktörleri içermesi gerektiğini belirtmektedir. Dürtüsellik kapsamında:

- ✓ davranışın olumsuz sonuçlarına karşı duyarlılığın azalması,
- ✓ bilginin tam olarak işlenmesinden önce uyarılara hızlı, planlanmamış tepkiler,
- ✓ uzun vadeli sonuçların dikkate alınmaması faktörleri yer almalıdır (Moeller vd., 2001:1784).

Bu bağlamda dürtüsellik, bireyin kendisine ve başkalarına yönelik olumsuz sonuçlarına bakılmaksızın, iç veya dış uyarılara karşı hızlı, planlanmamış tepkilere yönelik yatkınlığıdır (Moeller vd., 2001: 1784). Örneğin, dürtüsellik eğilimi yüksek olan bir personel (diğer faktörler göz önünde bulundurulmaksızın) yetiştirmesi gereken bir iş varken, karşısına çıkan akıl çelici bir aktiviteyi gerçekleştirerek yapması gereken işi geciktirecektir. Birey çalıştığı yer ya da iş arkadaşlarına olan sorumluluğunu ve işi geciktirme sonucunda kendisine olumsuz yansımalarını düşünmemektedir. Çünkü dürtüsel bireyler eylemlerin sonuçlarını tartma kapasitesine sahip değildir (Moeller vd., 2001: 1784) ve bu anlık dürtülerine göre hareket etmelerine sebep olmaktadır. Bu birey için kısa vadede elde edeceği mutluluk, ileride alacağı terfiden bile daha cazip görünmektedir. Dürtüsel bireyler kısa vadeye odaklı bireylerdir. O an alacakları keyif onlar için uzun vadede elde edecekleri sonuçlardan daha önemlidir, çünkü bu bireylere göre sonuçlar daha uzaktadır ve onların gecikmeye karşı hassasiyetleri yüksektir.

Yukarıda da değinildiği gibi, dürtüsel birey için uzun vadede elde edeceği ödülün değeri o an yaşayacağı keyiften daha düşüktür. Çünkü zaman faktöründen dolayı birey uzun vadede elde edeceği ödülün değerini indirgemmiştir. Bu noktada öz-kontrol devreye girmektedir. Öz-kontrol ertelemeye eğilim açısından çok önemlidir, çünkü verilen örnekte bireyin dürtülerine uyup uymaması sahip olduğu öz-kontrol derecesine bağlıdır. Öz-kontrol ve erteleme eğilimi arasındaki ilişkiye yönelik birçok araştırma mevcuttur (Ferrari ve Emmons, 1995; Wijaya ve Tori, 2018; Zhao vd., 2019; Franz, 2020; Ramzi ve Saed, 2019; Kim vd., 2017).

Erteleme davranışı bir öz-denetim problemi olarak ifade edilmektedir (Ariely ve Wertenbroch, 2002: 1). Öz denetim ve öz kontrol (oto-kontrol) yeteneği düşük olan bireyler, dikkat dağınıklığına ve zevkli çevresel uyaranlara karşı hassastır. Bu durum göz önüne alındığında, düşük öz denetimi ve öz kontrolü olan bireylerin, istenmeyen sonuçlarının farkında olmalarına rağmen, kısa vadeli ve arzu edilen ödüller için görevlerini kasıtlı olarak geciktirebilecekleri söylenebilir (Ramzi ve Saed, 2019: 2). Bunun en önemli sebeplerinden biri, düşük öz-denetimli bireylerin, belirli davranışsal sonuçlarla ilişkili eğilimlerin üstesinden gelme kapasitesine sahip olmamasıdır (Barber vd., 2009). Bu bireyler, kısa vadeli zevkli faaliyetlere yönelik isteklerini kontrol edemedikleri için sıklıkla erteleme eğilimindedirler (Ferrari ve Emmons, 1995: 135).

Gecikmeye hassasiyeti temsil eden bir diğer değişken 'yaş' faktörüdür. Yaş faktörü erteleme ile negatif bir korelasyon göstermektedir. Gecikmeye karşı hassasiyetin birey yaşlandıkça azaldığı ifade edilmektedir (Steel, 2007: 73). Yapılan çalışmalarda zamanlararası tercihlerde, birey yaş aldıkça, gecikmelere karşı nispeten daha duyarsız oldukları, daha az dürtüsel karar verdikleri ve anında ödüllendirilmeye karşı daha düşük bir duyarlılığa sahip oldukları ortaya konmaktadır (Larkin vd., 2011; Eppinger vd., 2012).

Bu bağlamda bu tez çalışmasında aşağıdaki hipotez oluşturulmuştur:

H3: Gecikmeye hassasiyet ile Erteleme davranışı arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

Dördüncü boyut olarak gecikme boyutu direkt olarak ödüllerin veya cezaların zaman olarak uzaklığı ile ifade edilmektedir. Erteleyici bireyler son teslim tarihi yaklaştığında çok yoğun şekilde çalışmaktadırlar (Steel, 2007:73). Çalışırken mola verme üzerine odaklanan bir araştırmada, bireylerin neden mola vermediklerine ilişkin sebepler arasında en önemlileri yeterli zamanın olmadığını düşünmeleri ve teslim tarihi olarak belirtilmektedir (Strongman ve Burt, 2000: 235).

Ödüllerin ve cezaların zaman olarak uzaklığına odaklanan bir araştırmada bireylerin anlık elde edebilecekleri ödüller ile daha sonra elde edebilecekleri daha büyük ödüller arasındaki tercihleri karşılaştırılmıştır. Araştırmada ödüle ulaşma süresi uzadıkça anlık ödüllerin daha fazla tercih edildiği görülmüştür (Walter ve Johan, 1967). Bu bağlamda son tarihlerin, hedeflerin etkinliğini artırdığı görülmektedir (Lunenburg, 2011:1). Ödül zamansal olarak ne kadar uzakta ise, bireyler o kadar çok ertelemektedir. Ödül yaklaştıkça birey daha yoğun çalışmaktadır. Çünkü zamansal anlamda uzak olan bir olayın kararlar üzerindeki etkisi daha az olacaktır (Steel, 2002: 24).

Gecikme boyutu kapsamında organize olmak değişkeni hedef belirlemeyi (Goal-Setting Theory) ifade etmektedir (Steel, 2007: 73). Hedef belirleme teorisi bilinçli insan davranışının amaca yönelik olduğuna dayanmaktadır. Davranışlar bireyin hedeflerine göre düzenlenmektedir. Hedefe yönelim, bitkilerinkiler de dahil olmak üzere tüm canlı organizmaların eylemlerini nitelendirmektedir. Bu nedenle, hedefe yönelik eylem ilkesi bilinçli eylemlerle de sınırlı değildir (Latham ve Locke, 1991: 212).

Steel (2007: 70)'e göre organize olmak ertelemeyi çeşitli yollarla azaltan bir öz-denetim tekniğidir. Latham ve Locke (1991: 234)'de hedef belirlemenin öz düzenlemeyi kolaylaştıran bir eylem olduğunu ifade etmektedir. Hedef belirleme öz düzenleme açısından temel bir unsuru oluşturmaktadır (Locke ve Latham, 2002: 712).

Hedef belirleme motivasyon açısından da büyük önem taşımaktadır (Locke, 1996: 123). Bununla birlikte bireyin kendisine görevle ilgili küçük ve birbirini takip eden hedefler (proximal goals) koyarak işlerini düzenli olarak yapması organize olması

açısından önemlidir. Bu şekilde yakın hedeflerin yaratılmasıyla birey gecikmeleri etkin bir şekilde kısaltabilmektedir (Steel, 2007: 73).

Yapılan araştırmalarda göreve yönelik aşamalı hedefler belirlemenin performans üzerinde daha etkili bir sonuca yol açtığı görülmüştür (Latham ve Seijts, 1999: 421). Ayrıca küçük hedefler koyarak ve bunları tamamlayarak ilerlemenin bireyin özgüvenini (Self efficacy) artırdığını, bundan sağlanan memnuniyetle daha yüksek performans göstermeye yol açtığı ve sonuç olarak görevi istikrarlı bir şekilde bitirmeyi sağladığı görülmüştür (Stock ve Cervone, 1990: 483).

Gecikme boyutu kapsamında niyet-eylem aralığı (intention action gap) ise başlangıç niyeti ve sonradan gerçekleştirilen eylemler arasındaki farklılığı ifade eden zamansal motivasyon teorisinde yer alan hiberbolik indirgemenin sebep olduğu bir değişkendir. Niyet-eylem aralığı bireylerin orijinal çalışma planlarını takip etme derecesini ifade etmektedir (Steel, 2007: 70-73). Hedefe yönelik niyetler oluşturmak, niyet edilen şeye ulaşmayı sağlayan bir psikolojik süreç oluşturmasına rağmen, niyet-eylem aralığı üzerine yapılan araştırmalar bu sürecin niyete ulaşmayı garantilemediğini göstermektedir (Sheeran ve Webb, 2016: 506).

Bireyler niyetlerine yönelik eylemlerde bulunmaya çabaladıkça düşüncelerini, hislerini ve eylemlerini niyetleri ile uyumlu bir şekilde gerçekleştirmede öz-düzenleme sorunu ile karşılaşmaktadırlar. Öz-düzenleme sorunları niyet edilen hedefe yönelik giden süreçte başlama, devam etme ve tamamlama aşamalarında ortaya çıkabilir (Sheeran ve Webb, 2016: 506). Örnek olarak bir öğrencinin ödev yapması ele alındığında öğrenci ödevde başlama aşamasında, başladıktan sonra devam etme aşamasında, ya da ödevde büyük bir ilerleme kaydettikten sonra tamamlama aşamasında en başta sahip olduğu ödevi bitirme niyetinin aksine bir davranış gösterebilir. Bu bağlamda bireyin niyetlerine göre hareket etmede başarısız olmasının bir öz düzenleme başarısızlığı olduğu görülmektedir (Steel, 2007: 70).

Bununla birlikte çok uzun zaman sonra gerçekleştirilecek eylemlerle ilgili karar verme aşamasında gecikme değişkeninin etkisi düşük olmaktadır. Bu nedenle verilen kararlar daha rasyonel yani sadece ödülün büyüklüğü göz önüne alınarak verilen kararlar olmaktadır. Fakat zaman ilerledikçe gecikme süresi kısalmakta yani ödüle daha az bir zaman kalmaktadır. Bu sebeple gecikme değişkeninin kararlara olan etkisi yükselmektedir. Örneğin bir öğrencinin ödevinin teslim tarihinin beş ay sonra olması ile sekiz ay sonra olması kararına büyük bir etkide bulunmayacaktır. Ancak ödevin teslim tarihi yaklaşık bir ay kaldığında gecikmenin karara etkisi yükselecektir. Başlangıçta rasyonel olarak verilen karar yani niyet, gecikme süresinin azalması sebebiyle aniden değişebilmekte ve bireyler o an elde edilebilir daha küçük ödüller sunan eylemlerde bulunabilmektedir (Steel, 2007:73).

Hiperbolik indirgemenin yol açtığı bu durum şu şekilde açıklanabilir; Birey, belirsiz sonuçlar daha fazla kazanca yol açsa bile, belirli sonuçlara belirsiz olanlardan daha fazla değer verme eğilimindedir. Zaman söz konusu olduğunda, birey mevcut değerlere daha fazla önem verme eğilimindedir çünkü bunlar kesindir ve gelecekteki ödüllerin değerini belirsiz oldukları için dikkate almaz (Thakkar, 2009: 8).

Erteleme üzerine öğrencilere yönelik gerçekleştirilen bir araştırmada, tüm öğrencilerin ders çalışma faaliyetlerini sınavlara bir hafta kalaya kadar erteledikleri görülmüştür. Bu eğilim hiperbolik bir eğri ile açıklanabilmektedir. Araştırmada elde edilen sonuçlar ayrıca erteleyen bireylerin niyetlerini çoğunlukla eğlenceli alternatifler sebebi ile ertelediğini fakat sonradan daha az çalışmaya niyetlenmediğini göstermektedir. Aksine erteleyen bireyler bu niyetlerini erteleme zayıflıklarını çalışmaya yönelik daha fazla niyet oluşturarak telafi etmektedir. Yani erteleyen bireyler yüksek motivasyona sahip fakat dikkat dağıtıcı ve cezbedici seçeneklere karşı koyamayan bireylerdir (Dewitte ve Schouwenburg, 2002: 469).

Bu bağlamda bu tez çalışmasında aşağıdaki hipotez oluşturulmuştur:

H4: Teslim tarihine olan uzaklık ile Erteleme davranışı arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

Zamansal motivasyon teorisi boyutları ve erteleme arasındaki ilişkiye yukarıda açıklanan şekilde yaklaşan bu model aşağıda Tablo 8’de özetlenmektedir. Zamansal motivasyon teorisi kapsamında yer alan değişkenler ile erteleme arasındaki pozitif ve negatif ilişkiler ZMT ile açıklanmakta ve Tablo 8’de gösterilmektedir (Steel, 2007:73).

Tablo 8

Zamansal Motivasyon Teorisinin Boyutları ve Erteleme İle İlişkileri

Boyut	Değişken	Teorik Bağlantı	İlişki
BEKLENTİ	Öz yeterlilik	Bireyin çeşitli görevleri başarıyla tamamlayacak kabiliyeti olduğuna dair inancını ifade etmektedir.	Negatif
DEĞER	Görevden Kaçınma	Doğası gereği tatsız işler az değere sahiptir	Pozitif
	Başarı ihtiyacı	Başarıya ulaşıldığında daha fazla zevk alınmasını sağlar	Negatif
	Sıklığa yatkınlık	Hayatta karşılaşılan birçok işten ve görevden sıkılma ihtimalini arttırmaktadır	Pozitif
GECİKMEYE HASSASİYET (ETKİ)	Dikkat dağınıklığı	Her üç değişken de ampirik olarak gecikme hassasiyetiyle ilişkilidir.	Pozitif
	Düşünmeden içgüdüler ile ani hareket etme (impulsiveness-dürtüsellik)		
	İradesizlik kendine hakim olamama (öz-kontrol eksikliği-Lack of self control)		
	Yaş	Birey yaşlandıkça gecikme hassasiyeti azalmaktadır	Negatif
GECİKME	Ödüllerin ve cezaların zamanlaması	Geçmiş araştırmaların odağını vurgulayarak: gecikme ödüllere olan gecikme ile işlevselleştirilmektedir (yani ödüle olan zaman olarak ele alınmaktadır)	Pozitif
	Organize olmak	Proksimal (yakın) hedefler koyulmasına yardımcı olur (yani tertipli biri ana hedeften önce küçük küçük hedefler koyar demek istiyor sanırım)	Negatif
	Niyet-Eylem Aralığı	Niyet edilen işler üzerinde hareket etme faaliyete geçme başarısızlığını ifade etmektedir	Pozitif

Kaynak: Steel, 2007: 72

Yukarıda belirtildiği gibi Tablo 8’de, erteleme eyleminin zamansal motivasyon teorisinin unsurları ile teorik ilişkisi özetlenmektedir. Bu tez çalışmasında ZMT’nin unsurları ile erteleme arasındaki ilişkiler nicel analiz yöntemleri ile yöntem bölümünde değerlendirilecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ: ZAMANSAL MOTİVASYON TEORİSİ'NİN ERTELEME DAVRANIŞI İLE İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Bu bölümde tez çalışmasının hipotezlerini test etmeye yönelik istatistiksel analiz ve açıklamalar yer almaktadır. Tez çalışmasının dördüncü bölümünde literatür araştırması ile oluşturulan hipotezler aşağıda sıralanmaktadır.

Hipotezler:

H1: Beklenti ile Erteleme arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

H2: Değer ile Erteleme arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

H3: Gecikmeye Hassasiyet ve Erteleme arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

H4: Teslim tarihine olan uzaklık (gecikme) ile Erteleme davranışı arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

4.1. Veri Toplama Aracı ve Metodoloji

Tez çalışmasının saha araştırmasında nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırma iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada tez çalışması kapsamında erteleme ölçeğinin güvenilirlik ve geçerliliğini değerlendirmek amacıyla bir pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. İrrasyonel Erteleme Ölçeği üzerine toplanan veriler faktör analizine ve güvenilirlik analizine tabi tutulmuştur.

İkinci aşamada ise tez çalışması kapsamında kurulan hipotezleri test etmek amacıyla tekrar veri toplanmış ve analize tabi tutulmuştur. İkinci aşamada toplanan verilere ilişkin demografik bilgiler ve frekanslar değerlendirilmektedir. Ayrıca değişkenlere ilişkin ölçeklerin faktör analizleri, verilere ilişkin tanımlayıcı istatistikler ve normallik testleri gerçekleştirilmiştir. Araştırma modeli kapsamında kurulan hipotezlerin değerlendirilmesi

için ise normallik testinin verilerin normal dağılım gösterdiği bulgusu göz önüne alınarak parametrik analiz yöntemleri olan korelasyon ve regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir.

4.1.1. Birinci Aşama Veri Toplama Aracı ve Metodoloji

Svartdal ve Steel (2017) tarafından literatüre kazandırılan İrrasyonel Erteleme Ölçeği (İPS) 9 ifadeden oluşmaktadır. Svartdal ve Steel (2017) tarafından oluşturulan İrrasyonel Erteleme Ölçeği rasyonel olarak verilmiş kararları bir öz-düzenleme başarısızlığını yansıtan şekilde irrasyonel olarak erteleme davranışını ölçmektedir ve tez çalışması kapsamında kavramsal çerçevesi belirlenen erteleme kavramına uygundur. İrrasyonel erteleme ölçeği tek boyutlu bir yapıda oluşturulmuştur ancak Svartdal ve Steel ölçekte yer alan ters ifadelerin ayrı bir boyut olarak ortaya çıkabileceğini de not etmektedir (Svartdal ve Steel, 2017). Ölçek Türkçe'ye çevrilerek uzmanlardan görüşler alınmış ve Türkçe ölçeğe son hali verilmiştir. Türkçe İrrasyonel Erteleme Ölçeğinin ifadeleri aşağıda Tablo 9'da görülmektedir.

Tablo 9

İrrasyonel Erteleme Ölçeği İfadeleri

Sıra	İfade
1	İşlerimi o kadar çok ertelerim ki gereksiz yere psikolojim ve verimliliğim bundan olumsuz etkilenir.
2	Yapmam gereken öncelikli bir şey varsa diğer işlerime başlamadan önce onu bitiririm. (Ters)
3	Bazı görevlerimi ve sorumluluklarımı daha erken yerine getirseydim hayatım kolaylaşır.
4	Bir şey yapmam gerekirken genelde başka bir şey yaparım.
5	Genellikle günün sonunda “bugün zamanımı daha iyi bir şekilde değerlendirebilirdim” diye düşünürüm.
6	Genellikle zamanımı akıllıca kullanırım. (Ters)
7	Görevlerimi kabul edilebilir düzeyden daha fazla ertelerim.
8	Yapmam gereken bir şeyi ertelerim.
9	Her şeyi yapılması gerektiği zaman aralığında yaparım. (Ters)

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirilen pilot çalışmada 252 öğrencinin İrrasyonel Erteleme Ölçeği ifadelerini 5’li Likert puanlama sistemiyle değerlendirmeleri sağlanmıştır. Araştırma 12 haftalık Bahar Döneminin 3. ve 4. Haftasında gerçekleştirilmiştir. Veriler küresel olarak gerçekleşen Covid19 Pandemisi sebebiyle ulusal olarak uygulanan uzaktan eğitim sürecinde internet üzerinden toplanmıştır. İnternet üzerinden katılımcıların soruları cevaplanmış ve destek verilmiştir. Toplanan veriler faktör analizine ve güvenilirlik analizine tabi tutulmuştur. Faktör analizi ve güvenilirlik analizinin bulguları aşağıda Tablo 10’da sunulmaktadır.

Tablo 10

İrrasyonel Erteleme Ölçeği Faktör Analizi

İfadeler	Boyutlar ve Faktör Yükleri		Güvenilirlik (Cronbach’s α)
	A	B	
IPS1	0,767		0,744
IPS8	0,750		
IPS7	0,714		
IPS4	0,641		
IPS3	0,615		
IPS2		0,769	
IPS9		0,735	
IPS6		0,624	
Kaiser-Meyer-Olkin İstatistiği		KMO= 0,795	
Bartlett Küresellik Testi		ki-kare = 464,759 df = 28 p = 0,000	

Toplanan verilerin güvenilirlik analizine tabi tutulması sonucunda Cronbach α değeri 0,744 olarak elde edilmiştir. Bu bulgu doğrultusunda ölçeğin yüksek bir güvenilirliğe sahip olduğu görülmektedir. KMO değeri bulgusu 0,795 ve Bartlett Küresellik Testi anlamlılık değeri 0,000 olarak elde edilmiştir. KMO testi ve Bartlett testi toplanan verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir.

Varimax rotasyonu ile gerçekleştirilen faktör analizinde İrrasyonel Erteleme Ölçeğinde yer alan 5. ifade düşük faktör yükü sebebiyle analizden çıkarılmış ve veriler bu ifade katılmadan tekrar faktör analizine tabi tutulmuştur. Varimax rotasyonu ile tekrar

gerçekleştirilen analiz sonucunda İrrasyonel Erteleme Ölçeği ifadelerinin iki boyutta toplandığı görülmektedir. İfade 1, 3, 4, 7 ve 8 olmak üzere 5 ifadeden oluşan ilk boyutta faktör yükleri 0,615 ile 0,767 arasındadır. Ölçekte ters ifadeler olarak yer alan ifade 2, 6 ve 9 ölçeğin ikinci boyutunda yer almaktadır ve faktör yükleri 0,624 ile 0,769 arasındadır.

Ölçek ifadelerinin Tablo 10'da görüldüğü gibi faktör analizi sonucunda sosyal bilimler ölçütlerine göre yüksek faktör değerlerine sahip olduğu ifade edilebilir. Ölçek Türkçe olarak geçerli ve güvenilirdir. Gerçekleştirilen bu pilot çalışma sonucunda İrrasyonel Erteleme Ölçeğinin 5. ifadesi çıkarılarak tez çalışmasının saha araştırmasının 2. aşaması olan modele yönelik saha araştırmasında kullanılması uygun görülmüştür.

4.1.2. İkinci Aşama Veri Toplama Aracı ve Metodoloji

Tez çalışmasının literatür araştırmalarına dayandırılarak oluşturulan hipotezlerine yönelik gerçekleştirilen saha araştırmasının 2. aşaması Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri örnekleminde gerçekleştirilmiştir. Zamansal Motivasyon Teorisi kapsamında yer alan beklenti, değer ve gecikmeye hassasiyet değişkenlerinin erteleme davranışı ile olan ilişkisine yönelik hipotezleri değerlendirmek amacıyla Steel (2011) tarafından literatüre kazandırılan Motivational Diagnostic Test (Motivasyonel Tanı Testi) motivasyon konusunda uzman öğretim üyelerinin görüşleri alınarak Türkçe'ye çevrilmiştir.

Motivasyonel tanı testi toplam 24 ifadeden oluşmaktadır. İlk 8 ifade beklenti değişkenini, 8 ile 17 arasındaki ifadeler değer değişkenini, 17. ve sonrasındaki ifadeler gecikmeye hassasiyet değişkenini ölçmektedir. Değer değişkenine ilişkin ölçeğin değer eksikliği şeklinde ters olarak yani negatif olarak ölçtüğü dikkate alınmalıdır.

Araştırma kapsamında erteleme davranışı ise saha araştırmasının 1. aşamasında pilot çalışması gerçekleştirilen İrrasyonel Erteleme Ölçeği aracılığı ile ölçülmektedir. Pilot çalışmanın bulguları göz önüne alınarak orijinal ölçeğin 5. İfadesi ölçekten çıkarılmıştır.

İfadelerin değerlendirilmesi amacıyla 1: Kesinlikle Katılmıyorum ; 5: Kesinlikle Katılıyorum aralığında 5 noktalı likert ölçeği veri toplama aracında kullanılmıştır. Motivasyonel Tanı Testi ve İrrasyonel Erteleme Ölçeği ifadeleri Aşağıda Tablo 11’de sunulmaktadır.

Tablo 11

Motivasyonel Tanı Testi ve İrrasyonel Erteleme Ölçeği İfadeleri

Sıra	Motivasyonel Tanı Testi Beklenti İfadeleri
1	Derslerime zaman harcadığımda başarılı oluyorum.
2	Derslerime kendimi verdiğim zaman sonuçlarımı alıyorum.
3	Yeterince çaba gösterirsem başarılı olurum.
4	Çabalarımın karşılık bulacağına inanıyorum.
5	Hedeflerime ulaşma konusunda ısrarcı ve becerikliyim.
6	Herhangi bir sorun ile karşılaştığımda sonunda onların üstesinden gelirim.
7	Karşılaştığım zorlukları gerekli olan çabayı göstererek aşabilirim.
8	Kazanmak ve başarmak benim elimdedir.
Sıra	Motivasyonel Tanı Testi Değer İfadeleri
1	İlgimi çekmeyen dersler bana zor gelir.
2	Keşke öğrencilik keyifli olsaydı.
3	Öğrencilikte yaptıklarım (ödev, ders çalışmak vb.) anlamsız geliyor.
4	Çalışmak beni sıkıyor.
5	Sorumluluklarımı yerine getirmek için hevesimin olmadığını hissediyorum.
6	Bir ödev sıkıcı olduğunda ödevde odaklanmak yerine, kendimi sürekli başka şeyler hayal ederken buluyorum.
7	Öğrenciliği eğlenceli bulmuyorum.
8	Bir ödev ya da ders sıkıcıysa zihnim başka yönlere kayar.
Sıra	Motivasyonel Tanı Testi Gecikmeye Hassasiyet İfadeleri
1	Ödevlerimi yetiştirmekte zorlanırım, çünkü keyif alabileceğim aktiviteleri yapma fikri aklımı çeler.
2	İlk başta eğlenceli görünen yeni görevleri (ödev, proje vb.) sonuçlarımı hiç düşünmeden üstlenirim.

3	Aklımı çelen cezbedici bir seçenek yakınımda olduğunda, bunu yapma isteğini çok kuvvetli bir şekilde hissedirim.
4	Sözlerim ve eylemlerim, uzun vadeli hedeflerim yerine kısa vadeli isteklerimi tatmin etmeye yöneliktir.
5	İlgimi ödev veya dersimden başka yöne kaydıracak cezbedici bir şey ile karşılaştığımda, dikkatim kolayca ona kayar.
6	Beni cezbeden fırsatlar giderek artan şekilde önüme çıkmaya başladığında onları ötelemekte zorlanırım.
7	Geç elde edeceğim daha büyük mutluluklar yerine bana anlık keyif veren seçenekleri tercih ederim.
8	Bana keyif verecek şeyleri ötelemek çok zor oluyor.
Sıra	İrrasyonel Erteleme Ölçeği İfadeleri
1	İşlerimi o kadar çok ertelerim ki gereksiz yere psikolojim ve verimliliğim bundan olumsuz etkilenir.
2	Yapmam gereken öncelikli bir şey varsa diğer işlerime başlamadan önce onu bitiririm. (Ters)
3	Bazı görevlerimi ve sorumluluklarımı daha erken yerine getirseydim hayatım kolaylaşır.
4	Bir şey yapmam gerekirken genelde başka bir şey yaparım.
5	Genellikle zamanımı akıllıca kullanırım. (Ters)
6	Görevlerimi kabul edilebilir düzeyden daha fazla ertelerim.
7	Yapmam gereken bir şeyi ertelerim.
8	Her şeyi yapılması gerektiği zaman aralığında yaparım. (Ters)

Değişkenlere ilişkin bilgilere ek olarak Cinsiyet, Yaş, Sınıf ve Teslim tarihi olarak demografik bilgilerin de yer aldığı Veri Toplama Aracının örnekleme uygulanan hali tez çalışmasının Ekler bölümünde sunulmaktadır.

4.2. Demografik Bilgiler ve Frekanslar

Araştırma kapsamında 703 katılımcıdan veri toplanmıştır. 703 soru formunun değerlendirilmesinde 20 katılımcının verileri eksik veriler vb. sebeplerle araştırma kapsamına alınmamış ve analize tabi tutulmamıştır. Araştırma kapsamında 683 katılımcının verileri içinde küresel olarak gerçekleşen Covid19 Pandemisi sebebiyle ulusal

olarak uygulanan uzaktan eğitim sürecinde internet üzerinden toplanmıştır. İnternet üzerinden katılımcıların soruları cevaplanmış ve destek verilmiştir. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler aşağıda Tablo 12’de görülmektedir.

Tablo 12

Demografik Bilgiler ve Frekanslar

Cinsiyet	Kadın		Erkek	
	379 (%56,1)		296 (%43,9)	
Teslim Zamanı	0-2 Hafta	2-4 Hafta	4-6 Hafta	6-8 Hafta
	357 (%50,5)	3 (%0,4)	9 (%1,3)	338 (%47,8)
Sınıf	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf
	307 (%45,3)	27 (%4,0)	198 (%28,9)	145 (%21,4)

Tablo 12’de görüldüğü üzere katılımcıların 379’u (56,1) kadın 296’sı (43,9) erkektir. Örneklem cinsiyet değişkeni açısından dengeli bir dağılım göstermektedir. Katılımcıların 357’si ara sınav haftasından önceki 2 haftayı kapsayan ilk iki haftada soru formunu doldurarak teslim etmiştir. 338 katılımcı ise final haftasından önceki 2 haftayı kapsayan 6. ve 8. hafta aralığında soru formunu doldurarak teslim etmiştir. Diğer teslim aralıklarında düşük sayıda teslim gözlemlenmektedir. Katılımcıların 307’si (%45,3) 1. Sınıf, 27’si (%4) 2. Sınıf, 198’i (%28,9) 3. Sınıf, 145’i (%21,4) 4. Sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır.

4.3. Geçerlilik ve Güvenirlilik Analizleri

Araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerin geçerliliğini ve güvenilirliğini test etmek amacıyla Faktör analizleri gerçekleştirilmiş ve Cronbach α değeri hesaplanmıştır. Bulgular aşağıda Tablo 13, 14, 15 ve 16’da gösterilmektedir.

Tablo 13

İrrasyonel Erteleme Ölçeği Faktör Analizi

İfadeler	Boyutlar ve Faktör Yükleri		Güvenilirlik (Cronbach's α)	
	A	B		
E7	0,831		0,835	
E6	0,830			
E1	0,818			
E4	0,814			
E3	0,595			
E5		0,795		
E8		0,747		
E2		0,735		
Kaiser-Meyer-Olkin İstatistiği		KMO= 0,852		
Bartlett Küresellik Testi		ki-kare = 2101,778 df = 28 p = 0,000		

8 ifadeden oluşan İrrasyonel Erteleme Ölçeği Varimax rotasyonu ile faktör analizine tabi tutulmuştur. Ölçeğe ilişkin verilerin güvenilirlik analizine tabi tutulması sonucunda Cronbach α değeri 0,835 olarak elde edilmiştir. Bu bulgu doğrultusunda ölçeğin yüksek bir güvenilirliğe sahip olduğu görülmektedir.

KMO değeri bulgusu 0,852 ve Bartlett Küresellik Testi anlamlılık değeri 0,000 olarak elde edilmiştir. KMO testi ve Bartlett testi toplanan verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir.

Gerçekleştirilen faktör analizinde verilerin 1. aşamada gerçekleştirilen pilot çalışma ile aynı şekilde, aynı ifadelerle 2 boyuta ayrıldığı görülmektedir. İfade 1, 3, 4, 6 ve 7'den oluşan ilk boyutun faktör yükleri 0,595 ile 0,831 arasındadır ve sosyal bilimler kapsamında yüksek değerlere sahiptir. İfade 2, 5 ,8'den oluşan ikinci boyutun faktör yükleri 0,735 ile 0,795 arasındadır ve yine sosyal bilimler kapsamında yüksek değerlere sahiptir. Bu bulgular doğrultusunda Erteleme ölçeğinin geçerli ve güvenilir olduğu görülmektedir.

Tablo 14

Beklenti Ölçeği Faktör Analizi

İfadeler	Boyutlar ve Faktör Yükleri		Güvenilirlik (Cronbach's α)
	A		
B2	0,751		0,851
B1	0,728		
B4	0,724		
B7	0,720		
B3	0,720		
B8	0,686		
B6	0,676		
B5	0,627		
Kaiser-Meyer-Olkin İstatistiği		KMO= 0,838	
Bartlett Küresellik Testi		ki-kare = 2341,020 df = 28 p = 0,000	

8 ifadeden oluşan Beklenti Ölçeği Varimax rotasyonu ile faktör analizine tabi tutulmuştur. Ölçeğe ilişkin verilerin güvenilirlik analizine tabi tutulması sonucunda Cronbach α değeri 0,851 olarak elde edilmiştir. Bu bulgu doğrultusunda ölçeğin yüksek bir güvenilirliğe sahip olduğu görülmektedir.

KMO değeri bulgusu 0,838 ve Bartlett Küresellik Testi anlamlılık değeri 0,000 olarak elde edilmiştir. KMO testi ve Bartlett testi toplanan verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir.

Gerçekleştirilen faktör analizinde ifadelerin tek boyutta toplandığı görülmektedir. Tek boyutta toplanan ifadelerin faktör yükleri 0,627 ile 0,751 arasındadır ve yine sosyal bilimler kapsamında yüksek değerlere sahiptir. Bu bulgular doğrultusunda Beklenti ölçeğinin geçerli ve güvenilir olduğu görülmektedir.

Tablo 15

Değer Ölçeği Faktör Analizi

İfadeler	Boyutlar ve Faktör Yükleri		Güvenilirlik (Cronbach's α)
	A	B	
D6	0,833		0,845
D8	0,796		
D5	0,648		
D1	0,628		
D4	0,624		
D7		0,825	
D2		0,815	
D3		0,629	
Kaiser-Meyer-Olkin İstatistiği		KMO= 0,856	
Bartlett Küresellik Testi		ki-kare = 1,900,622 df = 28 p = 0,000	

8 ifadeden oluşan Değer Ölçeği Varimax rotasyonu ile faktör analizine tabi tutulmuştur. Ölçeğe ilişkin verilerin güvenilirlik analizine tabi tutulması sonucunda Cronbach α değeri 0,845 olarak elde edilmiştir. Bu bulgu doğrultusunda ölçeğin yüksek bir güvenilirliğe sahip olduğu görülmektedir.

KMO değeri bulgusu 0,856 ve Bartlett Küresellik Testi anlamlılık değeri 0,000 olarak elde edilmiştir. KMO testi ve Bartlett testi toplanan verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir.

Gerçekleştirilen faktör analizinde ifadelerin 2 boyuta ayrıldığı görülmektedir. İfade 1, 4, 5, 6 ve 8'den oluşan ilk boyutun faktör yükleri 0,624 ile 0,833 arasındadır ve sosyal bilimler kapsamında yüksek değerlere sahiptir. İfade 2, 3 ve 7'den oluşan ikinci boyutun faktör yükleri 0,629 ile 0,825 arasındadır ve yine sosyal bilimler kapsamında yüksek değerlere sahiptir. Bu bulgular doğrultusunda Değer ölçeğinin geçerli ve güvenilir olduğu görülmektedir.

Tablo 16

Gecikmeye Hassasiyet Ölçeği Faktör Analizi

İfadeler	Boyutlar ve Faktör Yükleri		Güvenilirlik (Cronbach's α)
	A		
GH5	0,852		0,862
GH6	0,822		
GH8	0,788		
GH7	0,719		
GH1	0,709		
GH4	0,700		
GH3	0,578		
Kaiser-Meyer-Olkin İstatistiği		KMO= 0,866	
Bartlett Küresellik Testi		ki-kare = 1914,402 df = 21 p = 0,000	

8 ifadeden oluşan Gecikmeye Hassasiyet Ölçeği Varimax rotasyonu ile faktör analizine tabi tutulmuştur. Gerçekleştirilen ilk analizde ölçekte yer alan 2. ifadenin çok düşük faktör yükü değerine sahip olduğu görülmüştür. 2. İfade çıkarılarak diğer 7 ifade üzerine tekrar Faktör analizi gerçekleştirilmiş ve Cronbach α değeri hesaplanmıştır. Ölçeğe ilişkin verilerin güvenilirlik analizine tabi tutulması sonucunda Cronbach α değeri 0,862 olarak elde edilmiştir. Bu bulgu doğrultusunda ölçeğin yüksek bir güvenilirliğe sahip olduğu görülmektedir.

KMO değeri bulgusu 0,866 ve Bartlett Küresellik Testi anlamlılık değeri 0,000 olarak elde edilmiştir. KMO testi ve Bartlett testi toplanan verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir.

Gerçekleştirilen faktör analizinde ifadelerin tek boyutta toplandığı görülmektedir. Tek boyutta toplanan ifadelerin faktör yükleri 0,578 ile 0,852 arasındadır ve yine sosyal bilimler kapsamında yüksek değerlere sahiptir. Bu bulgular doğrultusunda Gecikmeye hassasiyet ölçeğinin geçerli ve güvenilir olduğu görülmektedir.

Gerçekleştirilen faktör analizleri ve Cronbach α değeri hesaplamaları sonucunda tüm değişkenlere ilişkin ölçeklerin geçerli ve güvenilir olduğu görülmektedir. Bu

analizlerden sonra verilere ilişkin tanımlayıcı istatistikler ve normallik testleri sunulmaktadır.

4.4. Tanımlayıcı İstatistikler ve Normallik Testleri

Tez çalışması kapsamın yürütülen saha araştırmasının 2. aşamasında Beklenti, Değer, Gecikmeye Hassasiyet ve Erteleme değişkenlerini ölçen ölçeklerdeki ifadeler faktör analizlerinin bulguları bağlamında boyutlarına ayrılarak tanımlayıcı bulguları değerlendirmek amacıyla analize tabi tutulmuştur. Ayrıca verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini test etmek amacıyla tüm boyutların basıklık ve çarpıklık değerleri hesaplanmıştır. Sosyal bilimler alanında +1 ve -1 arasında yer alan basıklık ve çarpıklık değerlerinin verilerin normal dağılım gösterdiği ifade edilmektedir (Tabachnick ve Fidell 2013). Aşağıda Tablo 17’de araştırma kapsamında yer alan tüm değişken boyutlarına ilişkin ortalamalar, standart sapmalar, basıklık ve çarpıklık değerleri görülmektedir.

Tablo 17

Tanımlayıcı İstatistikler ve Normallik Testi

Değişken	Sayı (N)	En Düşük	En Yüksek	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık		Basıklık	
						Değer	Std. Hata	Değer	Std. Hata
Beklenti	682	2,57	5	4,2867	0,56873	-,750	,094	-,002	,187
Değer 1. Boyut	680	1,00	5	3,3165	0,92982	-,065	,094	-,363	,187
Değer 2. Boyut	680	1,00	5	2,9034	1,06620	,287	,094	-,583	,187
Gecikmeye Hassasiyet	680	1,00	5	3,0364	0,89012	,295	,094	-,157	,187
Erteleme 1. Boyut	683	1,00	5	2,7469	0,96102	-,297	,094	-,406	,187
Erteleme 2. Boyut	683	1,00	5	2,3696	0,79584	,161	,094	-,696	,187
Geçerli Sayı (Toplam)	675								

Yukarıda yer alan Tablo 17 incelendiğinde araştırma kapsamında Beklenti değişkenine ilişkin ifadelerin ortalamasının 4,2867 olduğu ve standart sapmanın 0,56873 olduğu görülmektedir. Katılımcıların beklenti değerlerinin yüksek olduğu ifade edilebilir. Değer ve gecikmeye hassasiyet değişkenlerine ilişkin ortalamaların ise 5’li likert ölçeğinde 3 ortalamasına yakın olduğu görülmektedir. Değer boyutlarının ortalaması sırasıyla 3,3165

ve 2,9034 olarak elde edilmiştir. Gecikmeye hassasiyet değişkeninin ortalaması 3,0364'tür. Erteleme değişkeninde 1. Boyutun ortalaması 2,7469 standart sapma ise 0,96102'dir. Erteleme 2. boyutunun ortalaması 2,3696 standart sapma ise 0,79584'tür. Katılımcıların erteleme değişkenine ilişkin değerlerin düşük olması sebebiyle ertelemeye yatkın olmadıkları ifade edilebilir.

Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini incelemek amacıyla hesaplanan çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 17'de incelendiğinde tüm değerlerin -0,750 ile + 0,295 arasında yer aldığı görülmektedir. Bu bulgu doğrultusunda verilerin normal dağılım gösterdiği ifade edilebilir. Değişkenlere ilişkin gözlemlerin 30'dan yüksek olması durumunda parametrik analizlerin kullanılabilmesini belirten bir matematiksel kuram olan Merkezli Limit Teoremi (Kul 2014:28) de göz önüne alındığında hipotezlere yönelik analizlerde parametrik analizlerin kullanılması uygundur. Bu bağlamda tez çalışması kapsamında kurulan hipotezleri test etmek amacıyla korelasyon ve regresyon analizleri kullanılmıştır.

4.5. Korelasyon Analizi

Tez çalışması kapsamında değişkenler arasındaki ilişkilere yönelik hipotezler korelasyon analizi aracılığıyla test edilmiştir. Korelasyon analizi değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü, derecesini ve önemini gösteren nicel bir analiz yöntemidir (Çokluk vd., 2012:30). Verilerin korelasyon analizine tabi tutulması sonucunda elde edilen bulgular aşağıda Tablo 18'de görülmektedir.

Tablo 18

Korelasyon Analizi

		Beklenti	Değer 1	Değer 2	Gecikmeye Hassasiyet	Erteleme 1	Erteleme 2
Beklenti	Pearson Kor.	1	-,300**	-,235**	-,255**	-,290**	-,354**
	p (2-Yönlü)		,000	,000	,000	,000	,000
	N	682	681	681	678	678	678
Değer 1. Boyut	Pearson Kor.	-,300**	1	,578**	,692**	,616**	,303**
	p (2-Yönlü)	,000		,000	,000	,000	,000
	N	681	683	683	680	680	680
Değer 2. Boyut	Pearson Kor.	-,235**	,578**	1	,414**	,403**	,108**
	p (2-Yönlü)	,000	,000		,000	,000	,005
	N	681	683	683	680	680	680
Gecikmeye Hassasiyet	Pearson Kor.	-,255**	,692**	,414**	1	,702**	,276**
	p (2-Yönlü)	,000	,000	,000		,000	,000
	N	678	680	680	680	677	677
Erteleme 1. Boyut	Pearson Kor.	-,290**	,616**	,403**	,702**	1	,417**
	p (2-Yönlü)	,000	,000	,000	,000		,000
	N	678	680	680	677	680	680
Erteleme 2. Boyut	Pearson Kor.	-,354**	,303**	,108**	,276**	,417**	1
	p (2-Yönlü)	,000	,000	,005	,000	,000	
	N	678	680	680	677	680	680

** . Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlıdır (2-yönlü).

Yukarıda Tablo 18’de yer alan korelasyon analizi bulguları incelendiğinde Erteleme değişkeninin 1. Boyutu ve 2. Boyutu ile Beklenti, Değer ve Gecikmeye Hassasiyet değişkenleri arasındaki tüm ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlı ve çift yönlü olduğu görülmektedir. Beklenti ile 1. Erteleme boyutu arasında negatif yönlü zayıf (-0,290) bir korelasyon görülmektedir. Beklenti ile 2. Erteleme boyutu arasında negatif yönlü zayıf (-0,354) bir korelasyon görülmektedir. Değer boyutuna ilişkin korelasyon analizleri incelenirken Değer ölçeğinin ters bir ölçek olduğu ve değer eksikliğini ölçtüğü not edilmelidir.

1. Değer boyutu ile 1. Erteleme boyutu arasında pozitif yönlü yüksek (0,616) bir korelasyon görülmektedir. 1. Değer boyutu ile 2. Erteleme boyutu arasında pozitif yönlü zayıf (0,303) bir korelasyon görülmektedir. 2. Değer boyutu ile 1. Erteleme boyutu arasında pozitif yönlü orta düzeyde (0,403) bir korelasyon görülmektedir. 2. Değer boyutu

ile 2. Erteleme boyutu arasında pozitif yönlü çok zayıf (0,108) bir korelasyon görülmektedir. Gecikmeye Hassasiyet boyutu ile 1. Erteleme boyutu arasında pozitif yönlü yüksek (0,702) bir korelasyon görülmektedir. Gecikmeye Hassasiyet boyutu ile 2. Erteleme boyutu arasında pozitif yönlü zayıf (0,276) bir korelasyon görülmektedir. Değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler gözlemlenmesi sonucunda bağımlı değişken ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi daha güçlü bir analiz yöntemiyle incelemek için regresyon analizi kullanılmıştır.

4.6. Regresyon Analizi

Regresyon analizi aralarında ilişki olan değişkenlerin bağımlı ve bağımsız olarak tanımlandığı araştırma modellerini test etmek amacıyla kullanılan güçlü bir nicel analiz yöntemidir (Çokluk vd. 2012:42). Motivasyonel değişkenler olan Beklenti, Değer ve Gecikmeye Hassasiyet değişkenleri ile Erteleme değişkeni arasındaki ilişkiler öncelikle basit doğrusal regresyon analizi yöntemiyle tek değişkenli regresyon analizi kullanılarak test edilmiştir. Tek değişkenli doğrusal regresyon analizi sonucunda elde edilen bulgular aşağıda Tablo 19’da görülmektedir.

Tablo 19

Tek Değişkenli Doğrusal Regresyon Analizi

Bağımsız Değişken		Bağımlı Değişken	R	R ²	F	Model p	B	Std. Hata	t	p
Beklenti	→	Erteleme 1. Boyut	0,290	0,084	61,859	0,000	-0,489	0,062	-7,865	0,000
Beklenti	→	Erteleme 2. Boyut	0,354	0,125	96,547	0,000	-0,494	0,050	-9,826	0,000
Değer 1. Boyut	→	Erteleme 1. Boyut	0,616	0,379	414,054	0,000	0,638	0,031	20,348	0,000
Değer 1. Boyut	→	Erteleme 2. Boyut	0,303	0,092	68,298	0,000	0,259	0,031	13,940	0,000
Değer 2. Boyut	→	Erteleme 1. Boyut	0,403	0,162	131,456	0,000	0,363	0,032	11,465	0,000
Değer 2. Boyut	→	Erteleme 2. Boyut	0,108	0,012	7,954	0,005	0,080	0,028	2,820	0,005
Gecikmeye Hassasiyet	→	Erteleme 1. Boyut	0,702	0,493	657,038	0,000	0,760	0,030	25,633	0,000
Gecikmeye Hassasiyet	→	Erteleme 2. Boyut	0,276	0,076	55,744	0,000	0,247	0,033	7,466	0,000

Yukarıda Tablo 19’da yer alan bulgular incelendiğinde tüm regresyon modellerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Beklenti ile Erteleme boyutları arasında R2 değerlerinin sırasıyla 0,084 ve 0,125 olduğu görülmektedir. Beklentideki değişim Erteleme 1. Boyut değişkeninin %8’ini, 2. Boyut değişkeninin %12’sini açıklamaktadır. Beklenti ile Erteleme 1. Boyut B değeri 0,489, Beklenti ile Erteleme 2. Boyut B değeri 0,494 olarak hesaplanmıştır ve beklentinin erteleme davranışındaki azalmaya yönelik etkisini matematiksel olarak göstermektedir.

1. Değer boyutu ile Erteleme boyutları arasında R2 değerlerinin sırasıyla 0,379 ve 0,092 olduğu görülmektedir. Değer 1. boyutundaki değişim Erteleme 1. Boyut değişkeninin %38’ini, 2. Boyut değişkeninin %9’unu açıklamaktadır. 2. Değer boyutu ile Erteleme boyutları arasında R2 değerlerinin sırasıyla 0,162 ve 0,012 olduğu görülmektedir. Değer 2. boyutundaki değişim Erteleme 1. Boyut değişkeninin %16’sını, 2. Boyut değişkeninin %1’ini açıklamaktadır. Gecikmeye Hassasiyet ile Erteleme boyutları arasında R2 değerlerinin sırasıyla 0,493 ve 0,076 olduğu görülmektedir.

Gecikmeye hassasiyetteki değişim Erteleme 1. Boyut değişkeninin %49’unu, 2. Boyut değişkeninin %7’sini açıklamaktadır. Gecikmeye Hassasiyet ile Erteleme 1. Boyut B değeri 0,760, Gecikmeye Hassasiyet ile Erteleme 2. Boyut B değeri 0,247 olarak hesaplanmıştır ve Beklentinin erteleme davranışındaki azalmaya yönelik etkisini matematiksel olarak göstermektedir.

Tek değişkenli regresyon analizinin ardından üç bağımlı değişkenin erteleme üzerindeki etkisini birlikte incelemek amacıyla veriler çoklu regresyon analizine tabi tutulmuştur. Çoklu regresyon analizinin sonuçları aşağıda Tablo 20’de görülmektedir.

Tablo 20

Çoklu Regresyon Analizi

Bağımsız Değişken		Bağımlı Değişken	R	R ²	Düz. R ²	F	Model p	B	Std. Hata	t	p
Beklenti	→	Erteleme 1. Boyut	0,731	0,535	0,532	192,717	0,000	-0,143	0,047	-3,052	0,001
Değer 1. Boyut	→							0,210	0,042	4,956	0,002
Değer 2. Boyut	→							0,050	0,029	1,706	0,088
Gecikmeye Hassasiyet	→							0,559	0,040	14,105	0,000
Beklenti	→	Erteleme 2. Boyut	0,427	0,183	0,178	37,407	0,000	-0,403	0,051	-7,289	0,000
Değer 1. Boyut	→							0,190	0,046	4,096	0,000
Değer 2. Boyut	→							-0,095	0,032	-2,978	0,003
Gecikmeye Hassasiyet	→							0,091	0,043	2,092	0,037

Yukarıda Tablo 20’de görülen çoklu regresyon analizi bulgularına göre düzeltilmiş R2 değerleri incelendiğinde Beklenti, Değer, Gecikmeye Hassasiyet değişkenlerinin Erteleme 1. Boyutunun %53,2’sini, Erteleme 2. Boyutunun ise %17,8’ini açıkladığı görülmektedir. Regresyon modelinde 2. Değer boyutu ile 1. Erteleme boyutu arasında kurulan ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir (p=0,088).

Regresyon modelinde yer alan diğer ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir (p<0,05). B değerleri incelendiğinde Motivasyonel değişkenler ile Erteleme arasında korelasyona uyumlu değerler gözlemlenmektedir. Değer 2. Boyutu ile Erteleme 2. Boyutu arasındaki B değeri ise negatif olarak not edilmektedir.

4.7. Araştırma Bulguları

Nicel analiz yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilen saha araştırmasının bulguları aşağıda Tablo 21’de özetlenmektedir.

Tablo 21

Hipotez Değerlendirmeleri

Bağımsız Değişken	Hipotez	Bağımlı Değişken	İlişki Varlığı ve Yönü	İlişki Şiddeti	Hipotez Kabul Durumu
Beklenti	H ₁	Erteleme 1. Boyut	Negatif ilişki	Zayıf	H ₁ Kabul
Beklenti	H ₁	Erteleme 2. Boyut	Negatif ilişki	Zayıf	
Değer 1. Boyut	H ₂	Erteleme 1. Boyut	Negatif ilişki	Yüksek	H ₂ Kabul
Değer 1. Boyut	H ₂	Erteleme 2. Boyut	Negatif ilişki	Zayıf	
Değer 2. Boyut	H ₂	Erteleme 1. Boyut	Negatif ilişki	Orta	
Değer 2. Boyut	H ₂	Erteleme 2. Boyut	Negatif ilişki	Çok Zayıf	
Gecikmeye Hassasiyet	H ₃	Erteleme 1. Boyut	Pozitif ilişki	Yüksek	H ₃ Kabul
Gecikmeye Hassasiyet	H ₃	Erteleme 2. Boyut	Pozitif ilişki	Zayıf	
Teslim tarihine olan uzaklık (gecikme)	H ₄	Erteleme	İlişki Yok	-	H ₄ Red

Hipotezlere yönelik gerçekleştirilen korelasyon analizi bulguları göz önüne alındığında kurulan hipotezleri destekleyen istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler görülmektedir. Beklenti ile Erteleme arasında negatif bir ilişki, Değer ile Erteleme arasında negatif bir ilişki, Gecikmeye hassasiyet ile Erteleme arasında pozitif bir ilişki görülmektedir. Teslim tarihleri incelendiğinde bu verinin uç değerlerden oluştuğu Tablo 12’de görülmektedir.

Katılımcıların yarısı ilk 2 hafta diğer yarısı ise son iki hafta veri toplama aracını teslim etmiştir. Diğer aralıklarda ise istatistiksel olarak göz ardı edilebilecek kadar düşük teslim oranları gözlemlenmektedir. Bu sebeple uç değerlere sahip ve normal dağılmayan teslim tarihi verisinin sağlıklı bir şekilde analize katılması mümkün görülmemektedir. Bu istatistiksel olarak anlamlı görülmemektedir. İstatistiksel olarak teslim tarihi anlamlı bir dağılıma sahip olmadığı için H4 reddedilmiştir. Bu bulgu sonuç bölümünde literatür desteği sunularak yorumlanmakta ve tartışılmaktadır.

Bu bağlamda H1, H2 ve H3 kabul edilmiş, H4 hipotezi reddedilmiştir. Araştırma bulgularının yorumlanması, literatür ile karşılaştırılarak tartışılması sonuç bölümünde gerçekleştirilmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada bireylerin erteleme davranışlarının altında yatan nedenler, zamansal motivasyon teorisi kapsamında açıklanmaktadır. Bu bağlamda çalışmada öncelikle bireylerin erteleme eğilimleri belirlenmiştir. Verilere göre bireylerin erteleme eğilimlerinin düşük olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan bireylerin, motivasyonel durumlarını belirlemek üzere motivasyonel tanı ölçeği kullanılmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda bireylerin öz-yeterlilikleri (beklenti boyutu), ödüle verdikleri değer (değer boyutu), gecikmeye olan hassasiyetleri (gecikmeye hassasiyet boyutu) ve teslim tarihleri (gecikme boyutu) belirlenerek bu değişkenlerin erteleme eğilimi ile olan ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Beklenti ve erteleme arasındaki ilişkiye yönelik yapılan analizde erteleme ve beklenti arasında bir ilişki olduğu ortaya konmaktadır. Analiz sonucuna göre, bireylerin sahip olduğu öz-yeterlilik (beklenti) düzeyleri azaldıkça erteleme eğilimleri artış göstermektedir. Bu sonuç literatürü destekler niteliktedir (Kanten ve Kanten, 2015; Mohamed vd., 2020; Haycock vd., 1998; Hajloo, 2014; Klassen vd., 2008).

Öz-yeterlilik bireyin kendisi ile ilgili olay ve durumlarda kontrol sağlayabilme yetkinliğine olan inancıdır. Bu inanç bireyin motivasyon düzeyini etkilemektedir. Ayrıca daha birçok konuda ve durumda sebat(azim) düzeyini etkilemektedir (Bandura, 1994: 16).

Bireyler sahip oldukları doğaları gereği sevmediği işleri sonraya bırakma ve yapmak istememe eğilimindedir. Özellikle yapmak istedikleri işten alacakları olumlu sonuçlar ileri bir tarihte ise bu eğilim daha da artmaktadır. Ancak bazı bireysel özelliklere sahip bireyler ulaşmak istedikleri hedefe yönelik eylemleri gerçekleştirmede daha istekli ve motivasyon doludur. Fark yaratabileceğinin bilincinde olan yani kendisi ile ilgili olaylar üzerinde etkisi olduğuna inanan

bireylerin inisiyatif alma ve motive olma düzeyleri kendisini çaresiz hisseden bireylere kıyasla daha yüksektir (Flammer, 2015: 13812).

Yapılan istatistiksel analizler sonuçlarına göre, bireylerin elde edeceği ödüle verdiği değer ne kadar düşüğe erteleme eğilimi o kadar yüksek olmaktadır. Yapılan birçok araştırma bireylerin erteleme eğilimlerinin, söz konusu eyleme yönelik algılanan değer eksikliği ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Wypych vd., 2018; Taura vd., 2015; Wu ve Fan, 2017). Bireylerin değer vermedikleri, önemsiz olarak gördükleri, kendileri için öncelik arz etmeyen davranışları ertelemeye eğilimli oldukları sıkça rastlanan bir durumdur. Bireyin önem verdiği, bir ihtiyacını karşılayacağını düşündüğü bir davranışı ise ertelemeyi tercih etmediği görülmektedir.

Literatüre ve araştırmalara bakıldığında bireylerin değer algılarının yoğunluklarının zaman içinde değişebildiği dikkate alınmalıdır. Bir öğrencinin akademik başarıya verdiği değer, bir hekimin ya da bir yöneticinin mesleğine yönelik değer algısı genel bir algı olarak değerlendirildiğinde erteleme davranışı üzerinde etkili olmaktadır. Literatürde yer alan fayda teorisinde de değer kavramı karar verme üzerinde etkili bir değişken olarak birçok çalışmaya konu olmuştur. Bu bağlamda da değerın erteleme kararını ya da gerçekleştirme kararını vermede etkili bir değişken olduğu görülmektedir.

Değer kavramı erteleme konusunda özellikle üzerinde durulması gereken en önemli kavramlardan biridir. Bununla birlikte zamansal motivasyon teorisinde değer kavramının önemi son derece yüksektir. Çünkü bireyin değer algısı zaman içinde değişmektedir. Zamansal indirgemenin etkisi ile aynı sonuç bugün birey için daha az değerli iken, sonucu elde etmeye yaklaşıldığında daha değerli bir hal alabilir. Diğer bir ifadeyle bir ödevi tamamlamanın ödülü aynı not olmasına rağmen bu ödülü bir hafta sonra elde etmek ile üç ay sonra elde etmek birey için farklı değerlerde algılanmaktadır. Bu durum zamansal motivasyon teorisinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu noktada bireylerin gecikmeye olan hassasiyeti erteleme eğilimi üzerinde etkili olacaktır.

Yapılan analiz sonuçlarına göre gecikmeye hassasiyet ile erteleme arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Bireylerin gecikmeye olan hassasiyetleri arttıkça, erteleme eğilimleri de artmaktadır. Bunun sebebi, erteleme eğilimine yatkın bireylerin dürtüsel, dikkati kolay dağılabilen ve özdenetim eksikliği olan bireyler olmaları ve bu faktörlerin bireyleri gecikmelere karşı hassas duruma getirmesi olarak gösterilebilir (Steel, 2007: 82; Wu vd., 2016: 17).

Cezbolma yatkınlığı ya da zamansal indirgeme eğilimi olarak bilinen dürtüsellik ertelemenin açıklanmasında önemli bir yere sahiptir (Wypych vd., 2018). Dürtüsel bireyler diğerlerinden daha fazla cezbolmaya yatkındır ve zamansal indirgeme bu bireylerde daha yoğun görülmektedir. Dolayısı ile bu bireyler anlık ve hemen elde edebilecekleri eylemleri tercih etmeye yatkındır. Örneğin dürtüsellığı yüksek ve düşük olan iki birey ele alındığında dürtüsellığı yüksek birey teslimi üç ay sonra olan bir ödevi yapmak yerine hemen keyif alabileceği sosyalleşme, hobileriyle uğraşma vb. davranışları tercih edecektir. Dürtüsellığı düşük olan birey ise ödev sonucundaki ödülün değerini diğer öğrenciye göre daha yüksek olarak algıladığından daha düşük bir erteleme eğilimi gösterecek ve ödevde daha erken başlayacaktır. Dikkat dağınıklığı, özdenetim eksikliği ve dürtüsellik bu bireylerin, uzun vadedeki ödülleri değerini daha az algılamasına neden olmaktadır.

Analiz sonuçlarına göre teslim tarihine olan uzaklık ve erteleme arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır. Öğrencilerin erteleme alışkanlıklarını izleyebilmek için vize tarihine yakın bir dönemde verilen anketlere geri dönüş oranları en çok vize sınavından hemen önce ve final sınavından hemen önce olmuştur. Anketler öğrencilere verilirken ödül olarak verilecek ek puanların dönem ortalamasına ekleneceği bilgisi aktarılmıştır.

Vize ve final sınavlarının yapıldığı dönemler, öğrenciler için dönem sonu notlarının yüksek olması ihtiyacının yoğun olarak yaşandığı dönemlerdir. Dolayısı ile öğrenciler vize ve final döneminin olduğu zamanlarda bu ihtiyacı karşılayabilmek adına notlarını yüksek tutmaya yönelik davranışlarda

bulunmaktadırlar. Dönem içinde düzenli olarak ders çalışmayan öğrencilerin sınav haftalarında yoğun ders çalışma davranışları da bu yorumu desteklemektedir.

Davranış ve psikoloji biliminde baskı (press) adı verilen bu dış etken, bireylerin ihtiyaç yoğunluğunu artıran bir faktördür. Bu bağlamda baskı, bireylerin bir ihtiyacı kısa sürede karşılama şansının yüksek olduğunu umduğu durumlarla karşılaştığında ortaya çıkar ve sonuç olarak, bu ihtiyacın belirginliği ve yoğunluğu şiddetli bir şekilde artar (Steel ve König, 2006: 896).

Örneğin yılda iki defa bireysel performans değerlendirmesinin yapıldığı ve çalışanın yıl sonu ödüllendirildiği bir işletme varsayılabilir. Bu işletmede çalışan birey, performans değerlendirmesinin belirleneceği tarih yaklaştıkça daha yüksek performans gösterecektir. Bunun sebebi yıl sonunda çalışanın alacağı ödüle olan ihtiyacının, performans belirleme dönemlerinde yoğunluk kazanmasıdır. Bu tip uyarılar bireyleri güdülemekte ve harekete geçirmektedir. Aynı işletmede eğer performans değerlemesi yalnızca yıl sonu olmak üzere sadece bir defa yapılırsa, çalışanların performansı yıl sonuna doğru artmış olacaktır.

Erteleme davranışı birçok alanda çok önemli bir sorun olsa da özellikle işletmeler ve çalışanlar için ayrıca ele alınması gereken çok önemli bir konudur. İşletmelerde maddi anlamdaki herhangi bir kayıp yerine koyulabilirken, ertelenen işler ve bu sebeple kaçırılan zamanın ikamesi imkansızdır. Bu bağlamda zaman ve insan işletmeler için çok önemli iki değerdir ve bu iki değerden en doğru şekilde verim alınması için iyi değerlendirilmesi gerekmektedir.

İşletmelerdeki zaman israflarının önlenmesi, zamanın verimli bir şekilde yönetilmesinin de ötesinde, çalışanın işleri neden ertelediğini anlamak ve bunun çözümüne yönelik uygulamaları benimsemek ile mümkün olacaktır. Çünkü erteleme davranışı, sadece zamanı yönetebilmek ile ilgili değil birçok psikolojik bileşeni ve süreci içeren karmaşık bir davranış biçimidir (Solomon ve Rothblum, 1984: 503; Chun ve Choi, 2005: 245; Baltaş, 2020; Morales ve Ferrari, 2013: 311). Bu bağlamda araştırma sonucu, ertelemenin

arkasındaki en önemli sebeplerini bireylerin öz-yeterlilikleri(beklenti), yaptıkları işe verdikleri değer ve gecikmeye olan hassasiyetleri olarak ortaya koymaktadır.

Öz-yeterliliği(beklenti) yüksek, yaptığı işe ve sonuçta elde edeceği faydaya değer yükleyen, gecikmeye hassasiyeti düşük bireyler ertelemek yerine, zamanında yapılması gereken işlere odaklanmaktadır. Bu bireyler uzun vadeye odaklı, anlık akıl çeldirici aktivitelere karşı dürtüsel olmayan, yaptığı işin sonuçlarını alabileceğine inanan bireylerdir. Erteleme eğilimi bu kapsamda ele alındığında, bireylerin neden ertelediğini ortaya koymak ve bunun önüne geçebilmek daha kolay ve anlaşılır olacaktır.

İşletmelerin değer ve gecikmeye hassasiyet noktasında ertelemenin önüne geçmek için dikkat etmeleri gereken noktalar vardır. Bunlardan ilki işe alımlarda özellikle birey-iş uyumunun göz önünde bulundurulmasıdır. Hem öz-yeterlilik (beklenti) hem de değer noktasında birey-iş uyumu önemli bir faktördür. Bireyin yeteneklerine uygun işi yapması hem kendine olan güvenini hem de işine verdiği değeri yükseltecektir. Çünkü birey değerli bulmadığı bir işi yapıyorsa bu işin sonucunda aldığı terfi de birey için çok değerli bir ödül olmayacaktır. Bununla birlikte bireyin yetenek ve bilgisine uygun olmayan bir iş çalışan için zor olarak algılanacak ve bu bireyin beklenti ve motivasyonunu etkileyecektir. Bu bağlamda “doğru işe doğru insan” anlayışı büyük önem taşımaktadır. Özellikle ZMT çalışanların yetenek ve becerilerine uygun işleri yapmasının, daha keyifli ve eğlenceli olacağı ve bunun da bireyi güdüleyerek motivasyonunun artacağını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte gecikmeye hassasiyet noktasında işletmelerde hedefler ve ödüllerin belli zaman dilimlerine ayrılmış olması çalışanları daha fazla motive edecek bir yaklaşımdır. Bunun sebebi ise çalışanların zamansal olarak uzak ödülleri (terfi, ücret zammı vb.) değersizleştirecek olmasıdır.

ZMT ve çalışma sonuçları daha kısa zaman diliminde ulaşılacak hedeflerin ve aşamalı terfilerin bireyi motive etme konusunda daha etkili olabileceğini ortaya koymaktadır. Ödüllerini ve dolayısı ile yapılacak olan işleri

zamana bölmek, çalışanların hem elde edeceği ödüle zamansal olarak yakın olması açısından, hem de motivasyonunun yüksek düzeyde kalması açısından son derece önemlidir. Zamansal olarak uzak ödüller çalışanlar için daha değersiz algılanacaktır. Bu da çalışanların dikkatini dağıtarak onları daha kısa bir zaman diliminde elde edebilecekleri keyifli aktivitelere yöneltecektir. Dolayısı ile çalışanlar belirli bir zaman diliminde yapılması gereken işleri başka bir zamana erteleyerek söz konusu zaman diliminde keyif alabileceği bir aktiviteyi tercih edecektir.

Bu çalışmada erteleme davranışına yeni ve bütüncül bir bakış açısı sunan bir teori test edilerek örgütsel davranış literatürüne katkıda bulunulmaya çalışılmıştır. Zamansal motivasyon teorisi gelecek araştırmacılar için işletme biliminin birçok alanında katkı sağlamaya uygun bir teoridir. Erteleme dışında karar verme, kariyer belirleme gibi önemli konular zamansal motivasyon teorisi çerçevesinde ele alınabilir. Bununla birlikte gelecekte hem erteleme hem de ZMT çerçevesinde baskı (press) etkisi örgütsel davranış alanında özellikle üzerinde durulması gereken konulardan birisidir. Bu çalışmada teori dört yıllık eğitim veren bir bölüm tercih eden öğrenciler üzerinde test edilmektedir. Gelecek araştırmalar teoriyi daha uzun süre eğitim gerektiren meslekleri tercih eden öğrenciler üzerinde test edebilir (örneğin Tıp Fakültesi öğrencileri). Bununla birlikte daha farklı not ve performans değerlendirme sistemine sahip, daha sık aralıklar ile sınava tabi tutulan öğrencilerle yapılan araştırma teoriyi test etmek adına son derece faydalı olacaktır. Ayrıca yine uzun eğitim sürecine sahip ve sık değerlendirmeye tabi tutulan öğrenciler ile daha kısa zamanlı eğitim sürecine sahip ve daha az değerlendirme sistemine sahip bölümlerde okuyan öğrencilere yönelik karşılaştırmalı bir çalışma sonuçların daha net görülebilmesi açısından verimli olabilir. Son olarak zamansal motivasyon teorisi ve (baskı) press faktörü davranışsal finans ve yatırımcı kararları konusunda özgün bir araştırma alanı sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ainslie, G. (1975). Specious Reward: A Behavioral Theory of Impulsiveness and Impulse Control. *Psychological Bulletin*, 82 (4).
- Ajzen, I. (1991). The Theory of Planned Behavior, *Organizational Behavior And Human Decision Processes*, 179-211.
- Akatay, A. (2003). Örgütlerde Zaman Yönetimi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (10), 281-300.
- Akduman, B.; Taşdelen, B. (2021). Beklenti Teorisi ve Hedonizmin Marka Bağımlılığı Yaratmadaki Etkisinin Zen Pırlanta Üzerinden İncelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(2), 1068-1096.
- Akerlof, G., A. (1991). Procrastination and Obedience, *The American Economic Review, Papers and Proceedings of the Hundred and Third Annual Meeting of the American Economic Association*, , 81 (2), 1-19.
- Ariely, D.; Wertenbroch, K. (2002). Procrastination, Deadlines, and Performance: Self-Control by Precommitment. *Psychological Science*, 13 (3), 219-224.
- Arslan, H.; Göksoy, S. (2017). Hedef Kuramı Kapsamında Beklenen Ve Gerçekleşen Yönetici Davranışları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 32- 47.
- Ayan, A. (2020). Mutluluk Düzeyinin Atılganlık ve Genel Erteleme Davranışı Üzerine Etkisi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 10 (4): 788-805.
- Aydemir, S. (2018) Çalışanlarda Erteleme Davranışı (İşyeri Prokrastinasyonu) Gelişiminde Zaman Tuzaklarının Etkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (6) 1031–1040.
- Balkıs, M.; Duru, E. (2007). The Evaluation of the Major Characteristics and Aspects of the Procrastination in the Framework of Psychological Counseling and Guidance. *Educational Sciences: Theory & Practice* 7 (1), 376-385.
- Balkıs, M.; Duru, E. (2019). Procrastination and Rational/Irrational Beliefs: A Moderated Mediation Model. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 37 (3), 299-315.
- Baltacı, A. (2017). Erteleme Davranışı Eğilimi ve Beş Faktörlü Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler: Okul Yöneticileri Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi (UGEAD)*, 3(1), 56-80.

Baltaş, A. Ertelemenin Psikolojisi, 2020

<https://www.acarbaltas.com/ertelemenin-psikolojisi/> adresinden alınmıştır, (Erişim Tarihi: 11.01.2021).

Bandura, A. (1994). Self-efficacy. In V. S. Ramachaudran (Ed.), *Encyclopedia of human behavior* (Vol. 4, pp. 71-81). New York: Academic Press. (Reprinted in H. Friedman *Encyclopedia of mental health*. San Diego: Academic Press, 1998).

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. *Psychological Review*, 84 (2), 191-215.

Barabanschikova, V.V., Ivanova, S., A. (2016). Impact Of Organizational And Personal Factors On Level Of Procrastination In Employees Of Modern Organization. *Experimental Psychology (Russia)* 9 (1), 95-111 doi:10.17759/exppsy.2016090108.

Barber, L., K.; Munz, D., C.; Bagsby, P., G.; Grawitch, M., J. (2009). When Does Time Perspective Matter? Self-Control As A Moderator Between Time Perspective And Academic Achievement. *Personality and Individual Differences*, 46 (2), 250-253.

Bartels J.M.; Jackson S.M. (2009). Approach-Avoidance Motivation And Metacognitive Self-Regulation: The Role Of Need For Achievement And Fear Of Failure, *Learning and Individual Differences*. 19 (4), 459-463.

Baykal, B., (1978). *Motivasyon Kavramına Genel Bir Bakış*. İstanbul.

Beswick, G.; Rothblum, E.D.; Mann, L. (1988). Psychological Antecedents Of Student Procrastination. *Australian Psychologist* 23 (2), 207-217.

Bhutto, Z. H.; Mohsin, F. Z.; Niazi N. (2011). Procrastination and Impulsiveness. *Bahria J. Professional Psychol.* 10, 3-16.

Blunt, A., K.; Pychyl, T., A. (1998). Volitional Action And Inaction In The Lives Of Undergraduate Students: State Orientation, Procrastination And Proneness To Boredom. *Personality and Individual Differences*, 24 (6), 837- 846.

Blunt, A., K.; Pychyl, T., A. (2000). Task Aversiveness and Procrastination: A Multi-dimensional Approach to Task Aversiveness Across Stages of Personal Projects. *Personality and Individual Differences*, 28 (1) 153-167.

Buck, R. (1985). Prime Theory: An Integrated View of Motivation and Emotion. *Psychological Review*, 92 (3), 389-413.

Camerer, C. (1999). Behavioral Economics: Reunifying Psychology and Economics. *Proc. Natl. Acad. Sci. USA*, 96 (19), 10575-10577.

- Cerino, E., S. (2014). Relationships Between Academic Motivation, Self-Efficacy, and Academic Procrastination, *PSI Chi Journal Of Psychological Research*, The International Honor Society in Psychology, 19 (4), 156-163.
- Chen, Z.; Zhang, R.; Xu, T.; Yang, Y.; Wang, J.; Feng, T. (2020). Emotional Attitudes Towards Procrastination in People: A Large-Scale Sentiment-Focused Crawling Analysis, *Computers in Human Behavior*, 110, 106391.
- Chowdhury, S. F.; Pychyl, T., A., A (2018). Critique Of The Construct Validity Of Active Procrastination. *Personality and Individual Differences*, 120, 7-12.
- Chun, A., H., C; Choi, J., N. (2005). Rethinking Procrastination: Positive Effects Of “Active” Procrastination Behavior On Attitudes And Performance, *The Journal Of Social Psychology*, 145 (3), 245-264.
- Chung, S., H.; Herrnstein, R., J. (1967). Choice And Delay Of Reinforcement. *Journal Of The Experimental Analysis Of Behavior*, 10 (1), 67-74.
- Cook, D., A.; Artino, A., R. (2016). Motivation To Learn: An Overview Of Contemporary Theories. *Medical Education*, 50 (10), 997-1014.
- Çam Z. (2013). Ergenlerde Genel ve Akademik Erteleme Davranışının Yordayıcısı Olarak Beş Büyük Kişilik Özelliği. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 89-96.
- Çokluk, Ömay; Şekercioğlu, Güçlü; Büyüköztürk, Şener (2012). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve Lisrel Uygulamaları*, 2. Baskı Pegem Akademi, Ankara.
- Dasgupta, P., Maskin E. (2005). Uncertainty and Hyperbolic Discounting. *The American Economic Review*, 95 (4), 1290-1299.
- Deckers, L. (2001). *Motivation Biological, Psychological and Environmental*, Allyn ve Bacon Publishing.
- Dewitte, S.; Schouwenburg, H., C. (2002). Procrastination, Temptations, and Incentives: The Struggle between the Present and the Future in Procrastinators and the Punctual. *European Journal of Personality Eur. J. Pers.* 16 (6), 469-489.
- Doğan, T.; Kürüm, A.; Kazak, M. (2014). Kişilik Özelliklerinin Erteleme Davranışını Yordayıcılığı. *Başkent University Journal Of Education*, 1(1), 1-8.
- Eccles, J., S.; Wigfield, A. (1995). In the Mind of the Actor: The Structure of Adolescents' Achievement Task Values and Expectancy-Related Beliefs. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21 (3), 215-225.

- Eerde, W.,V. (2000). Procrastination: Self-regulation in Initiating Aversive Goals. *Applied Psychology: An International Review*, 49 (3), 372-389.
- Eerde, W. V. (2004). Procrastination in Academic Settings and the Big Five Model of Personality: A Meta-Analysis. In H. C. Schouwenburg, C. H. Lay, T. A. Pychyl, & J. R. Ferrari (Ed.), *Counseling the procrastinator in academic settings* (29-40). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10808-003>
- Eerde, W., V. (2015). Time Management and Procrastination, In M. D. Mumford, & M. Frese (Ed.), *The Psychology Of Planning İn Organizations: Research And Applications* (312-333), Series in organization and management, Routledge.
- Eerde, W., V. (2003). A Meta-Analytically Derived Nomological Network Of Procrastination. *Personality and Individual Differences*, 35 (6),1401-1418.
- Effert, B., E.; Ferrari J.R. (1989). Decisional Procrastination: Examining Personality Correlates. *Journal of Social Behavior and Personality*, 4 (1):151-161.
- Ekşi, H.; Dilmaç, B. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Genel Erteleme, Karar Vermeyi Erteleme ve Akademik Erteleme Düzeylerinin Sürekli Kaygı Açısından İncelenmesi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23 (2), 433-450.
- Eppinger, B., Nystrom, B., E., Cohen, J., D. (2012). Reduced Sensitivity to Immediate Reward during Decision-Making in Older than Younger Adults. *PLoS ONE* 7(5), e36953.
- Fabio, A., D. (2006). Decisional Procrastination Correlates: Personality Traits, Self-Esteem Or Perception Of Cognitive Failure? *International Journal for Educational and Vocational Guidance*. 6 (2), 109-122, DOI 10.1007/s10775-006-9000-9.
- Fernie, B., A.; Bharucha, Z.; Nikcevic, A.V.; Spada, M., M. (2017). The Unintentional Procrastination Scale. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 35(2), 136-149 DOI 10.1007/s10942-016-0247-x.
- Ferrari, J., R. (1991). Compulsive Procrastination: Some Self-Reported Characteristics. *Psychological Reporth*, 68 (2), 455-458.
- Ferrari, J., R. (1994). Dysfunctional Procrastination And İts Relationship With Self-Esteem, İnterpersonal Dependency, and Self-Defeating Behaviors. *Personality and Individual Differences*,17 (5), 673-679.
- Ferrari, J., R. (2000). Procrastination And Attention: Factor Analysis Of Attention Deficit, Boredomness, İntelligence, Self-Esteem, And Task Delay Frequencies. *Journal of Social Behavior & Personality*, 15 (5), 185-196.

- Ferrari, J. R.; Emmons, R. A. (1995). Methods of procrastination and their relation to self-control and self-reinforcement: An exploratory study. *Journal of Social Behavior & Personality*, 10 (1), 135-142.
- Ferrari, J., R.; O'Callaghan, J.; Newbegin, I. (2005). Prevalence of Procrastination in the United States, United Kingdom, and Australia: Arousal and Avoidance Delays among Adults, *North American Journal of Psychology*, 7 (1), 1-6.
- Ferrari, J., R.; Doroszko, E.; Joseph, N. (2005). Exploring Procrastination in Corporate Settings: Sex, Status, and Settings for Arousal and Avoidance Types. *Individual Differences Research*, 3 (2).
- Ferrari, J., R.; Morales, J., F., D. (2007). Procrastination: Different Time Orientations Reflect Different Motives. *Journal of Research in Personality*, 41 (3), 707-714.
- Ferrari, J., R.; Özer, B. U.; Demir, A. (2009). Chronic Procrastination Among Turkish Adults: Exploring Decisional, Avoidant, and Arousal Styles. *The Journal of Social Psychology*, 149 (3), 402-408, DOI: 10.3200/SOCP.149.3.
- Ferrari, J., R.; Crum, K., P.; Pardo, M., A. (2018). Decisional Procrastination: Assessing Characterological and Contextual Variables Around Indecision. *Current Psychol* 37 (2), 436-440.
- Fisher, C., D. (1993). Boredom At Work: A Neglected Concept, *School of Business Discussion Papers. Human Relations*, 46 (3), 395-417.
- Flammer, A. (2015). Self Efficacy, *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (Second Edition), 504-508.
- Fleming, M.; Levie, H. (1979). *Instructional Message Design; Principles From the Behavioral and Cognitive Sciences*. Educational Technology Publications Englewood Cliffs, Second Edition New Jersey.
- Flett, A., L., Haghbin, M., Pychyl, T., A. (2016). Procrastination and Depression from a Cognitive Perspective: An Exploration of the Associations Among Procrastinatory Automatic Thoughts, Rumination, and Mindfulness. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*. 34 (3), 169-186.
- Franz, I. (2020). Unintentional Procrastination, Self Control and Academic Achievements. *Education Economics*, 28 (5), 508-525.
- Frederick, S.; Loewenstein, G.; O'donoghue, T. (2002). Time Discounting and Time Preference: A Critical Review. *Journal of Economic Literature*, 40 (2), 351-401.

- Freeman, E., K., Fuenzalida, L., C., Stoltenberg, I. (2011). Extraversion and Arousal Procrastination: Waiting for the Kicks. *Current Psychology*, 30 (4), 375-382, DOI 10.1007/s12144-011-9123-0.
- Gevers, J., Mohammed, S.; Baytalskaya, N. (2015). The Conceptualisation and Measurement of Pacing Styles, *Applied Psychology*, 64 (3), 499-540.
- Gupta, R.; Hershey, D. A.; Gaur J. (2012). Time Perspective and Procrastination in the Workplace: An Empirical Investigation, *Current Psychology*, 31 (2), 195-211, DOI 10.1007/s12144-012-9136-3.
- Güğerçin, U.; Korkmazyürek, H. (2020). Erteleme Davranışının Öncülleri Olarak Dış Kontrol Odaklılık ve Rol Çatışması: Ampirik Bir Çalışma, *BMIJ* 8 (1): 711-730
- Gümüş, S.; Sezgin B. (2012). *Motivasyonun Örgütsel Bağlılığa ve Performansa Etkisi*, Hiperlink Yayınevi.
- Hajloo, N. (2014). Relationships Between Self-Efficacy, Self-Esteem and Procrastination in Undergraduate Psychology Students, *Iran J Psychiatry Behav Sci.* Autumn; 8 (3): 42-49.
- Harris, N., N.; Sutton, R., I. (1983). Task Procrastination In Organizations: A Framework For Research. *Human Relations*, 36 (11) 987-996.
- Haycock, L.; McCarthy, P.; Skay, C., (1998). Procrastination in College Students: The Role of Self-Efficacy and Anxiety. *Journal of Counseling & Development*, 76 (3), 317-324.
- Henry, H.; Zacher, H.; Desmette, D. (2017). Future Time Perspective in the Work Context: A Systematic Review of Quantitative Studies, *Frontiers in Psychology*. 8, 413.
- Herrnstein R., J., (1990). Behavior, Reinforcement and Utility, *Psychological Science*, 1 (4), 217-224 Published By: Sage Publications, Inc. On Behalf Of The Association For Psychological Science.
- Huerta, I., P. (2003). Time-Inconsistent Preferences in Adam Smith and David Hume, *History of Political Economy*, 35 (2).
- Hussain, I.; Sultan, S. (2010). Analysis Of Procrastination Among University Students, *Procedia Social and Behavioral Sciences* 5, 1897-1904.
- Kahneman, D., Tversky, A. (1979). Prospect Theory: An Analysis Of Decision Under Risk, *Econometrica*, 47 (2), 263-291.

- Kanten, P.; Kanten, S. (2015). The Antecedents Of Procrastination Behavior: Personality Characteristics, Self-Esteem And Self-Efficacy, Global Business Research Congress (GBRC), May 26-27, Istanbul Turkey.
- Kanten, S.; Esirgemez, M.; Hasekioğlu, Y., A.; Keçeli, M. (2018). İş Yaşamının Kalitesinin Sosyal Kaytarma ve İşi Erteleme Davranışı Üzerindeki Etkisinde Etik İklim Algısının Rolü, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 16 (32), 559-576.
- Kaplan, M.; Göker, H. (2020). Psikolojik Sermayenin İş Erteleme Üzerindeki Etkisi: Psikolojik İyi Oluşun Düzenleyici Rolü. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30 (1), 273-289.
- Karataş, H. (2015). Correlation among Academic Procrastination, Personality Traits, and Academic Achievement. *Anthropologist*, 20(1), 243-255.
- Katz I.; Eilot, K.; Nevo, N. (2014). “I’ll Do It Later”: Type Of Motivation, Self-Efficacy And Homework Procrastination, *Motivation and Emotion*, 38 (1),111-119.
- Kılıklı, M.; Çarıkçı, İ.H. (2019). Ekstra Rol Davranışı Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24 (4), 831-846.
- Kim, J.; Hong, H.; Lee, J.; Hyun, M., H. (2017). Effects Of Time Perspective And Self-Control On Procrastination And Internet Addiction. *Journal of Behavioral Addictions* 6 (2), 229-236, DOI: 10.1556/2006.6.2017.017.
- Kim, S.; Fernandez, S.; Terrier, L. (2017). Procrastination, Personality Traits, And Academic Performance: When Active And Passive Procrastination Tell A Different Story, *Personality and Individual Differences*, 108, 154-157.
- Kirst-Ashman, K. K.; Hull Jr, G. H. (2014). Brooks/Cole empowerment series: Generalist practice with organizations and communities. Cengage Learning.
- Klassen, R., M.; Kuzucu, E. (2009). Academic Procrastination And Motivation Of Adolescents In Turkey, *Educational Psychology*, 29 (1) 69-81.
- Klassen, R.M.; Krawchuk, L., L.; Rajani, S. (2008). Academic Procrastination Of Undergraduates: Low Self-Efficacy To Self-Regulate Predicts Higher Levels Of Procrastination. *Contemporary Educational Psychology*, 33 (4), 915-931.
- Klingsieck, K.B., (2013). Procrastination When Good Things Don’t Come to Those Who Wait. *European Psychologist*, Vol. 18(1):24-34 DOI: 10.1027/1016-9040/a000138
- Koçel T. (2011). *İşletme Yöneticiliği*, Beta Yayınevi 13.Baskı.

- Kristanto, J.; Abraham, J. (2016). Decisional Procrastination: The Role of Courage, Media Multitasking and Planning Fallacy. *The European Proceedings of Social & Behavioural Sciences EpSBS*, 16 (69), 663-675.
- Kul, Seval (2014). *Uygun İstatistiksel Test Seçim Kılavuzu*, Plevra Bülteni, Sayı: 8, 26-29.
- Laibson I. D. (1996). Hyperbolic Discount Functions, Undersaving, And Savings Policy. *National Bureau Of Economic Research, Working Paper*.
- Latham, G., P.; Locke, E., A. (1991). Self-Regulation Through Goal Setting. *Organizational Behavior And Human Decision Processes*, 50, 212-247.
- Latham, G., P.; Seijts, G., H. (1999). The Effects Of Proximal And Distal Goals on Performance on A Moderately Complex Task, *Journal of Organizational Behavior* 20 (4) 421-429.
- Lay, C., H. (1986). At Last, My Research Article On Procrastination. *Journal of Research in Personality*, 20 (4), 474-495.
- Lay, C., H.; Edwards, J., M.; Parker, J., D., A.; Endler, N., S. (1989). An Assessment Of Appraisal, Anxiety, Coping, And Procrastination During An Examination Period, *European Journal of Personality*, 3 (3), 195-208.
- Lay, C., H.; Schouwenburg, H., C. (1993). Trait Procrastination, Time Management, and Academic Behavior. *Journal of Social Behavior and Personality*, 8 (4), 647-662.
- Lay, C., H. (1994). Trait Procrastination and Affective Experiences: Describing Past Study Behavior and Its Relation to Agitation and Dejection. *Motivation and Emotion*, 18 (3), 269-284.
- Lay, C.; Silverman S. (1996). Trait Procrastination, Anxiety, and Dilatory Behavior, *Personality and Individual Differences*, 21 (1), 61-67.
- Locke, E., A. (1996). Motivation Through Conscious Goal Setting. *Applied & Preventive Psychology* 5 (2), 117-124.
- Locke, E., A.; Latham, G., P. (2002). Building a Practically Useful Theory of Goal Setting and Task Motivation. *American Psychological Association*, 57 (9) 705-717.
- Lunenburg, F., C. (2011). Goal-Setting Theory Of Motivation, *International Journal Of Management, Business, and Administration*. Volume 15 (1), 1-6.
- Mazur, J.E. (1987). An Adjusting Procedure for Studying Delayed Reinforcement. (ed: Commons, M. L., Mazur, J. E., Nevin, J. A. E., & Rachlin, H. E.). *The Effect Of Delay And Of Intervening Events On Reinforcement Value*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

- Mclnerney D., M. (2004). Effects of Time Perspective on Student Motivation. *Educational Psychology Review*, 16 (2), Part 2, 141-151.
- Metin, Ü. B.; Peeters, M. C. W.; Taris, T. W. (2018). Correlates Of Procrastination And Performance At Work: The Role Of Having “Good Fit”, *Journal of Prevention & Intervention in the Community*, 46 (3), 228-244, DOI: 10.1080/10852352.2018.1470187.
- MIS Sözlük. Beklenti Teorisi (Expectancy Theory) ve Bilişim Sistemleri. <https://mis.sadievrenseker.com/2014/10/beklenti-teorisi-expectancy-theory-ve-bilisim-sistemleri/> (Erişim Tarihi: 07.10.2020).
- Milgram, N.; Sroloff, B.; Rosenbaum, M. (1988). The Procrastination Of Everyday Life, *Journal of Research in Personality*, Volume 22, Issue 2, 197-212.
- Milgram N. (1988). Procrastination In Daily Living, *Psychological Reports*, 63, 752-754.
- Milgram, N.; Batori, G.; Mowrer, D. (1993). Correlates of Academic Procrastination. *Journal of School Psychology*, 31 (4), 487-500.
- Milgram, N.; Tenne, R., (2000). Personality Correlates of Decisional and Task Avoidant Procrastination. *European Journal of Personality Eur. J. Pers.* 14 (2), 141-156.
- Mohamed, E., A.; Hassan, S., S.; El-Said, H., D., A. (2020). Procrastination and its Relation with Self-Efficacy and Clinical Decision Making among Staff Nurses, *Assiut Scientific Nursing Journal*, 8 (23), 90-101.
- Morales, J., F., D.; Ferrari, J., R. (2013). More Time to Procrastinators: The Role of Time Perspective, Time Perspective Theory; Review, Research and Application Chapter: More Time to Procrastinators: The Role of Time Perspective The Nature of Procrastination.
- Murdiana, S.; Ridfah, A.; Anhar, W.A., (2019). Analysis of Optimism and Procrastination in Students Who are Writing Thesis, *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, vo. 481 3rd International Conference on Education, Science, and Technology.
- Moeller, F., G.; Barrat, E., S.; Dougherty, D., M.; Schmitz, J., M.; Swann, A., C. (2001). Psychiatric Aspects of Impulsivity. *Am J Psychiatry* 158 (11), 1783-1793.
- Murray, H., A. (1938). *Explorations In Personality*. Explorations in personality. Oxford Univ. Press.
- Nuttin, J., R. (1964). The Future Time Perspective İn Human Motivation And Learning, *Acta Psychologica*, 23, 60-82.

- Özdemir, P., G., Selvi, Y., Aydın, A. (2012). Dürtüsellik ve Tedavisi, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar. *Current Approaches in Psychiatry*, 4 (3), 293-314.
- Özer, A. (2012). Erteleme: Özellik Modellerinin Gözden Geçirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 37 (166).
- Özer, A. (2012). Procrastination: Rethinking Trait Models. *Education and Science*, 37 (166) 303-317.
- Petri, H., L. (1990). *Motivation Theory Research and Application 3*. Baskı Wadsworth Ing.
- Poling, A.; Edwards, T., L.; Weeden, M. (2011). The Matching Law. *The Psychological Record*, 61 (2), 313-322.
- Porter, L., W.; Bigley, G., A.; Steers, R., M. (2003). *Motivation and Work Behavior*. 7. Baskı McGraw-Hill Irwin.
- Ramzi, F.; Saed, O., (2019). The Roles of Self-Regulation and Self-Control in Procrastination. *Psychol Behav Sci Int J*, 13 (3).
- Rebetez, M.; Rochat, L.; Barsics, C.; Linden, M., V. (2018). Procrastination as a Self-Regulation Failure: The Role of Impulsivity and Intrusive Thoughts, *Psychological Reports* 121 (1), 26-41.
- Reed, D., D.; Kaplan, B., A. (2011). The Matching Law: A Tutorial for Practitioners, *Behavior Analysis Pract.* 4 (2): 15-24.
- Rothblum, E.; Solomon, L. J.; Murakami J. (1986) Affective, Cognitive, and Behavioral Differences Between High and Low Procrastinators, *Journal of Counseling Psychology*, 33(4)i 387-394.
- Rozental, A.; Carlbring, P. (2014). Understanding and Treating Procrastination: A Review of a Common Self-Regulatory Failure. *Psychology*, 5, 1488-1502.
- Samanez, Larkin G. R; Mata, R.; Radu, P., T.; Ballard, I., C.; Carstensen, L., L.; McClure, S., M. (2011). Age Differences in Striatal Delay Sensitivity during Intertemporal Choice in Healthy Adults. *Frontiers in Neuroscience*. 5:126.
- Samson, A., O. (2021). Understanding University Undergraduates' Attribution Styles In Academic Procrastination, 6 (1) *Au-Ejournal Of Interdisciplinary Research*.
- Sandhya, M.; Gopinath T., (2019). The Relationship Study of Big Five Model Of Personality and Procrastination among Young Adults. *IOSR Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS)*, 24 (8) 44-55.
- Schouwenburg, H., C.; Lay, C., H. (1995). Trait Procrastination And The Big Five Factors Of Personality. *Personality and Individual Differences*, 18 (4), 481-490.

- Seo, E., H. (2013). A Comparison Of Active And Passive Procrastination In Relation To Academic Motivation, *Social Behavior and Personality*, 41(5), 777-786.
- Serim, H.; Öztürk, F. (2018). Davranışsal İktisat ve Zamanlararası Tercih: Tasarruf Davranışı Üzerine Bir İnceleme. *Politik Ekonomik Kuram Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2) 146-172.
- Sheeran, P.; Webb, T., L. (2016). The Intention-Behavior Gap. *Social and Personality Psychology Compass*, 10 (9), 503-518.
- Siaputra, I., B. (2010). Temporal Motivation Theory: Best Theory (yet) to Explain Procrastination, *Anima Indonesian Psychological Journal*, 25 (3) 206-214.
- Simons, J.; Vansteenkiste, M.; Lens, W.; Lacante, M. (2004) Placing Motivation and Future Time Perspective Theory in a Temporal Perspective. *Educational Psychology Review*, 16 (2), 121-139.
- Simpson, W., K.; Pychyl, T., A. (2009). In Search Of The Arousal Procrastinator: Investigating The Relation Between Procrastination, Arousal-Based Personality Traits And Beliefs About Procrastination Motivations, *Personality and Individual Differences*, 47 (8), 906-911.
- Solomon, L., J.; Rothblum, E., D. (1984). Academic Procrastination: Frequency and Cognitive- Behavioral Correlates. *Journal of Counseling Psychology*, 31 (4), 503-509.
- Sokolowska, J. (2009). Behavioral, Cognitive, Affective, And Motivational Dimensions Of Academic Procrastination Among Community College Students: A Q Methodology Approach, Doktora Tezi Fordham University New York.
- Spence, J., T., (Ed.) (1983). Achievement And Achievement Motives: Psychological And Sociological Approaches, San Francisco, CA: Free man içinde, Eccles J.S. Expectancies, Values, and Academic Behaviors, 75-146.
- Steel, P., (2002) The Measurement And Nature Of Procrastination, University of Minnesota, *Doktora Tezi*.
- Steel, P., (2002). The Measurement And Nature Of Procrastination. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering*, 63(3-B), 1599.
- Steel, P. (2007). The Nature Of Procrastination: A Meta-Analytic and Theoretical Review Of Quintessential Self-Regulatory Failure. *Psychological Bulletin*, 133 (1), 65-94. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.133.1.65>.

- Steel, P. (2010). Arousal, Avoidant And Decisional Procrastinators: Do They Exist?. *Personality and Individual Differences*, 48 (8), 926-934 doi: 10.1016/j.paid.2010.02.025.
- Steel P. (2011). "A Diagnostic Measure Of Procrastination," in *Paper Presented at the 7th Procrastination Research Conference Biennial Meeting*, Amsterdam.
- Steel, P., Brothen, T.; Wambach, C. (2001). Procrastination and Personality, Performance, and Mood. *Personality and Individual Differences*, 30 (1), 95-106.
- Steel, P., König, C.J. (2006). Integrating Theories Of Motivation. *Academy of Management Review*, Vol. 31, No. 4, 889-913.
- Steel P.; Klingsieck K. (2013). Procrastination, in book: *Oxford Bibliographies in Psychology Chapter: Procrastination* Publisher: New York: Oxford University Press. Editors: Dana S. Dunn.
- Steel, P.; Klingsieck, K., B. (2016). Academic Procrastination: Psychological Antecedents Revisited. *Australian Psychologist*, 51, 36-46.
- Steel, P.; Svartdal, F.; Thundiyil, T.; Brothen, T. (2018). Examining Procrastination Across Multiple Goal Stages: A Longitudinal Study of Temporal Motivation Theory, *Front Psychol.* 9: 327, doi: 10.3389/fpsyg.2018.00327.
- Stock, J., Cervone, D. (1990). Proximal Goal-Setting And Self-Regulatory Processes. *Cognitive Therapy and Research*, 14 (5), 483-498.
- Strongman, K., T.; Burt, C., D., B. (2000). Taking Breaks From Work: An Exploratory Inquiry, *The Journal of Psychology*, 134 (3), 229-242.
- Studer, B.; Knecht, S., A. (2016). Benefit-Cost Framework of Motivation for a Specific Activity, *Progress in Brain Research*, 229, 25-47.
- Svartdal F.; Steel P. (2017). Irrational Delay Revisited: Examining Five Procrastination Scales in a Global Sample, *Front Psychol.* 8, 1927.
- Şentürk, F.; Fındık, H. (2014). Rasyonel Karar Alan Ekonomik Birimin Risk Altında Verdiği Kararlara Davranışsal Yaklaşım: Kahneman-Tversky Beklenti Teorisi Perspektifinden Eleştirel Bir Bakış, *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 11 (42) 127-139.
- Şimşek, Ş.; Çelik A.; Akgemci T. (2015). *Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış*. Eğitim Yayınevi.

- Şirin, E., F. (2011). Academic Procrastination Among Undergraduates Attending School Of Physical Education And Sports: Role Of General Procrastination, Academic Motivation And Academic Self-Efficacy, *Educational Research and Reviews*, Vol. 6 (5), 447-455.
- Tabachnick B.G.; Fidell L.S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (sixth ed.), Pearson, Boston.
- Taura, A., A.; Abdullah, M. C.; Roslan, S.; Omar, Z. (2015). Relationship Between Self-Efficacy, Task Value, Self-Regulation Strategies And Active Procrastination Among Pre-Service Teachers İn Colleges Of Education. *International Journal of Psychology and Counselling*, 7(2), 11-17.
- TDK, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 05.01.2022).
- Tekin, B. (2016). Beklenen Fayda ve Beklenti Teorileri Bağlamında Geleneksel Finans-Davranışsal Finans Ayrımı. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies* 2 (4) 75.
- Thakkar, N. (2009). Why Procrastinate: An Investigation of the Root Causes behind Procrastination. *Lethbridge Undergraduate Research Journal*, 4 (2).
- Timuroğlu, M., K. ve Balkaya, E. (2016). Örgütsel İletişim ve Motivasyon İlişkisi-Bir Uygulama. *U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (2), 89-113.
- Tversky, A.; Kahneman, D. (1992). Advances in Prospect Theory: Cumulative Representation of Uncertain, *Journal of Risk and Uncertainty*, 5 (4), 297-323.
- Ulukuş, K. (2016). Motivasyon Teorileri ve Lider Yöneticilik Unsurlarının Bireylerin Motivasyonuna Etkisi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 4, (25), 247-262.
- Uzun, B.; Demir, A. (2015). Erteleme: Türleri, Bileşenleri, Demografik Etkenler ve Kültürel Farklılıklar, *Ege Eğitim Dergisi* (16) 1, 106-121.
- Vij, J.; Lomash, H. (2014). Role of Motivation in Academic Procrastination, *International Journal of Scientific & Engineering Research*, 5 (8) 1065-1070.
- Walter, M.; Joan, G. (1967). Waiting For Rewards And Punishments: Effects of Time and Probability on Choice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 5 (1), 24-31.
- Waschle, K.; Allgaier, A.; Lachner, A.; Fink, S.; Nückles, M. (2014). Procrastination And Self-Efficacy: Tracing Vicious And Virtuous Circles İn Self-Regulated Learning. *Learning and Instruction*. 29, 103-114.

- Wan, H., C.; Downey, L., A.; Stough, C. (2014). Understanding Non-Work Presenteeism: Relationships Between Emotional Intelligence, Boredom, Procrastination And Job Stress, *Personality and Individual Differences*, 65, 86-90.
- Watson, D., C. (2001) Procrastination And The Five-Factor Model: A Facet Level Analysis. *Personality and Individual Differences*, 30 (1), 149-158.
- Wessel, J.; Bradley, G., L.; Hood, M. (2019). Comparing Effects Of Active And Passive Procrastination: A Field Study Of Behavioral Delay. *Personality and Individual Differences* 139, 152-157.
- Weymann, E., C. (1988). Procrastination in the Workplace: Dispositional and Situational Determinants of Delay Behavior at Work, *Academy of Management Proceedings*. 1988 (1) 226-230.
- Wijaya, H.; Tori, A., R. (2018). Exploring the Role of Self-Control on Student Procrastination. *International Journal of Research in Counseling and Education*, 2 (1), 13-18.
- Wilson, B., A.; Nguyen, T., D. (2012). Belonging to Tomorrow: An Overview of Procrastination. *International Journal of Psychological Studies*, 4 (1), 211-217.
- Wu H.; Gui D.; Lin W.; Gu R.; Zhu X.; Liu X. (2016). The Procrastinators Want It Now: Behavioral and Event-Related Potential Evidence Of The Procrastination Of Intertemporal Choices, *Brain and Cognition* 107, 16-23
- Wu F.; Fan W. (2017). Academic Procrastination in Linking Motivation and Achievement-Related Behaviours: A Perspective of Expectancy-Value Theory, *Educational Psychology*, 37 (6), 695-711.
- Wypych, M.; Matuszewski, J.; Dragan, W.L. (2018). Roles of Impulsivity, Motivation, and Emotion Regulation in Procrastination-Path Analysis and Comparison Between Students and Non-students, *Frontiers in Psychology*, 9, 891.
- Yilmazer, A. (2010). Örgütsel Bağlılık ve Ekstra Rol Davranışı Arasındaki İlişkiler: İmalat Sektöründe Bir Araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5 (2), 236-250.
- Zarrin, Z., A.; Gracia, E.; Paixao, M., P. (2020). Prediction of Academic Procrastination by Fear of Failure and Self-Regulation, *Educational Sciences: Theory & Practice*, 20 (3), 34-43.

- Zarzycka, B.; Liszewski, T.; Marzel, M. (2019). Religion And Behavioral Procrastination: Mediating Effects Of Locus Of Control and Content of Prayer. *Current Psychology*, 40 (7), 3216-3225. <https://doi.org/10.1007/s12144-019-00251-8>
- Zhang S.; Liu P.; Feng T. (2019). To Do It Now Or Later: The Cognitive Mechanisms And Neural Substrates Underlying Procrastination, *Wiley Interdiscip. Rev. Cognitive Sci.*, 10 (4).
- Zhang, S.; Feng, T. (2020). Modeling Procrastination: Asymmetric Decisions to Act Between The Present and The Future. *Journal of Experimental Psychology: General*, 149 (2), 311-322.
- Zhao, J.; Meng, G.; Sun, Y.; Xu Y.; Geng J.; Han L. (2019). The Relationship Between Self-Control And Procrastination Based On The Self-Regulation Theory Perspective: The Moderated Mediation Model. *Current Psychol*, 40, 5076-5086.
- Zhao, S. (1991). Metatheory, Metamethod, Meta-Data-Analysis: What, Why, and How? *Sociological Perspectives*, 34 (3), 377-390.
- Zohar, A., H., Shimone, L., P., Hen, M. (2019). Active and Passive Procrastination in Terms of Temperament and Character. *Peer Journals*, 7.

EKLER

EK 1

VERİ TOPLAMA ARACI

Sayın katılımcı,

Motivasyon ve Ertelemeye yönelik gerçekleştirilen doktora tez araştırmasına gönüllü olarak katılımınızı rica ediyoruz. Kimliğinize ilişkin bilgiler istenmemektedir ve cevaplarınız gizli tutulacaktır.

Katkılarınız için teşekkür ederiz.

İşletme Doktora Öğrencisi Fulya ÖZDEMİR
Danışman: Prof. Dr. Ayten AKATAY

Yaşınız (Rakam Olarak)			
Cinsiyetiniz			
Kadın		Erkek	
Sınıfınız			
1.	Sınıf	2.	Sınıf

Motivasyon ve Erteleme Araştırması				
Cevaplarınızı 1: Kesinlikle Katılmıyorum ; 5: Kesinlikle Katılıyorum aralığında puanlayınız.				
1	Derslerime zaman harcadığımda başarılı oluyorum.			
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4
2	Derslerime kendimi verdiğim zaman sonuçlarını alıyorum.			
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4
3	Yeterince çaba gösterirsem başarılı olurum.			
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4
4	Çabalarımın karşılık bulacağına inanıyorum.			
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4
5	Hedeflerime ulaşma konusunda ısrarcı ve becerikliyim.			
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4
6	Herhangi bir sorun ile karşılaştığımda sonunda onların üstesinden gelirim.			
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4
7	Karşılaştığım zorlukları gerekli olan çabayı göstererek aşabilirim.			
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4
8	Kazanmak ve başarmak benim elimdedir.			
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4

9	İlgimi çekmeyen dersler bana zor gelir.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
10	Keşke öğrencilik keyifli olsaydı.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
11	Öğrencilikte yaptıklarım (ödev, ders çalışmak vb.) anlamsız geliyor.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
12	Çalışmak beni sıkıyor.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
13	Sorumluluklarımı yerine getirmek için hevesimin olmadığını hissediyorum.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
14	Bir ödev sıkıcı olduğunda ödevde odaklanmak yerine, kendimi sürekli başka şeyler hayal ederken buluyorum.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
15	Öğrenciliği eğlenceli bulmuyorum.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
16	Bir ödev veya ders sıkıcıysa zihnim başka yönlere kayar.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
17	Ödevlerimi yetiştirmekte zorlanırım, çünkü keyif alabileceğim aktiviteleri yapma fikri aklımı çeler.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
18	İlk başta eğlenceli görünen yeni görevleri (ödev, proje vb.) sonuçlarını hiç düşünmeden üstlenirim.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
19	Aklımı çelen cezbedici bir seçenek yakınımda olduğunda, bunu yapma isteğini çok kuvvetli bir şekilde hissederim.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
20	Sözlerim ve eylemlerim, uzun vadeli hedeflerim yerine kısa vadeli isteklerimi tatmin etmeye yöneliktir.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
21	İlgimi ödev veya dersimden başka yöne kaydıracak cezbedici bir şey ile karşılaştığımda, dikkatim kolayca ona kayar.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum

22	Beni cezbeden fırsatlar giderek artan şekilde önüme çıkmaya başladığında onları ötelemekte zorlanırım.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
23	Geç elde edeceğim daha büyük mutluluklar yerine bana anlık keyif veren seçenekleri tercih ederim.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
24	Bana keyif verecek şeyleri ötelemek çok zor oluyor.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
25	İşlerimi o kadar çok ertelerim ki gereksiz yere psikolojim ve verimliliğim bundan olumsuz etkilenir.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
26	Yapmam gereken öncelikli bir şey varsa diğer işlerime başlamadan önce onu bitiririm.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
27	Bazı görevlerimi ve sorumluluklarımı daha erken yerine getirseydim hayatım kolaylaşırdı.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
28	Bir şey yapmam gerekirken genelde başka bir şey yaparım.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
29	Genellikle zamanımı akıllıca kullanırım.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
30	Görevlerimi kabul edilebilir düzeyden daha fazla ertelerim.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
31	Yapmam gereken bir şeyi ertelerim.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum
32	Her şeyi yapılması gerektiği zaman aralığında yaparım.				
	1.Kesinlikle Katılmıyorum	2	3	4	5.Kesinlikle Katılıyorum